

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Perheryhmäkodin laadukas työ

Tatu Iisakkila

Yhteisöpedagogi ylempi amk
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(11/2019)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (ylempi AMK)

Tekijät: Tatu Iisakkila
Opinnäytetyön nimi: Perheryhmäkodin laadukas työ
Sivumäärä: 98 ja 5 liitesivua
Työn ohjaaja(t): Reijo Viitanen
Työn tilaaja(t): Turun ensi- ja turvakoti ry, Raimo Nurminen

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö perheryhmäkotien työn laadusta Suomessa. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten kanssa tehtävän kotoutumista tukevan työn laatua Suomessa. Perheryhmäkoteja ja niissä tehtävää työtä ja sen laatua ei ole aiemmin juuri tutkittu ja tietoa työstä ruohonjuuritasolla oli vähän. Työn tarkoituksena oli selvittää, mitä on perheryhmäkotityön laatu ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tätä varten työssä pyrittiin luomaan perheryhmäkotityön laatusuosituksen.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä hyödynnettiin tapaustutkimuksellista lähestymistapaa ja käytettiin eri menetelmiä ja aineistoja. Tämän opinnäytetyön aineistona on Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin nuorilta vuosina 2010-2019 kerätty asiakaspalauteaineisto, perheryhmäkotien ohjaajille suunnattu kyselyaineisto sekä asiantuntijahaastattelut. Aineiston analyysissä käytettiin aineistolähteistä sisällönanalyysiä.

Kehittämistyön tulokset jakautuivat eri aineistojen pohjalta neljään osaan. Pakolaisnuoret ja ohjaajat arvostivat heidän välilleen muodostuvaa luottamuksellista ja dialogista vuorovaikutussuhdetta ja se nähtiin edistävän kotoutumista. Perheryhmäkodin yhteisön merkitys nähtiin tärkeäksi nuorten kotoutumisessa osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tärkeimmiksi asioiksi yhteisössä nousivat muun muassa yhdessä olo, kodinomaisuus ja ruoka. Yhteistyön merkitys kotoutumisen tukemisessa nähtiin merkittävänä ja kotoutumisen tukemisen koettiin olevan mahdollista vain yhteistyötä tekemällä ja kehittämällä. Kolme neljästä pakolaisnuoresta koki kotoutumisensa onnistuneen hyvin. Pakolaisnuoret tarvitsevat kuitenkin paljon apua myös poismuuton jälkeen. Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten jälkihuolto nähtiin tärkeänä, mutta sen koettiin olevan epätasaista eri paikkakunnilla. Tuloksissa korostui asiakaspalautteen ja kotoutumisen seurannan tarpeellisuus, mikä ei kentällä tällä hetkellä toteudu.

Laatusuositukset saatiin aikaan yhdistelemällä perheryhmäkotityöhön ja laatuun liittyvää teoriaa, käytännön kokemuksia sekä kehittämistyön tuloksia. Laatusuositukset esiteltiin neljästä näkökulmasta, joita olivat: 1. Suositukset nuorten kohtaamiseen ja ohjaamiseen, joissa korostuu luottamuksellisen dialogisen suhteen luominen ohjaajan ja nuoren välille. 2. Suositukset yhteisön toiminnalle, jossa nähdään yhteisön merkittävä vaikutus yksilön kotoutumiselle. 3. Suositukset toimijoiden väliseen yhteistyöhön, jossa korostuu yhteistyön merkitys kotoutumista tukevassa työssä. 4. Suositukset kotoutumisen tukemiseen, jossa korostuu kotoutumisen kokonaisvaltaisuus koko yhteiskuntaa koskevana toimintana.

Kehittämistyön tuloksia voidaan hyödyntää perheryhmäkoteihin ja kotoutumiseen liittyvässä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa sekä tulevien hallinnollisten muutosten pohjana. Työn tuloksissa pyrittiin konkreettisuuteen ja hyödynnettävyyteen yksittäisten kohtaamisten tasolta lainsäädännön tasolle. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää yleisesti lasten- ja nuorten kanssa tehtävässä työssä.

Asiasanat: pakolaisnuoret, yksintulleet, kotoutuminen, kotouttaminen, laatu

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
NGO & Youth Work, Mster of Humanities

Author: Tatu Iisakkila
Title: Quality in the work of Family Group Home
Number of Pages: 98 and 5 attachment pages
Supervisor(s): Reijo Viitanen
Subscriber(s): Turun ensi- ja turvakoti ry, Raimo Nurminen

This thesis is a study of the quality of the work done in family group homes in Finland. The goal of the thesis is to develop the quality of the integration work done with the unaccompanied refugee minors. The work of the family group homes hasn't been studied in recent years and there's only a limited amount of knowledge about integration work at the grassroots level. The purpose of the thesis was to figure out what does the quality of the work in family group homes consist of and how it can be developed. For this purpose the aim was to create quality recommendations for family group homes.

The manner of approach in this thesis was case study along with different methods and materials. The material consists of the feedback of the unaccompanied minors of Turun ensi- ja turvakoti ry from 2010 to 2019, the questionnaire for the Instructors working in family group homes and the expert interviews. Material based approach to quality content analysis was utilized.

The results of the study were divided into four categories by the analysis of the material. The unaccompanied minors and their instructors valued a trust based dialogical interaction and it was seen to promote the integration of the minors. The community of the family group home was seen significant to the minors' integration process. The most important facts in being a part of the community was being together, the feeling of home and food. Co-operation in the field of integration work was seen significant and supporting integration was seen possible only by developing the co-operation within organizations. Three out of four minors saw that they had integrated well. Still they need a lot of help after moving out to live on their own. The after care was seen important and it was seen unequal around Finland. The results highlighted the importance of feedback and follow up and they were both seen inefficient at the moment.

The quality recommendations were put together by combining the theory of integration work and quality with the results of the study. The quality recommendations were presented by four angles. 1. The recommendations to encountering and counselling the minors, in which the importance of the trustbased dialogical relation between the minors and their instructors is highlighted. 2. The recommendations to how to create a functioning community, in which the role of the community in the process of individual integration is seen significant. 3. The recommendations to the co-operation between organizations, in which the co-operation in supporting ones integration is seen as a key factor. 4. The recommendations to supporting integration of the minors, in which the comprehensiveness of the integration in the society is highlighted.

The results of the thesis can be used in development and research of integration and family group homes as well as in the basis of administrative change in the society. The aim of the results of the thesis was to be beneficial and concrete from the level of the encounters into the level of legislation. This thesis can be useful for all kind of work done with youth and children.

Keywords: unaccompanied refugee minors, integration, quality,

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 TAPAUS PERHERYHMÄKOTI	9
2.1 Yksintulleet pakolaisnuoret	12
2.2 Ohjaajat ja työ perheryhmäkodissa.....	17
2.3 Perheryhmäkodin yhteisö	23
2.4 Yksintulleiden kotoutumisen tukeminen.....	26
3 PAKOLAISNUORTEN KANSSA TEHTÄVÄN TYÖN LAATU.....	29
3.1 Laadun määrittelyä	29
3.2 Laatu lastensuojelun ja sosiaalihuollon näkökulmasta	32
3.3 Perheryhmäkötityön laatu ja sen kehittäminen.....	35
4 TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTOIMINTA JA AINEISTO	38
4.1. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessi	38
4.1.1 Toimijoiden osallistuminen	40
4.1.2 Tapaustutkimus tiedontuotannon lähestymistapana	41
4.2 Tutkimusaineisto	43
4.2.1 Nuorten asiakaspalaute	43
4.2.2 Ohjaajien kysely.....	46
4.2.3 Asiantuntijahaastattelut.....	47
4.3 Aineistoanalyysi.....	48

5 LAATU PERHERYHMÄKODIN TYÖSSÄ: NELJÄ NÄKÖKULMAA.....	50
5.1 Laatu kohtaamisissa ja ohjaustyössä	50
5.2 Laatu perheryhmäkodin yhteisön näkökulmasta	57
5.3 Toimijoiden välisen yhteistyön laatu	66
5.4 Kotouttamisen ja kotoutumisen tukemisen laatu.....	72
6 PERHERYHMÄKOTITYÖN LAATUSUOSITUKSET.....	77
6.1 Suositukset nuoren kohtaamiseen ja ohjaamiseen	77
6.2 Suositukset yhteisön toiminnalle.....	80
6.3 Suositukset toimijoiden väliseen yhteistyöhön.....	83
6.4 Suositukset kotoutumisen tukemiseen	86
6 POHDINTA	89
LÄHTEET	91
LIITTEET	99

1 JOHDANTO

Olen lähes 10 vuotta työskennellyt ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten kanssa. Olen työssäni tavannut kymmeniä pakolaisnuoria ja seurannut heidän elämäänsä ja kotoutumistaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Työssäni Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa olen saanut olla mukana kehittämässä suomalaista palvelujärjestelmää tukemaan paremmin pakolaisnuorten kotoutumista.

Työ perheryhmäkodissa vaatii luottamuksellisen, yksilöllisen suhteen luomista jokaiseen nuoreen sekä nuorten tukemista osaksi perheryhmäkodin yhteisöä. Yhteisön ja nuoreen luodun suhteen kautta voidaan tehokkaasti tukea nuoria ja heidän kotoutumistaan. (Turun ensi- ja turvakoti ry 2017.) Suomalainen kotouttaminen perustuu entistä enemmän hankemuotoiseen lyhytjänteiseen työhön, jossa samaa ”kotouttamisen pyörää” keksitään aina uudelleen (vrt. Vuori 2015). Media ei ole kiinnostunut kotoutumisesta, koska kotoutumisen todellisuus on tylsää arkea, vailla sensaatioita. Se, että nuori opiskelee, käy töissä ja menee eteenpäin elämässään, ei kiinnosta. Vain muutaman vuoden Suomessa viettäneiden pakolaisnuorten elämässä tätä voidaan kuitenkin pitää ihmeenä.

Alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten kanssa työskennellään alati muuttuvan suomalaisen palvelujärjestelmän ympäristöissä. Suomalainen palvelujärjestelmä on tällä hetkellä usean päällekkäisen muutoksen keskellä. Tullevat sote- ja maakuntahallintouudistus muuttavat myös kotouttamisen kenttää ja vaativat lakimuutoksia. Pakolaisten kotoutumista tukevan työn hallinnointi siirtyy mahdollisesti tulevaisuudessa kuntien ja ELY-keskusten (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus) sijaan maakuntahallinnolle. Tämän lisäksi EU:hun ja Suomeen saapuvien pakolaisten määrän vaihtelu aiheuttaa haasteita, kuten vuosi 2015 osoitti. Tällä hetkellä pakolaisnuorten vastaanottojärjestelmä on siirtymävaiheessa, kun tulijoita on taas vähän. (Laari & Rummakko 2016; Martiskainen 2017.) Pakolaisnuorten kanssa tehtävästä työstä ja sen käytännöistä on olemassa vielä vähän tietoa. Tämä opinnäytetyö pyrkii tuomaan konkreettista tietoa, hyviä käytäntöjä ja kehittämissuhteita tulevan muutoksen suuntaamiseksi pakolaisnuorten kannalta hyvään ja oikeaan suuntaan.

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, joka tarkastelee tapaustutkimuksellisen lähestymistavan kautta perheryhmäkotien työn laatua. Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten kanssa tehtävää työtä Suomessa tutkimalla, mitä on laadukas kotoutumisen tukeminen ja mistä sen vaikuttavuus muodostuu. Kehittämistyön tutkimuskysymyksinä olivat mitä on laatu perheryhmäkodin työssä? Mistä työn laatu koostuu? Ja kuinka työn laatua voisi kehittää?

Työn tilaajana toimii oma työnantajani Turun ensi- ja turvakoti ry, jonka tavoitteena on perhekeskeinen lastensuojelutyö sekä sen tekeminen ja kehittäminen yhdessä ympäröivän yhteiskunnan toimijoiden kanssa. (Turun ensi- ja turvakoti ry 2017). Tämä on tukenut omaa ammatillista kehittymistäni ja innostanut minua kehittämistyön tekemisessä. Tässä kehittämistyössä olen halunnut tuoda ilmi sitä hiljaista tietoa ja arvokasta kokemusta, jota perheryhmäkodeissa on pakolaisnuorten parissa toimimisesta lähes 30 vuoden ajalta.

Tämän kehittämistyön lähtökohtana voidaan pitää Turun alueella toiminutta Sataomenapuuta - hanketta. Sata omenapuuta - hankkeen tavoitteena oli kehittää pakolaisnuorten kanssa tehtävää työtä Suomessa. Olin mukana hankkeen asiantuntijaryhmässä, jossa etsimme ratkaisuja nuorten kotoutumiseen ja sen tukemiseen liittyviin haasteisiin. Vuosien 2015–2016 lisääntyneet pakolaismäärät osuivat hankkeen toimintajaksolle ja saimme seurata, mitä vaikutuksia tällä oli kotouttamistyössä Varsinais-Suomen alueella. Havaitsin usein pohtivani sitä, kuinka vähän uudet toimijat hankkeissa ja alalla tuntevat pakolaisnuorten elämää ja heitä tukevaa työtä. (Sata omenapuuta 2019.)

Koin tärkeäksi tutkia perheryhmäkotien arkea työn laadun kautta, sillä viimeisen kymmenen vuoden aikana aihetta ei ole juuri tutkittu tästä näkökulmasta. Työn laatu on tärkeää sekä perheryhmäkodissa työskenteleville että siellä asuville pakolaisnuorille ja työn laadun analysoimisesta on hyötyä sekä uusille, että vanhoille toimijoille. Tässä kehittämistyössä työn laadulla tarkoitetaan toimintaa, jolla pystytään parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan asiakkaana olevien pakolaisnuorten tarpeisiin ja edistämään heidän hyvinvointiaan sekä tukemaan heidän kotoutumistaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Tämän kehittämistyön spagettimainen prosessi eteni toimintaympäristöä, prosessin toimijoita ja kehittämisen vaiheita reflektoiden ja kehittämistarpeisiin mukautuen. Kehittämistyön tavoitteena oli perheryhmäkodin työn hyviä käytäntöjä, työn laatua ja vaikuttavuutta analysoimalla tuottaa perheryhmäkotityön laatusuositukset. Koska kehittämisen tarkoituksena oli tuottaa laatusuositukset, tarvittiin mahdollisimman tarkkaa ja monipuolista analyysiä kehittämisen kohteesta; perheryhmäkodista, sen toimijoista ja ympäristöstä. Tämän takia kehittämistyössä käytettiin useampia menetelmiä ja aineistoja. Kehittämistyön tutkimukselliseksi lähtökohdaksi valikoitui tapaututkimus ja tapaukseksi valikoitui perheryhmäkoti ja sen toimintaympäristö. (Toikko & Rantanen 2009, 19–23; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52.)

Tämän opinnäytetyön aineistona on Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin nuorilta vuosina 2010–2019 kerätty asiakaspalauteaineisto, eri puolilta Suomea kerätty perheryhmäkodin ohjaajille suunnattu kysely sekä perheryhmäkodin maailmaa tunteville ammattilaisille suoritettut asiantuntijahaastattelut. Lisäksi työssä on hyödynnetty yhteisöpedagogi Yamk-opintojen aikana kerättyä työn kehittämisen aineistoa. Tutkimuksellisen kehittämistyön arviointia tehtiin prosessin eri vaiheissa. Samaten työn tulosten levittämistä suoritettiin prosessin aikana.

Perheryhmäkodin ja työn kehittämisen maailmassa oleellista on kaikkien toimijoiden ja osapuolten välinen dialogi. Oma asemani tässä työssä on ollut toimia kehittäjä-asiantuntijana. Tämä on luonut haasteita kehittämiselle. Olen kehittämistyön ajan toiminut kentällä yhdessä nuorten ja muiden toimijoiden kanssa, mikä on vaikuttanut tämän kehittämistyön prosessin etenemiseen ja suuntaamiseen. Kehittämistyön tekijän osallistuminen ja vaikuttaminen voidaan nähdä sekä kehittämisen tulosten käytettävyyttä heikentävänä että sitä edistävänä asiana.

Tässä opinnäytetyössä ilman huoltajaa Suomeen saapuneista pakolaisnuorista (Unaccompanied refugee minors) käytetään suomalaisessa kielenkäytössä vakiintunutta termiä yksintulleet. Yksintulleet - käsitteeseen liittyy aiheestakin kritiikkiä, mutta työn luettavuuden ja selkeyden kannalta termi soveltuu tämän työn tarpeisiin.

Kuvaan aluksi perheryhmäkotien pakolaisnuorten kotoutumista tukevan työn toimintaympäristöä ja sen kautta kehittämistyön tietopohjaa. Sen jälkeen esittelen tämän kehittämistyön ja perheryhmäkotien suhdetta laatuun ja kerron, mitä laatu tarkoittaa tässä työssä. Luvussa neljä esittelen tämän työn tutkimuksellista kehittämistä

toimintaa ja sen aineistoa. Luvussa viisi esittelen työn tulokset. Tulosten jälkeen esittelen aikaansaadut laatusuositukset. Viimeisenä käsittelen tehtyä kehittämistyötä arvioiden ja pohtien.

2 TAPAUS PERHERYHMÄKOTI

Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkoti on toiminut tehtävässään vuodesta 1992, ja se on vanhin toiminnassa oleva perheryhmäkoti Suomessa. Turun perheryhmäkodissa työskentelee yksikön vastaava ohjaaja ja viisi ohjaajaa ja se on seitsemän pakolaisnuoren koti. Turun perheryhmäkodin työ on muotoutunut vuosien saatossa asiakkaiden ja yhteiskunnallisten tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti. Työtä ohjaavat useat lait ja asetukset, mutta perusasiat työssä eivät ole juuri muuttuneet sitten vuoden 1992, vaikka maailma ja suomalainen yhteiskunta ovat. (Turun ensi- ja turvakoti ry 2018.)

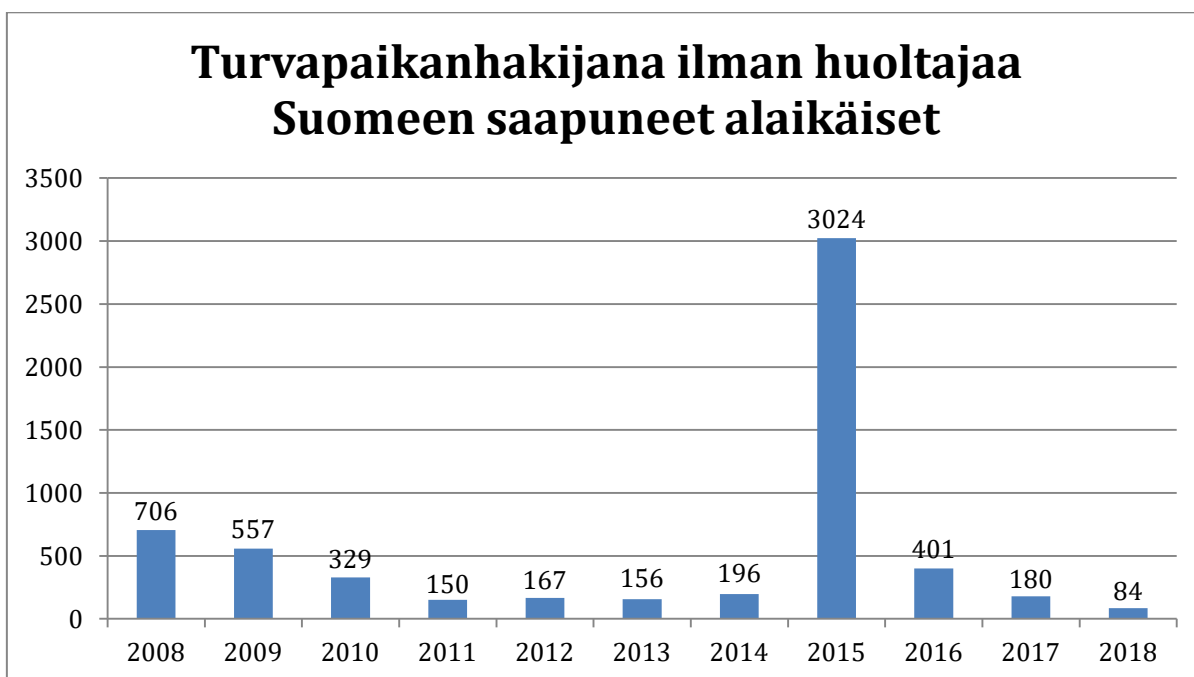
Ensimmäiset ryhmä- ja perheryhmäkodit perustettiin 1990-luvun alussa, kun Suomeen alkoi saapua lisääntyvässä määrin turvapaikanhakijoita. Heidän joukossaan havaittiin olevan alaikäisiä, jotka tulivat ilman vanhempiaan tai laillista huoltajaa. Heitä varten kehitettiin erillinen vastaanottojärjestelmä. (Qvist 2010; Björklund 2014, 10; Myllymäki 2014.)

Suomessa ilman huoltajaa oleva kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava alaikäinen majoitetaan ryhmäkotiin, jonka perustehtävä on välttämättömän suojan ja turvan antaminen alaikäisille yksin maahan tulleille turvapaikanhakijoille. Ryhmäkodin tehtävä on huolehtia lapsen iänmukaisesta huolenpidosta, hoidosta, kasvatuksesta ja tuesta. Ryhmäkoti, jonka asiakkaaksi alaikäinen rekisteröidään, hakee asiakkaalle edustajan. Täyden ylläpidon lisäksi ryhmäkoti tarjoaa asiakkaalle vastaanottolainmukaiset vastaanottopalvelut. Ryhmäkodin sijaintikunta järjestää oppivelvollisuusikäiselle lapsille perus- ja esiopetuksen. Turvapaikkaprosessin aikana yksintulleet asuvat alaikäisille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa tai tukiasunnoissa. Oleskeluluvan saamisen jälkeen he siirtyvät yleensä perheryhmäkoteihin. Perheryhmäkotien toimintaa koordinoivat ELY-keskukset ja ryhmäkotien toimintaa koordinoi Maahanmuuttovirasto. Alaikäinen turvapaikanhakija tai oleskeluluvan saanut voi asua myös yksityismajoituksessa ja olla vain kirjoilla ryhmäkodissa tai perheryhmäkodissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014; Kotouttamisen osaamiskeskus 2019.)

Kunta voi perustaa lapsille ja nuorille tarkoitetun perheryhmäkodin tai muun asuinyksikön sovittuaan asiasta ELY-keskuksen kanssa. Ilman huoltajaa olevan lapsen hoiva, huolenpito ja kasvatusta järjestetään perheryhmäkodissa, tuettuna perhesijoituksena tai muuten tarkoituksenmukaisella tavalla, esimerkiksi tukiasumisyksikössä. Kunta sopii yksikön perustamisesta, lasten ja nuorten sijoittamisesta, kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä ja niihin liittyvistä korvauksista yhdessä alueen ELY-keskuksen kanssa. Lasten ja nuorten määrää sekä henkilöstöä koskevan lainsäädännön osalta kotoutumislaisilla (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010) on viitattu lastensuojelulakiin (2007/417). Aluehallintovirasto (AVI) valvoo yksiköitä erityisesti lastensuojelulain toteutumisen osalta. Perheryhmäkotien työntekijöiden kouluttamista ja osaamista tuetaan ELY-keskusten ja Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) alaisen Kotouttamisen osaamiskeskusten kautta. (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019; TEM 2019.)

Yksintulleiden määrästä on olemassa tilastoja vuodesta 1991 alkaen ja pakolaisnuoria on tullut Suomeen vuosittain reilu 100. Muutamana vuonna nuoria on tullut Suomeen enemmänkin. Esimerkiksi vuonna 2008 maahan saapui yli 700 pakolaisnuorta, ja vuonna 2015 3024 nuorta. Turun perheryhmäkodissa on asunut vuosina 1992–2019 noin 150 pakolaisnuorta. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Turvapaikanhakijana ilman huoltajaa Suomeen saapuneet alaikäiset (Soveltaen Bruun 2019.)

Suomeen saapuvien pakolaisnuorten määrä on EU-maihin saapuvien pakolaisnuorten määrään suhteutettuna pieni. Uusimmassa Euroopan muuttoliikeverkoston EMN:n tutkimuksessa vertailtiin EU-maihin ja Norjaan ilman huoltajaa saapuneiden pakolaisnuorten määriä vuosina 2014–2017. Eniten nuoria saapui Saksaan, Ruotsiin, Itävaltaan ja Unkariin. Vuonna 2015 EU-maihin ja Norjaan saapui 99 995 nuorta, mutta 2017 nuorten määrä oli 31 975. Yksintulleiden nuorten määrä on huippuvuosista 2015 ja 2016 tippunut samalle tasolle kuin se oli ennen sitä. (EMN 2018.)

Perheryhmäkotien toimintaympäristö on toiminnan alusta asti ollut muutosten kourissa. Yksiköitä on perustettu, muokattu ja lakkautettu turvapaikanhakijoiden muuttuvien määrien mukaisesti. Yksintulleita koskevan järjestelmän ohjeistus ja lainsäädäntö muuttuu usein ja tämä vaikuttaa pakolaisten parissa työskentelevien työskentelyoloihin ja asiakkaiden kokemaan turvallisuuden tunteeseen. (Björklund 2014, 9–11; Myllymäki 2014; Anis & Esberg 2018, 189.)

Turun perheryhmäkodin työn keskiössä ovat alusta lähtien olleet sen asiakkaat, yksintulleet pakolaisnuoret. Perheryhmäkodin työ on kotoutumisen tukemista ja keskiössä ovat vuorovaikutus ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen nuoren, perheryhmäkodin yhteisön ja siellä työskentelevien ohjaajien välille. Turun perheryhmäkodin työskentelymalli perustuu kokemukseen, joka on muotoutunut yli 25 vuoden aikana. (Turun ensi- ja turvakoti ry 2017.)

Turussa perheryhmäkoti tarjoaa nuorille turvallisen kodinomaisen ympäristön ja tukee nuorten kotoutumista osaksi suomalaista yhteiskuntaa, unohtamatta heidän omaa kulttuurista identiteettiään. Perheryhmäkodissa nuorta ohjataan hänen kasvaessaan kohti itsenäistä elämää. Perheryhmäkodin arki pyörii koulunkäynnin ympärillä ja nuorta ohjataan hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaan. Perheryhmäkodin toiminnan tavoitteena on kotoutumista tukeva, kokonaisvaltainen lapsen ja nuoren edun huomioon ottava kasvatusta ja hoiva. Nuoria ohjataan arkipäivän toiminnoissa yhdessä tekemisen avulla. Jokaisella nuorella on omaohjaaja, joka vastaa nuoren hoidosta ja kasvatuksesta yhdessä perheryhmäkodin henkilökunnan kanssa. Nuorelle laaditaan hoitosuunnitelma yhdessä nuoren, omaohjaajan, nuoren edustajan ja sosiaalityöntekijän kanssa. (Sopimus alaikäisten ilman 2011; Turun ensi- ja turvakoti ry 2014; Björklund 2014, 24; Kotouttamisen osaamiskeskus 2019.)

Turun perheryhmäkoti toimii yhteistyössä Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa. Nuoret tulevat perheryhmäkotiin ELY-keskuksen ja Turun kaupungin sijoittamina Turun vastaanottokeskuksen ryhmäkodista. (Sopimus alaikäisten ilman 2011; Turun ensi- ja turvakoti ry 2014.)

TEM:in (2014) mukaan Suomessa oli yhdeksän perheryhmäkotia vuonna 2014. Vuonna 2015 Suomeen saapui yli 3000 yksintullutta. Yksintulleita täytyi sijoittaa kiireellä hyvin monenlaisiin erilaisiin asumismuotoihin, ensin turvapaikanhakijoina ryhmäkoteihin ja oleskeluluvan saamisen jälkeen perheryhmäkoteihin. Vuonna 2018 perheryhmäkoteja oli Suomessa useita kymmeniä ja niiden työ paikkakunnan tilanteesta ja olosuhteista riippuen erilaista. (TEM 2018).

2.1 Yksintulleet pakolaisnuoret

Perheryhmäkodin asukkaista, yksintulleista pakolaisnuorista, alkaa olla Suomessa ja kansainvälisesti jo aika paljon tutkimusta. Yksintulleita nuoria yhdistää se, että he ovat tulleet hakemaan turvapaikkaa. Pakomatulle lähdön taustalla on vakavia sota- ja kriisiolosuhteita, väkivaltaa ja vainoa. Poikien lähtösyyn taustalla voi olla pelko, että lähtömaassa konfliktien osapuolet pakottavat heidät mukaan aseelliseen toimintaan. Syynä voi olla esimerkiksi perheenjäsenen kuolema, ihmiskauppa tai seksuaalinen hyväksikäyttö. Tyttöillä on poikia suurempi todennäköisyys joutua matkalla hyväksikäytön tai muiden väärinkäytösten uhreiksi ja tyttöjä onkin vähemmän turvapaikanhakijoina. Yksintulleista turvapaikanhakijoista noin 90 % on poikia. (Anis & Esberg 2018, 189–190.)

Maailmanlaajuisesti lasten ja nuorten muutto maasta toiseen ilman vanhempia on yleinen ilmiö, eivätkä kaikki kotimaastaan lähteneet hae turvapaikkaa. Sota- ja kriisialueilta lähtevien lasten ja nuorten tilanne on erityinen. He ovat nähneet väkivaltaa, heidän perheenjäseniään on voitu tappa ja he ovat joutuneet ehkä itsekin pahoinpidellyiksi. Usein lapsen on lähettänyt matkaan vanhempi, sukulainen tai muu aikuinen, kuten naapuruston tai yhteisön jäsen. (Emt., 190–191.)

Matkat määränpäähään kestävät kauan, eivätkä kaikki päädy sinne, mihin olivat lähtömaasta lähtiessä aikoneet. Yksintulleet eivät välttämättä matkusta yksin, vaan saattavat matkustaa sisarusten, sukulaisten, agenttien tai salakuljettajan mukana, eivätkä he välttämättä tunne matkansa määränpäättä. Yksintulleet saattavat viettää vuosia

jossain lähtömaan naapurivaltiossa, jopa töitä tehden. (Anis & Esberg 2018, 190–191 ; Björklund 2014, 56.)

Yksintulleilla on takana traumaattisia kokemuksia. Myös Suomeen saavuttuaan yksintulleet nuoret ovat alttiita traumaattisille kokemuksille. Yksintulleiden tunne-elämän ongelmat juontuvat aiemmista sodan, epäjärjestyksen ja menetyksen kokemuksista sekä vanhemmista eroon joutumisesta, heistä huolehtimisesta ja perheen asioista vastuun kantamisesta. Lisäksi yksintulleiden psyykkistä hyvinvointia kuormittavat turvapaikkaprosessin ja kotoutumisen aikaiset kokemukset ja epävarmuus, siirtymiset yksiköstä toiseen, jatko-oleskeluluvan saamisen pitkittyminen ja oma tai asuintovereiden heikko terveydentilanne. Psyykkistä kuormaa lisäävät myös kielteiset päätökset, käännytyspäätökset ja ikätestaus. (Kaukko 2015; Anis & Esberg 2018, 200–201; Castaneda ym. 2018, 376; Tapaninen 2018.)

Perheen, vanhempien ja sisarusten muualla oleminen aiheuttaa yksintulleille erityistä huolta, ikävää ja syyllisyyttä. Vanhemmat saattavat yrittää vaatia nuorta järjestämään heidät ja sisarukset Suomeen tai lähettämään rahaa. Erityisen heikossa asemassa ovat vanhempansa kadottaneet, joilla ei ole yhteyttä perheeseensä sekä perheensä menettäneet lapset ja nuoret. Perheenyhdistämisen kallis hinta, hitaus, vaikeus ja usein mahdottomuus on yksi suurimmista ongelmista, joka kuormittaa yksintulleita nuoria. (Castaneda ym. 2018, 376; Kuusisto-Arponen 2016a.)

Suurin osa yksintulleista hyötyy käytännöllisestä jokapäiväisten asioiden hoitoon annettavasta tuesta, vakauttamisesta ja psykoedukaatiosta, eli asioiden käsittelystä arjessa lähiyhteisön parissa. Nuoret, joilla on traumaattisia kokemuksia, haluavat usein mennä elämässä eteenpäin, eivätkä jäädä murehtimaan ikäviä kokemuksiaan, vaikka kärsisivät vaikeista traumaoireista. Nuorten voi olla vaikea nähdä, mitä hyötyä vaikeista henkilökohtaisista asioista keskustelemisesta vieraan ihmisen kanssa voi olla. Yksintulleista kolmasosa kärsii vakavammista mielenterveysongelmista, kuten traumperäisestä stressihäiriöstä, joihin arjessa annettava tuki ei pelkästään riitä. (Suikkanen 2010; Peltonen 2017; Castaneda ym. 2018, 376.)

Aniksen & Esbergin (2018, 201) mukaan haavoittuvuus ja selviytyvyys kuvaavat yksintulleita samanaikaisesti. Uudempi tutkimus esittelee yksintulleita, ei pelkästään haavoittuvuuden vaan toimijuuden näkökulmasta, jossa nuoret nähdään haasteellisissa olosuhteissa toimiviksi lannistumattomiksi ja vahvoiksi toimijoiksi, jotka voivat

vaikeissakin elämäntilanteissa toimia mielekkäällä tavalla. Pakkomuutto voidaan nähdä, ei pelkästään negatiivisia seurauksia aiheuttavana, vaan elämän yhtenä olosuhteena, jossa yksintulleet toimivat. Yksintulleiden kohtaamien vaikeuksien voidaan nähdä johtuvan puutteellisista palveluista, syrjivistä asenteista ja käytännöistä sekä huonosta hallinnosta, ei siitä, että yksintulleet lapset ja nuoret olisivat lähtökohdaisesti haavoittuvia tai kuuluisivat riskiryhmiin. (Kaukko 2015; Anis & Esberg 2018, 193 & 201; Peltonen 2017; Kivijärvi 2019.)

Ansalan, Hämäläisen ja Sarvimäen (2014) tutkimuksessa nuorten maahanmuuttajien kotoutumisesta Suomeen havaittiin, että maahan muuttaneet nuoret eivät eronneet kantaväestön nuorista. Tutkimuksessa otettiin huomioon vanhempien tulotaso eli, se, että vieraskielisistä lapsista lähes 60 prosenttia elää kotitaloudessa, joka käytettävissä olevan rahatulon perusteella kuuluu pienituloisimpaan tuloviidennekseen. Tutkimuksessa seurattiin Kelan aineistojen perusteella pitkällä aikavälillä nuorten integroitumista koulutuksen, sairastavuuden ja alioikeuden antamien rikostuomioiden perusteella. Sairastavuuden osalta tutkimuksessa havaittiin, että maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat jopa terveempiä kuin vertailuryhmän kantasuomalaiset. Kivijärven (2019) mukaan maahan muuttaneet nuoret tekevät sosiaalisen nousun ennen pitkää ja yhteiskunnallinen tuki joko hidastaa tai nopeuttaa tätä kehitystä.

Kokemukset Ruotsista kertovat myös, että yksintulleet nuoret ovat pärjänneet hyvin. Nuoret siellä ovat työllistyneet jopa paremmin kuin ne pakolaisnuoret, jotka ovat tulleet perheensä kanssa. Ruotsin lapsiasiainvaltuutetun selvitys kuvaa yksintulleiden lasten ja nuorten kokemuksista vastaanottojärjestelmän toimivuudesta Ruotsissa. Selvityksessä lapset ja nuoret myös kritisoivat liian isoja asuinyksiköitä, asuinyksiköiden epäkodinomaisia ja tilapäisiä asumisolosuhteita ja sitä, etteivät ole päässeet koulutukseen tai töihin. (Celikaksoy & Wadensjö 2015; Hedlund 2017; Ruotsin lapsiasiainvaltuutettu 2019.)

Aniksen ja Esbergin (2018) mukaan, nuoret selviytyvät turvallisten aikuisten ja erilaisten selviytymiskeinojen avulla, vaikka heidän tilanteensa on stressaava. Selviytymiskeinoiksi he nimeävät jatkuvuuden ylläpitämisen rutiinien avulla, myönteisen tulevaisuuden omaksumisen, sopeutumisen oppimalla ja muuttamalla, korostuneen itsenäisen toiminnan, epäilemisen ja epäluottamuksen viranomaisia kohtaan sekä vaikeiden tunteiden tukahduttamisen toiminnallisuuden avulla. Heidän mukaansa

yksintulleiden kanssa työskentelevien tulisi tukea nuorten omaksumia toimijuutta tukevia selviytymistapoja. Myös keskittymistä erilaisten kulttuuristen tapojen, kuten uskonnon tai ruokakulttuurin, ylläpitämiseen voidaan pitää yhtenä selviytymiskeinona. Selviytymiskeinot voivat limittyä tai yhdistyä. Esimerkiksi riippumattomuuteen pyrkiminen voi näkyä vaikeutena luottaa muihin ihmisiin. (Emt., 197–199 & 208.)

Tutkimukset (Kohli 2006; Wernesjö 2014; Björklund 2014) kuvaavat yksintulleiden käyttävän vaikenemista sekä keskustelusta ja haastatteluista kieltäytymistä keinoina käyttää valtaa ja hallita vaikeita tilanteita. Pakolaisnuoret vaikenevat usein kokemuksestaan ennen maahan saapumista sekä matkan osalta. Turvapaikkapuhuttelu on nuorelle traumaattinen kokemus, minkä jälkeenkin nuoret saattavat kokea, että olemalla harmiton ja näkymätön välttää helpoiten vaikuttamasta negatiivisesti omaan turvapaikkapäätökseen. Kaukon (2014, 107) mukaan nuorten tapa vaieta elämäänsä vaikeuttaa dialogin syntymistä nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien välille. Vaikeneminen sekä epäily muiden luottamuksesta ja luotettavuudesta vaikuttavat yksintulleiden hyvinvointiin. Hiljaisuus on tuotu esille keinona käsitellä vaikeita kokemuksia, menetyksiä ja vanhemmista erossaoloa. (Kauko 2015; Kauko 2015; Anis & Esberg 2018; 196.)

Kaukon (2015) mukaan yksintulleiden yksinäisyyden kokemukset koostuvat perheestä, erityisesti äidistä erossa olemisesta, arkipäiväisestä tilapäisestä yksinäisyydestä, tylsyyden kokemuksista sekä vaikeasti hahmottuvamman ja sanoiksi taipumattoman yksinäisyyden kokemuksista. Kauko (2015) korostaa, että nuorten yksinäisyys liittyy myös yhteisöissä ja yhteiskunnassa toimimiseen, jossa nuorilla on toimijuutta. Hertzin ja Lalanderin (2017) mukaan nuorten yksinäisyyden kokemus ei liity siihen, että he ovat joutuneen eroon huoltajistaan. Yksinäisyys johtuu tiettyyn positioon joutumisesta ja syntyy siinä marginaalisessa sosiaalisessa tilanteessa, jossa nuoret elävät.

Suomalaisissa tutkimuksissa (Anis & Esberg 2018, 204 & 207; Kuusisto-Arponen 2016b; Kivijärvi 2019) kerrotaan pakolaisnuorten osallisuuteen ja kuulumisen tunteeseen uudessa yhteiskunnassa liittyvistä haasteista. Yksintulleet joutuvat muualta tulleina toisautetuksi tavallisesta lapsuudesta ja nuoruudesta erilliseen maahanmuuttajanuori-kategoriaan. Kuusisto-Arponen (2016b) kuvaa yksintulleiden uhriuttamiseen liittyvää puhetapaa, josta tulisi päästä eroon. Todellisuudessa yksintulleet lapset ja nuoret ovat tavallisia lapsia ja nuoria, jotka haluavat samoja asioita kuin kaikki

muut ikätoverinsa. Yksintulleisiin tulisi suhtautua tavallisina nuorina, ei maahanmuuttajanuorina. Maahanmuuttajanuoriin liittyvää puhetta pitäisi ylipäättään arvioida kriittisesti. (Haikkola 2014; Honkasalo 2016.)

Ikävä on iso osa nuorten elämää. Ihmissuhteet ovat tärkeä keino selviytyä. Nuorilla on usein paljon kavereita, mutta vähän ystäviä. Turjanmaan (2017) tutkimuksessa nuorten kaverisuhteista selvisi, että maahanmuuttajataustaiset nuoret viettävät aikaa usein omissa porukoissaan. Toisille nuorille taas on helppoa saada ystäviä ja kavereita taustoista huolimatta. Kuten Anis ja Esberg (2018, 200) toteavat, yksintulleet saavat virallisten järjestelmien lisäksi tukea myös lukuisilta epävirallisilta verkostoilta, kuten ystäviltä, kavereilta, kansalaisjärjestöiltä, uskonnollisilta yhteisöiltä, naapureilta, opettajilta ja diasporiselta yhteisöltä. (Rantakokko 2019, 48–51.)

Yksintulleet ovat tulleet sodan ja kriisin keskeltä ja kokevat usein, että mikä tahansa uudessa yhteiskunnassa saatu palvelu on parempi verrattuna entiseen elämään. Helanderin ja Mikkosen (2002, 11–13) mukaan yksintulleet lapset ja nuoret pitävät yleensä asuinpaikastaan, koulusta, työntekijöistä ja harrastusmahdollisuuksista, vaikka he valittavatkin säännöistä ja rahan puutteesta ja kapinoivat. Aniksen ja Esbergin (2018, 208) mukaan yksintulleiden parissa toimineet tutkijat ovat tuoneet esiin huolta, että yksintulleet antavat enemmän kohteliaita ja myönteisiä arvioita palveluista kuin puuttuvat olemassa oleviin epäkohtiin. Tutkijat kehottivatkin nuorten parissa työskenteleviä rohkaisemaan yksintulleita esittämään myös kriittisiä näkemyksiä ja kehitysehdotuksia liittyen asumiseen ja saatuihin palveluihin.

Honkasalo (2016) on kuvannut yksintulleisiin nuoriin liittyvää ohipuhumisen kulttuuria. Yksintulleiden puolesta puhuvat usein muut kuin he itse, esimerkiksi asiantuntijat, viranomaiset ja media. Nuorten parissa työskentelevät asiantuntijat tuovat helposti ilmi nuorten elämään liittyvää huolta. Tilanteissa, joissa nuorella on ongelmia kielitaidossa tai psyykkisessä voinnissa, nuori ei pysty ymmärtämään omaa avuttomuuttaan. Viranomaiset puhuvat nuorten ohi toteuttaessaan työtään lainsäädännön mukaisesti, usein painottaen huoli tai kontrollinäkökulmaa. Toisaalta he eivät voi lainsäädännön takia puhua yksittäistapauksista vaan joutuvat yleistämään. Mediassa riskit ja pelot liittyen turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin korostuvat. (Emt.)

Honkasalon (2016) mukaan nuorten osallisuutta odotusvaiheessa edistäviä asioita ovat: arjen rytmi, opiskelu, harrastukset ja ystävät sekä informaatio nuoren oikeuk-

sista liittyen eri viranomaisprosesseihin. Nuoret pitivät asumisyksikön viikkopalaverit haasteellisina, vaikka aikuisten näkökulmasta ne olivat olemassa nimenomaan nuorten osallisuuden toteutumista varten. Osallisuus toteutuu parhaiten, kun nuorilla on tunne, että heidän huolensa otetaan tosissaan, heitä kuunnellaan, lohduttava olkapää on tarjolla ja arki rytmittyy mielekkään tekemisen kautta. (Emt.)

Tutkimuksissa tuodaan esiin, että yksintulleet elävät marginaalissa, päällekkäisissä siirtymä- ja välitiloissa, uudessa yhteiskunnassa, lapsuuden ja aikuisuuden välissä. (Björklund 2014; Anis & Esberg 2018) Tätä kuvaamaan on käytetty Turnerin (2007, 106–109) teoriaa liminaalisuudesta, jossa henkilö on siirtymävaiheessa, matkalla kohti uutta sosiaalista statusta. Vanhan ja uuden tilan välissä olevalla henkilöllä on epämääräinen status. Hän on irti aiemmasta eikä ole vielä saavuttanut asemaansa ja paikkaansa uudessa tilassa. Björklundin (2014, 67) mukaan nuorten marginaalinen tilanne yhteiskunnassa saattaa näkyä heidän käyttämissään akkulturaatiostrategioissa. Pyrkiikö nuori kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, suuntautuuko hän omaan etniseen yhteisöönsä vai sopeutuuko hän yhteiskuntaan samalla oman etnisen identiteettinsä säilyttäen? Akkulturaatiostrategiat ja kotoutumisprosessi eivät ole selkeärajaisia toimintamalleja vaan tilanne- ja kontekstisidonnaisia. (Alitolppa-Niitamo 2004, 55; Rantakokko 2013, 66–69; Kaukko 2014, 103 & 106.)

2.2 Ohjaajat ja työ perheryhmäkodissa

Perheryhmäkodeissa yksintulleiden tukena toimii ohjaajia. Mikä heidän työssään on tärkeää, kun kohdataan perheryhmäkodin asukkaita? Mitä asioita työssä ja ohjauksessa täytyy ottaa huomioon? Perheryhmäkodin ohjaajan ammattitaito vaatii useiden eri alojen (nuoriso-, kasvatus-, terveys ja hyvinvointi-, mielenterveys-, vapaa-ajan- sekä kulttuurialan) tietämystä ja niihin perehtymistä, jotta ohjaaja kykenee tukemaan kunkin nuoren kotoutumista ja elämää yksilöllisesti. Perheryhmäkodin ohjaajan työ vaatii kehittyvää työtettä. Jokainen nuori on erilainen ja jokainen tulee kohdata yksilöinä, mikä vaatii dialogisen luottamuksellisen suhteen muodostamista nuoren ja ohjaajan välille.

Ohjaajan työ perheryhmäkodissa on haastavaa ja kompleksista. Yhtäältä ohjaajan roolina on toimia osana yhteiskunnan kotouttamistyötä, jossa ohjaaja on osa viranomaiskoneistoa, jonka tehtävänä on lain ja ohjeistuksen puitteissa toimia niiden mukaisesti. Toisaalta ohjaaja on nuoren iholla ja vieressä, hänelle läheinen, kenties lä-

heisin ihminen. Ohjaaja seuraa nuoren elämää, prosesseja, kotoutumista sekä näkee millaisina asiat nuoren silmin näyttäytyvät. Aina palvelujärjestelmän vaatimukset ja nuoren odotukset eivät kohtaa. Ohjaajan tärkein tehtävä on edistää sekä nuorten ymmärrystä kotoutumista tukevasta järjestelmästä ja yhteiskunnasta että edistää nuoren etua ja nuorten näkökulman esille tuomista palvelujärjestelmässä. Perheryhmäkodin ohjaajan työssä ja Suorannan Radikaalin kasvatuksen teoriassa (2005, 9-12) on yhteistä pyrkimys lisätä ihmisen mahdollisuuksia tasavertaiseen elämään ja yhteiskunnalliseen muutokseen sekä kasvamiseen saattamisen ja tasa-arvoisen kohtaamisen korostaminen.

Aniksen ja Esbergin (2018, 200) mukaan ohjaajat ovat tärkeitä aikuisia yksintulleille, ja ohjaajien ja yksintulleiden välille syntyy ohjaajan auktoriteettiin perustuva vahva suhde. Heidän mukaansa yksintulleet kaipaavat läheisiä suhteita auttajiin ja paremmin saatavilla olevaa huolenpitoa ja hoivaa. Honkasalo (2016) kuvaa, että ohjaajien on yhtäältä tuettava nuorten aikuistumista hauraassa siirtymä- ja vastaanottovaiheessa ja toisaalta annettava nuorille tilaa ja rauhaa olla vapaasti ja elää mahdollisimman ”normaalia nuoruutta”. Lisähankaluutta tuo etenkin vastaanottoyksiköissä raskas ja poukkoileva oleskelulupaprosessi ja se, että joutuu todistamaan nuorten kärsimystä läheltä.

Perheryhmäkotien toimintaa ohjaavassa kotoutumislaisissa (2010/1386) viitataan lastensuojelulakiin (2007/417) henkilöstön pätevyysvaatimusten ja henkilöstömitoituksen osalta. Lastensuojelulaissa viitataan sosiaalihuoltolakiin (2014/1301), jonka mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Lastensuojelulain mukaan hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. TEM:in (2014 & 2017a) mukaan on suositeltavaa, että perheryhmäkotien henkilöstöstä osa on maahanmuuttajataustaisia.

Omaohjaajatyö on tärkeä osa perheryhmäkodin toimintaa. Hyvin suunniteltu ja toteutettu omaohjaajatyö auttaa perheryhmäkodin perustehtävien, hoidon ja kasvatuksen sekä kotoutumisen tukemisen onnistumista. Perheryhmäkodissa omaohjaaja on vastuussa nuoren kasvusta ja kehityksestä, yhdessä perheryhmäkodin muiden ohjaajien kanssa. Omaohjaajatyö perheryhmäkodissa on nuoren yksilöllistä huomioimista, läsnäoloa, tukemista ja luottamuksellisen suhteen luomista nuoreen. Nuorten käsi-

tykset ja toiveet omaohjaajuudesta vaihtelevat ja sen takia omaohjaajatyö täytyy selkeästi määritellä jokaiselle nuorelle. (TEM 2017a; Aitoaho 2016; Sopimus alaikäisten ilman 2011.)

TEM (2017a, 16–18) kuvaa kiintymyssuhteen muodostumisen tärkeyttä perheryhmäkodin työssä. Tärkeintä on, että lapsilla ja nuorilla on riittävä perusturvallisuuden tunne, jossa aikuinen on turva-alustana. Turvallinen kiintymyssuhde syntyy hoitajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa silloin, kun hoitaja on tarpeeksi herkkä huomaamaan lapsen tarpeita ja kykenee vastaamaan niihin. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi ilmaisee avoimesti tunteita, hakee suojaa ja turvaa aikuiselta. Lisäksi turvallisen kiintymyssuhteen kautta lapsi kykenee paremmin selviytymään vaikeista elämäntilanteista ja stressistä.

TEM:in (2017a) mukaan nuorten tukemisessa ovat tärkeitä seuraavat tekijät:

- arjen normalisointi
- sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen tuen rakentaminen
- kehitysympäristön, coping -mekanismien ja resilienssin hyödyntäminen ja kehittäminen
- opetus- ja terveydenhuollon palvelujen tarjoaminen
- osallistumisen mahdollisuuksia ja vertaistoiminnan järjestäminen

TEM (2017a) kuvaa, että lapsella oppiminen, tieto ja ymmärrys syntyvät ihmisten välisessä arkisessa vuorovaikutuksessa. Keskeistä toiminnassa on vuorovaikutuksessa käytävät neuvottelut, joissa kulttuuriset elämään liittyvät merkitykset tarkentuvat ja saavat uusia tulkintoja. Lapsen kehitys edellyttää jatkuvaa aktiivista osallistumista ja toimijuutta, sillä näistä kokemusten palasista rakentuu hänen oma elämänsä. Koulutusohjaus eli nuorten tukeminen koulutuspolulla on tärkein osa kotoutumisen tukemista ja koulutuksen nähdään olevan ihmisen onnistuneen kotoutumisen edellytys. (Rantakokko 2013, 91; Saukkonen 2018, 16.)

Viime vuosina sosiaali- ja terveysalalla on puhuttu paljon dialogisuudesta ohjaustyössä. Myös perheryhmäkodin työn onnistumisen kannalta on tärkeää, että nuoreen luodaan dialoginen suhde. Mönkkönen (2007, 86) toteaa dialogisen asiakassuhteen eroavan asiantuntijakeskeisestä ja asiakaskeskeisestä asiakassuhteesta siten, että dialogisessa asiakassuhteessa pyritään yhteisen ymmärryksen rakentamiseen. Dialogi-

suus on samalla taito edesauttaa vuorovaikutuksen kulkua kohti yhteistä ymmärrystä. Dialogisuudessa tärkeä elementti on vastavuoroisuus, se että edetään työntekijän ja asiakkaan ehdoilla.

Haarakangas (2008, 25 & 28) korostaa kuuntelemisen, kuultuun vastaamisen, merkitysten jakamisen ja reflektion merkitystä dialogisessa vuorovaikutuksessa. Yhteinen ymmärrys on oleellista perheryhmäkodin ohjaajan työssä, koska se on ainoa tapa varmistaa, että nuori ymmärtää, mitä hänen halutaan oppivan. Kaukon (2014, 107) mukaan dialogissa nuoren ja ohjaajan välillä osapuolet ymmärtävät, että yhdessä koettu tilanne on nuorelle osa elämää ja ohjaajalle osa hänen työtään.

Kaikki keskustelu ei ole dialogista. Dialogisuus kuvaa myös ihmiskäsitystä ja maailmankuvaa, jotka vaikuttavat tapaamme kohdata toiset ihmiset. Mönkkönen (2007, 86.) Freiren (2005, 97–101) mukaan dialogi ja dialogisuus ovat ihmisten yhteisen todellisuuden nimeämistä ja muuttamista, kohdanneiden osapuolten yhteistä reflektiota ja toimintaa tarkoituksena muuttaa maailmaa. Heidän mukaan dialogi perustuu rakkauteen ihmisiä ja maailmaa kohtaan, nöyryyteen uuden oppimisen edessä ja uskoon ihmisten hyvyyteen, joiden seurauksena syntyy osapuolten keskinäinen luottamus. Freiren (2005) mukaan dialogi vaatii myös toivoa paremmasta tulevaisuudesta ja kriittistä ajattelua, joka suhtautuu todellisuuteen prosessina ja muutoksena, eikä staattisena tilana. (Vrt. Pietilä 2011, 53 & Kaukko 2014, 107.)

Dialoginen vuorovaikutus vaatii Mönkkösen (2007, 89) mukaan luottamuksellisen suhteen luomista osapuolten välille. Dialogisessa näkökulmassa oleellista on keskusteluyhteyksien ja tasavertaisen suhteen luominen ongelmanratkaisun tai asiakkaan ymmärtämisen sijaan. Dialogisuudessa on tärkeää jaettu ymmärrys, jota luodaan aina uudelleen yhteisissä hetkissä. Dialogisessa kommunikaatiossa osapuolet testaavat, tarkastavat, kyseenalaistavat, haastavat ja uudelleen muotoilevat toisten puhetta jatkuvasti itseään uudelleen luoden, suhdetta muihin määrittäen. Dialogisen suhteen kannalta tärkeää on pyrkiä yhteisen ihmettelyn maailmaan, jossa työntekijäkin uskalltaa astua alueelle, jossa hänelläkään ei ole riittävää tietoa ja jossa tieto voidaan yhdessä rakentaa. (Freire 2005; Mönkkönen 2007, 92–95.)

Luottamuksen rakentaminen yksintulleisiin on tärkeää mutta haasteellista. Jotta ihminen voi rajojen varjeluun sijaan antautua suhteeseen toisen kanssa hänen täytyy ensin saavuttaa suhteellisen vakaa minätunne eli luottamus vuorovaikutuksen ennus-

tettavuuteen. Ihminen siis luopuu rajojensa varjelusta vain, jos hän kokee olonsa turvalliseksi. Tämä on mahdollista vain, jos voi luottaa toiseen tai kun levottomuutta herättävät tekijät on suljettu pois ympäristöstä. (Isokorpi 2006, 50–51.)

Isokorven (emt.) mukaan luottamus on sitä, että ihminen kokee olonsa turvalliseksi, ja voi asettautua alttiiksi henkilökohtaiselle psyykkiselle haavoittumiselle sekä uskoa tulevaisuuteen. Luottamus on todennäköisenä pidetty positiivinen odotus toisen osapuolen menettelytapojen suhteen. Luottamus on myös monivaiheinen prosessi, joka muuttuu ajan kuluessa kehittyen tai heikentyen. Vuorovaikutussuhteet kehittyvät vuorovaikutuksen tiheyden, keston ja yhdessä koettujen haasteiden kautta. Luottamus tuottaa avautumista, uuden oppimisen ja uuden tiedon mahdollisuutta ja epäluottamus taas tuottaa puolustusellisuutta ja ehkäisee uusien ideoiden, ajatusten ja tiedon siirtymistä. (emt., 51–51.)

Yksintulleiden nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien vastaanottotyöntekijöiden välistä luottamusta tutkineen Hallisen (2018, 57 & 61) mukaan tärkeimmät luottamusta edistävät tekijät olivat riittävä yhteinen aika työntekijän ja nuoren välillä, avoimuus sekä nuoren kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Luottamuksen ja tunnustussuhteiden näkökulmasta aika yksintulleiden asumisyksikössä on haasteellinen. Turvapaikkaprosessiin liittyvä epävarmuus tulevaisuudesta ja välitilassa eläminen asettavat luottamuksen rakentumiselle lisähaasteita, sillä kyseessä on prosessi, joka perustuu vuorovaikutukseen. Työntekijät ja nuoret tarvitsevat vuorovaikutussuhteen luomiseen aikaa, jota ei aina ole riittävästi. Luottamuksellisen suhteen muodostuminen on kiinni sekä työntekijästä että yksintulleesta, mutta myös heistä riippumattomista ulkopuolista sattumista. Nuoren ja asuinyksikön välisen luottamuksen rakentumisen esteinä nähtiin nuoren huonot kokemukset viranomaisista tai aikuisista, nuoren vetäytyminen omiin oloihinsa, nuoren mielenterveysongelmat, työntekijöiden toisistaan poikkeavat työskentelytavat, vastaanottojärjestelmän epäjohtomukaisuudet, epätasa-arvoisuus, yhteisen kielen puuttuminen ja pienet resurssit.

Ohjaajan perustehtävänä on tukea nuorten kotoutumisprosessia. Pietilän (2011, 53) mukaan uuteen kulttuuriin sopeutuminen on jatkuva, vuorovaikutteinen kaikkien osapuolten yhteinen prosessi. Nykyisin kotoutumisen osapuoliksi ymmärretään kotoutuja eri rooleineen ja vastaanottava yhteiskunta sekä myös kotoutujan entisen elämän vaikutus. Sopeutumisprosessin keskeisiä tekijöitä ovat osapuolten dialoginen

viestintä, kulttuurien välisen herkkyyden kehittäminen ja sosiokulttuurinen oppiminen. Sopeutuminen on yksilöllinen prosessi ja motivaation voimakkuus vaihtelee prosessin aikana. Yksi motivaatiota lisäävistä tekijöistä on sosiaalinen kanssakäyminen kohdekulttuurin asiakkaiden kanssa. (Novitsky & Alitolppa-Niitamo 2012.)

Tärkein vuorovaikutus perheryhmäkodissa tapahtuu asiakkaan ja ohjaajan välillä. Isokorpi (2006, 225) esittelee hyvän ammatillisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Hänen mukaansa jokaisella ammattilaisella on vuorovaikutusvastuu. Vuorovaikutuksen edellytyksiä ovat aktiivinen hyvä tahto ja välittäminen eli pyrkiminen kohti yhteistä hyvää ja se, että on kiinnostunut toisesta, vaikeuksista välittämättä. Tähän kuuluvat myös kunnioittava kohtaaminen kaikissa tilanteissa, myös puututtaessa huonoon käytökseen, sekä ammattilaisen vastuu omista tunteista ja teoista.

Isokorven (2006, 225) mukaan vuorovaikutuksen edellytyksenä on oikein kuuleminen ja ymmärtäminen sekä tärkeiden asioiden sanominen ja rehellisyys. Vuorovaikutuksen edellytys on myös antaa asiakkaalle mahdollisuus kehittyä ja kasvaa omaksi itsekseen, tukien häntä kaikissa vaiheissa. Edellä mainitut asiat ovat oleellisia perheryhmäkodin ohjaajan ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa.

Perheryhmäkodin nuoret ovat uudessa yhteiskunnassa uuden toimintakulttuurin ja heille vieraan kielen keskellä. Tähän voidaan vastata kulttuurienvälisellä kompetenssilla. Salo-Leen (2005, 125) mukaan kulttuurienvälisesti kompetentilla henkilöllä tulee olla kyky viestiä toisesta kulttuurista olevan henkilön kanssa tavalla, joka saavuttaa näiden kunnioituksen ja luottamuksen. Hän näkee tärkeänä kyvyn sopeuttaa ammatilliset taidot paikallisiin rajoitteisiin ja olosuhteisiin. Tärkeää on myös kyky sopeutua henkilökohtaisesti siten, että on tyytyväinen ja kokee toisessa kulttuurissa työskentelyn ja olemisen luontevaksi. Kulttuurien tuntemus ei välttämättä auta perheryhmäkodin työssä, koska työtä tehdään yksilöiden kanssa. Yksilöiden väliset erot ovat kulttuurillisia eroja merkittävämpiä.

Saloo-Lee (2005, 125) listaa yhdeksän muuta olennaista taitoa ja ominaisuutta, jotka voidaan nähdä tärkeänä jokaiselle pakolaisnuoren kanssa työskentelevälle henkilölle: sopeutumistaidot, vaatimaton ja kunnioittava asenne, kulttuurikäsitteen ymmärtäminen, isäntämaan ja sen kulttuurin tuntemus, suhteen rakentaminen, itsetuntemus, kulttuurienväläinen viestintä, organisaatiokyvyt sekä henkilökohtainen ja ammatillinen sitoutuminen.

2.3 Perheryhmäkodin yhteisö

Yksintulleilla nuorilla ei ole Suomessa perhettä, eikä yleisesti tärkeimmäksi koetun yhteisön tukea elämässään. Nuoret sijoitetaan asumaan alaikäisyksiköihin, joista muodostuu tärkeä yhteisö nuorille. Perheryhmäkodin yhteisöllä on suuri merkitys sekä siellä asuvalle nuorelle että siellä työskenteleville työntekijöille.

Perheryhmäkodin nuoret ja sen työntekijät yhdessä muodostavat perheryhmäkodin yhteisön ja nuorille perheryhmäkoti on kotiyhteisö, työntekijöille se on nuorten kodissa toimiva työyhteisö. Jokaisen uuden nuoren, ohjaajan ja muiden yhteisön jäsenen on tultava osaksi yhteisesti koettua yhteisöä. Perheryhmäkodin yhteisön avulla voidaan tukea nuoren kotoutumista ja luottamuksen rakentamista uuteen yhteiskuntaan. Siksi on tärkeää tarkastella, millaisia merkityksiä yhteisöille annetaan.

Ulvisen (2014, 92–93) mukaan kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta ihmisen sosialisatio eli ihmisen prosessimainen kasvaminen yhteiskunnan jäseneksi rakentuu yksilöllisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten kasvukokemusten kautta. Ihminen hahmottaa itsensä, toimintansa ja ympäristönsä omista lähtökohdistaan. Ihmiset kehittävät keskenään kulttuurisia merkitysrakenteita ja yhteisiä tilanteen määrittämiä aina kun he toimivat ja kommunikoiivat toistensa kanssa. Kulttuuriset merkitysrakenteet ovat ihmisten välistä toimintaa ja yhteisymmärrystä helpottavia tekijöitä. Vaikka yhteisöt eivät ole aina selvärajaisia ja staattisia, yhteisössä toimivan ihmisen kannalta olennaista on luottamus koetun yhteisömuodon pysyvyyteen ja toiminnan yhteisten merkitysten jatkuvuuteen. Yhteisöllinen toiminta liittyy yksilön ryhmän jäseneksi, jolloin hänen valtansa ja vapautensa rajoittuu vastuuksi toimia ryhmän normien mukaisesti ja vastuuttomuus taas ilmentää yhteisöön sitoutumattomuutta, oman subjektiivisen vallan toteutumista ihmisen elämässä. (Emt., 93–96.) Perheryhmäkodin työssä on tärkeä hahmottaa yksittäisen nuoren ja ohjaajan elämään vaikuttavat useat päällekkäiset prosessit ja tekijät ja niiden vaikutus.

Ulvisen (2014) mukaan yhteiskunta on erilaisten rakenteellisten ja toiminnallisten tekijöiden kulttuurinen kokonaisuus, mutta toistensa kanssa toimivat ihmiset pyrkivät muodostamaan keskenään yksimielisiä käsityksiä yhteisöllisten toimintojensa pelisäännöistä toimintansa päämäärien saavuttamiseksi. Nämä jaetut ymmärtämisen tavat muodostavat laajetessaan toteutuvan yhteiskunnallisen sosiaalisen kontrollin normiston, joka lopulta irtoaa arkielämän yhteisöissä vaikuttavista vuorovaikutus-

suhteista ihmisten toiminnan institutionaaliseksi määrittelyiksi. (Emt., 96) Perheryhmäkoti toimii täten kotoutumisen kannalta oleellisena paikkana, turvallisena yhteisönä, jonka kautta nuori voi liittyä osaksi yhteiskuntaa.

Ihmisellä on tarve kuulua yhteisöön. Kuten Kopakkala (2011,31) toteaa, modernin yhteiskunnan myötä yksilöllistynyt ihminen pitää kiinni oikeuksistaan mutta myös etsii vahvasti yhteisyyttä. Nykyiset perhe-, työ-, laitos-, ja asuinyhteisöt toimivat yksilöiden varassa ja heidän tarpeensa huomioon ottaen. Ihminen tarvitsee edelleen yhteisöjensä arvostuksen kokeakseen elämänsä merkitykselliseksi.

Bionin teoksessa *Kokemuksia ryhmistä* (1979) listataan hyvään ryhmähenkeen vaikuttavia tekijöitä. Yhteisesti sovittu tavoite on tärkeä ja ryhmän toimintaan oleellisesti vaikuttava asia. Yhteinen käsitys siitä, missä rajoissa toimitaan, on tärkeää etenkin työryhmille. Kyky sulauttaa ryhmään uusia jäseniä, ryhmän sisällä olevien alaryhmien toiminnan selkeys ja jokaisen ryhmän jäsenen arvostaminen ovat tärkeitä asioita ryhmään kuuluvien yksilöiden näkökulmasta. Sisäisen tyytymättömyyden ymmärtäminen käsittely ovat varmasti työyhteisöjen perusarkea. Yhdessä nämä asiat luovat pohjan sille, että ryhmän toiminnasta voi tulla jotain. Nämä asiat otetaan usein itsensänselvyyksinä, joista ei välttämättä ole helppo keskustella. (Emt., 20–21.)

Järvisen (2011, 21) Bionin kaltaisen teorian mukaan työyhteisöillä on olemassa työn maailma, joka saattaa olla työryhmälle selkeä ja josta on ennalta sovittu. Tämän lisäksi työyhteisöissä on oma sisäinen maailma, joka ei useinkaan vastaa työn maailman perusajatuksia. Järvisen mukaan työryhmissä on ongelmana se, että vaikka perustehtävä on selkeä, työtä vältellään, koska se aiheuttaa ongelmia työyhteisölle.

Yalom & Leszczin (2005) mukaan ryhmätoiminnalla on terapeuttisia tekijöitä, joita ovat toivon herättäminen, tiedon jakaminen, samankaltaisuuden kokeminen, toisten auttamisen kokemus, peruserhekokemuksen korjaantuminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen, mallioppiminen, ihmissuhdetaitojen oppiminen, ryhmäkoheesio, katarsis sekä eksistentiaaliset tekijät. Yalom & Leszczin mukaan terapeuttiset tekijät toimivat parhaiten kun niiden vaikutuksia tarkastellaan tekijöiden välisiä suhteita tarkastelemalla. (Yalom & Leszczin 2005, 88–89.) Ryhmissä toimiessaan ihmiset voivat esimerkiksi saada korjaavia kokemuksia, joiden avulla selvitä kriiseistä ja oppia uutta.

Huutilaisen ja Saarikiven (2018, 32) mukaan ihmisryhmille on tyypillistä olla tehokkaita silloin kun tavoitellaan yhteisiä saavutuksia. Työ on keskeisesti sitä, että ratko-

taan ongelmia yhdessä. Asiakkaat on tärkeä ottaa mukaan ratkaisemaan ongelmia. On tärkeä saada aikaan tunne siitä, että koko työyhteisö, asiakkaat ja yhteistyökumppanit työskentelevät kohti yhteisiä tavoitteita ja ovat ratkaisemassa samoja yhteisesti määritettyjä ongelmia. (Emt., 30–33.)

Anis & Esberg (2018, 203) kuvaavat yksintulleiden nuorten tarpeita liittyen yhteisöön kuulumiseen ja osallisuuteen. Nuoret ilmaisivat yhteisöön kuulumisen ja kodin tunteita siitä huolimatta, että heillä ei ole mahdollisuutta päättää itse tilanteestaan ja asuinpaikastaan. Tämä osoittaa nuorten tarvetta kuulua osaksi yhteisöä. Päivittäiset tiettyihin paikkoihin ja yhteisöihin kiinnittyvät rutiinit tuovat osallisuuden kokemuksia ja jopa auttavat esimerkiksi traumaattisista kokemuksista toipumisessa.

Aniksen ja Esbergin (2018 202–204) mukaan yksintulleet tuntevat ulkopuolisuuden tunnetta ja kokevat vaikeutta päästä mukaan yhteisöihin. Yhteisöihin pääsyä vaikeuttavat vaikeudet solmia ystävyysuhteita esimerkiksi kantasuomalaisiin. Rasismikokemukset luovat ulkopuolisuuden ja turvattomuuden tunnetta. Osallisuuden tunteeeseen vaikuttavat myös stereotyyppiset ja rodullistetut käsitykset turvapaikanhakijoista ja maahanmuuttajista. (Wernesjö 2014 & Turjanmaa 2017.)

Yksintulleille nuorille saattaa olla hankala päästä osaksi etnistä yhteisöä, koska he ovat Suomessa yksin ilman perhettä. Yksintulleet ovat kertoneet koulussa kokemistaan tilanteista kantasuomalaisten kanssa, joissa kantasuomalaisten on ollut hankala ymmärtää sitä, että heillä ei ole perhettä. (Castaneda ym. 2018, 376). Kaukko (2014, 109) kuvaa yksintulleiden yhteisöllisyyden luomisen vaikeutta pakotetuissa tai kriisin seurauksina syntyneissä ryhmissä. Koska nuoret tulevat eri taustoista, kieliryhmistä ja eri elämäntilanteista, yhteisöllisyyden tuntu voi olla hankala saavuttaa.

Perheryhmäkodin työssä työyhteisön toiminta on oleellista. Yhtä tärkeää on, että työyhteisö toimii yhteistyössä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Dialogisen toimintatavan ei tulisi ulottua vain ohjaajan ja nuorten välisiin kohtaamisiin vaan nuoren kotoutumisen tukemiseen yhteistyössä koko yhteiskunnassa. Haarakankaan (2008, 127–129) mukaan dialogisissa työyhteisöissä on tärkeää, että niissä vallitsee tasa-arvoinen, toisten työtä ja asiantuntijuutta kunnioittava ilmapiiri. On kuitenkin tärkeää muistaa, että dialogisuus edellyttää myös sekä ammattikuntien että työyhteisön eri yksiköiden rajojen ylittämistä. Tutustuminen eri työntekijöihin ja heidän työyhteisö-

jensä toimintaan vähentää ennakkoluuloja ja arvailuja sekä kehittää keskinäistä toisten työn ja työtapojen arvostusta.

Haarakankaan (2008, 127–129) mukaan dialogisuus tulee mahdolliseksi työyhteisössä ensinnäkin, jos työyhteisön johto ja esimiehet toimivat siten, että tasa-arvoisuus toteutuu myös käytännössä, eikä vain juhlapuheissa. Toiseksi, jos työntekijän koulutautumista ja asiantuntijuuden kehittymistä kannustetaan. Kolmanneksi, jos työyhteisön tavoitteet ja toimintatavat ovat selkeitä ja yhdessä sovittuja. Neljänneksi, jos työyhteisön toiminta perustuu työryhmätyöhön ja jaettuun asiantuntijuuteen. Ja viidenneksi, jos työyhteisö verkostoituu ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa.

2.4 Yksintulleiden kotoutumisen tukeminen

Yksintulleiden kotoutumisen tukeminen perheryhmäkoteissa on yhteistyötä yhteiskunnan toimijoiden kanssa. (Kuvio 1). Suomessa on erilaisia perheryhmäkoteja, koska kunnissa toimitaan alueiden toimintaympäristön ehdoilla. Tämä tuo haasteita perheryhmäkotien laadun valvonnalle ja toiminnan yhdenmukaisuudelle Suomessa.

Kuvio 1. Pakolaisnuoren kotoutumista tukevat toimijat (Iisakkila 2019.)

Kotoutuminen on tapahtumaketju, jatkuva kaksisuuntainen prosessi, jossa maahanmuuttaja oppii tietoja, taitoja ja toimintatapoja, sekä luo uusia sosiaalisia verkostoja ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa väestön monimuotoistuuessa. Uusien tietojen ja taitojen avulla kotoutuja tulee osalliseksi ympäröivässä yhteiskunnassa. Kotoutumisen edellytyksenä on, että valtaväestön asenteet ja toimintatavat mahdollistavat sen. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7; TEM 2019.)

Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten sekä muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Ensisijaisesti näitä toimenpiteitä ja palveluja järjestetään osana kunnallisia peruspalveluja sekä työ- ja elinkeinohallinnon palveluja. Viranomaisten lisäksi kotoutumista tukevat erilaiset toimijat ja yhteisöt kuten järjestöt, työyhteisöt, yritykset, oppilaitokset sekä muut yhteisöt. (TEM 2019.)

Paippi (2019, 255) kuvaa kotoutumislainsäädännön historiaa Suomessa. Vuonna 1999 tuli voimaan laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (1999/493). Kotoutuminen määriteltiin maahanmuuttajan yksilölliseksi kehitykseksi tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan, samalla omaa kieltä ja kulttuuriaan säilyttäen. Kotouttaminen määriteltiin myös viranomaisten järjestämiksi kotoutumista edistäviksi toimenpiteiksi ja voimavaroiksi.

Vuoden 2011 uudessa laissa kotoutumisen edistämiseksi (2010/1386) kotoutumisen määritelmään lisättiin maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteinen kehitys. Kotouttaminen määrittyi kotoutumisen monialaiseksi edistämiseksi viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Yksintulleiden kannalta oleellinen oli lain pykälä kotoutumiskoulutuksesta, jonka tavoite oli kielenopetuksen lisäksi yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja elämänhallintaan liittyvien valmiuksien edistäminen. (Paippi 2019, 255.) Vuoden 2011 laki erotti nuorten erilaiset asumisyksiköt oleskelulupaa odottavien ryhmäkoteihin ja oleskeluluvan saaneiden perheryhmäkoteihin. Ennen kotoutumislakeja perheryhmäkodit toimivat kodin ulkopuolella sijoitettuna olevien lasten asumisyksiköitä koskevien lakien mukaisesti.

Saukkonen (2018) kuvaa raportissaan Kotoutuminen tapahtuu kaupungeissa, että OECD:n tutkimuksen mukaan, vaikka turvapaikanhakijoina maahan saapuvia pyritään sijoittamaan eri alueille heistä suurin osa muuttaa suuriin kaupunkeihin. Tutkimusten mukaan paikkakunnan taloudellisella tilanteella on enemmän merkitystä

ihmisten suhtautumiselle muuttoliikkeeseen tai muuttajiin kuin maahanmuuttajien kotoutumisella. Se, että maahanmuuttajat kokevat läsnäolonsa hyväksytyksi edistää kotoutumista monin tavoin.

Castanedan ym. (2018, 118–119) mukaan suomalainen palvelukenttä näyttäytyy pakolaistaustaisille asiakkaille sekavana. Toiminnot saattavat olla sirpaleisia ja monella taholla tapahtuvia, eivätkä eri alojen ammattilaiset ole aina itsekään selvillä kotoutujille kuuluvista ja tarjolla olevista palveluista. Castaneda ym. (2018, 119) korostavat yhteistyön tärkeyttä pakolaisasiakkaiden tukemisessa. Tiedonkulun merkitys toimijoiden ja eri alojen välillä on varmistettava erityisesti hoidettaessa asiakkaita, joiden kanssa ei ole yhteistä kieltä.

Perheryhmäkotien toimintaympäristö on jatkuvasti muutoksen alaisena. Uutta kotoutumislakia tehdään sote- uudistuksen valmistelun yhteydessä, vaikka samaan aikaan toivutaan vuoden 2015 turvapaikanhakijamääristä. Kaikki tämä luo lisää epävarmuutta alalle, jolla ei juuri ole pysyvyyttä. (Laari & Rummakko 2016; Martiskainen 2017; Turun ensi- ja turvakoti ry 2017.)

Venkula (2011, 63) kuvaa muuttuvaa maailmaa ja yhteiskunnan muutoksen eritahtisuutta. Poliittinen järjestelmä, talousjärjestelmä sekä lainsäädäntö ja julkishallinnon instituutiot muuttuvat kaikki eri tahtiin. Kaikki järjestelmät etenevät omassa ennustamattomassa tahdissaan. Kaikkein hitaimmin, jos lainkaan, muuttuu ihmisen ymmärtämisen järjestelmä.

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä suurin vastuu kotouttamistyön onnistumisesta on yksittäisillä viranomaisilla, virkailijoilla, opettajilla, ohjaajilla tai muilla toimijoilla, joiden toiminta ja asiakaskohtaukset kentällä ilmentävät järjestelmän kotoutumista tukevaa toimintaa. Täten yksittäisen laki- tai hallintomuutoksen siirtymisellä tai siirtymättömyydellä kohtaamisessa tapahtuvaksi toiminnaksi on olennainen merkitys. (Vuori 2015.)

Nuorten kotoutumista Suomeen haittaava tekijä on tutkimuksissakin kuvattu rasismi. (Souto 2011, 221–222; Anis & Esberg 2018, 202–206.) Kurjen (2018) mukaan rasismien olevan osa rodullistettujen arkea Suomessa. Hänen mukaansa muun muassa koulutus osallistuu juhlapuheista huolimatta rodullistetun ja sukupuolitetun eriytymisen vahvistamiseen. Kurki (2018) esittää käsityksen maahanmuuttajaistamisesta, jossa erilaisilla ominaisuuksilla varustetuista ihmisistä tehdään yksi maahan-

muuttajien ryhmä. Hänen mukaansa on vaara, että rasismia kohdatessa yksilöiden kyvykkyydestä, itsevarmuudesta ja kekseliäisyydestä tulee yleinen vaatimus kaikille sitä kohtaaville.

3 PAKOLAISNUORTEN KANSSA TEHTÄVÄN TYÖN LAATU

Tässä kehittämistyössä on oleellista avata laadun määritelmää ja sitä mitä laadulla tarkoitetaan, mistä ja kenen näkökulmasta määrittelyä tehdään. Koska kehittämistyön tarkoituksena on ollut pyrkiä kohti perheryhmäkotityön laatusuosituksia, on syytä tarkasti määrittää mitä työn laadulla tarkoitetaan. Kehittämistyön johdannossa työn laadulla kerrottiin tarkoitettavan toimintaa, jolla pystytään parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan asiakkaana olevien pakolaisnuorten tarpeita ja edistämään heidän hyvinvointiaan ja tukemaan heidän kotoutumistaan osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Seuraavassa tarkastellaan laadun käsitettä tarkemmin suhteessa perheryhmäkotipalvelun käyttäjiin, tuottajaan, tilaajaan sekä laajemmin yhteiskunnan näkökulmasta. Palvelun laatua pyritään kuvaamaan etenkin palvelun käyttäjän, nuoren näkökulmasta. Laatua määritellessä on olennaista tiedostaa, että laadun kuvaamiseen vaikuttavat määrittäjän omat arvot, intressit, uskomukset ja tarpeet. (Parrila 2002, 34; Oulasvirta 2007, 18.)

Yksintulleiden pakolaisnuorten kanssa tehtävä työ pohjautuu pitkälti lakeihin ja ohjeisiin, jotka ohjaavat myös lastensuojelutyötä. Tästä johtuen tässä työssä hyödynnetään laajasti sosiaalialan, erityisesti lastensuojelun, kautta saatua tietoa palvelun tai työn laadusta. Perheryhmäkodin työn laatua ei ole Suomessa juuri tutkittu. Tästä syystä tämän kehittämistyön tarkoituksena on analysoida, mitä laatu on perheryhmäkodin työssä.

3.1 Laadun määrittelyä

Grönroosin (2015, 98) palvelujen laatu on monimutkainen ja monisäikeinen asia. Palvelut ovat väistämättä monimutkaisia, koska ne koostuvat prosesseista, joissa tuotantoa ja kulutusta ei voi täysin erottaa, ja joissa asiakas usein aktiivisesti osallistuu tuotantoprosessiin. Oulasvirran (2007, 20) mukaan palvelun käsite on erityisen ongelmallinen, kun sillä viitataan julkisen sektorin palveluun, jolloin sillä voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita. Usein julkisella palvelulla tarkoitetaan organisaati-

on ydintoimintoja. Palveluiden laatua määritellessä tulisi ottaa huomioon varsinaisen palvelun lisäksi myös palveluun liittyvä asiointiprosessi. (Oulasvirta 2007, 91.)

Karlöfin ja Östblomin (1993, 53–55) mukaan laadun käsite kattaa suuren osan organisaation harjoittamasta toiminnasta. Heidän mukaansa laatua on asiakkaan kokema laatu. Siinä oleellisia ovat asiakassuhteet, se miten asiakkaita kohdataan, asiakastyytyväisyys ja kilpailijavertailut. Organisaation sisäinen laatu, jossa oleellista on toimintaprosessit, tuotantoprosessi ja tukiprosessi sisältäen muun muassa rahoituksen. Viimeisenä organisaation kehittämiseen liittyvä laatu eli toiminnan sisällön korostaminen, työntekijöiden osaamisen kehittäminen, sitouttaminen työhön ja koulutus.

Palvelun johtamisen ja markkinoimisen näkökulmasta on tärkeää ymmärtää, mitä asiakkaat odottavat ja mitä he arvioivat pohtiessaan palvelun laatua. Grönroosin (2015, 100) mukaan laatua kehitettäessä on tärkeä määrittää kuinka asiakkaat kokevat laadun. Grönroosin mukaan laatu on mitä tahansa mitä asiakkaat kokevat sen olevan.

Grönroos (2015) kuvaa asiakkaan kokemaa laatua palvelutapaamisten eli asiakkaan ja palveluntarjoajan välisen vuorovaikutuksen kautta. Asiakkaille on tärkeää se, mitä he saavat vuorovaikutuksessa (tekninen laatu) mutta myös miten he sen saavat (toiminnallinen laatu). Lisäksi asiakas pystyy usein näkemään palveluyrityksen ja sen toimintatavat, prosessit ja resurssit. Siksi yrityksen tai paikallisen toimipisteen imago on useimmissa palveluissa äärimmäisen tärkeä tekijä ja voi vaikuttaa palvelun kokeamiseen monin tavoin. (Emt., 100–102.)

Grönroos (2015) esittelee hyväksi koetun palvelun seitsemän kriteeriä. Ensimmäinen kriteeri ammattimaisuus ja taidot, liittyy lopputulokseen ja on teknisen laadun ulottuvuus. Toinen kriteeri maine ja uskottavuus, liittyy imagoon ja täyttää siten suodattustehtävän. Neljä muuta kriteeriä edustavat toiminnallisen laadun ulottuvuutta. Näitä ovat: asenteet ja käyttäytyminen, saavutettavuus ja joustavuus, luotettavuus ja palvelun normalisointi. Seitsemäs kriteeri, palvelumaisema, on toiminnallista laatua kuvaava kriteeri. (Emt., 121–123.)

Grönroosin (2015) mukaan palvelun hinnan merkitys laatu yhteyksissä ei aina ole selvä. Yleensä hintaa voi tarkastella suhteessa asiakkaiden laatuodotuksiin tai heidän aiempiin palvelun laadusta saatuihin kokemuksiin. Joissain tilanteissa hinta myös on laatukriteeri ja asiakkaat voivat rinnastaa korkeamman hinnan parempaan laa-

tuun. Jos hinta on kallis, asiakas ei osta. (Emt., 121–123) Perheryhmäkotien työn kustannusten korvaaminen on prosessi, joka on määritetty tarkkaan kotoutumislaisissa. Pääsääntö on, että perheryhmäkotipalvelun hinta määräytyy kunnan, alueellisen ELY-keskuksen ja palveluntuottajan välisen palvelusopimuksen mukaan. (Kotoutumislaki 2010/1368.)

Oulasvirran mukaan (2007, 93–94) julkisen organisaation tuottaman palvelun laatu on palveluprosessien kaikkien ominaisuuksien yhdistelmä, joka täyttää palvelunkäyttäjien ja muiden intressitahojen yhteen sovitettut vaatimukset. Hänen mukaansa tämän määritelmän kannalta on huomionarvoista se, että laadukkuus voi näkyä sekä itse palvelussa että asiointiprosessissa tai näiden yhdistelmässä. Kyse on palvelun, sen ominaisuuksien ja sen tuottamisen kokonaisuudesta siltä osin miltä ne ovat näkyvissä asiakkaille ja intressiryhmille. Palvelua voivat laadun kannalta arvioida sekä palvelun käyttäjät että muut intressitahot, joilla tarkoitetaan toimijoita, joihin kyseinen palvelu vaikuttaa tai, jotka osallistuvat palvelun tuottamiseen. Vaatimuksilla viitataan ilmaistuihin odotuksiin, tahtomuksiin ja tarpeisiin. Laadun tulee täyttää intressitahojen yhteen sovitettut vaatimukset ja myös laadun arviointi tapahtuu suhteessa näihin vaatimuksiin.

Perheryhmäkotien maailmassa on paljon intressitahoja ja viranomaisia, joilla on vaatimuksia perheryhmäkotien laadulle. Tärkeimpinä vaatimuksina voidaan nähdä kotoutumislaki (2010/1386) perheryhmäkoteja koskevin osin, Valviran määräys yksityisen terveydenhuollon palveluiden omavalvontasuunnitelmista (Sosiaali- ja terveyden huollon lupa- ja valvontavirasto) sekä perheryhmäkotien, kuntien ja ELY-keskusten kanssa tehdyt palvelusopimukset. Yksityiskohtaisimpina vaatimuksina laadulle ovat perheryhmäkodin säännöllinen asiakasraportointi sekä asiakkaiden, edustajien, ja sosiaalityöntekijän kanssa tehdyt hoito- ja kasvatussuunnitelmat.

On tärkeää huomata, että sosiaalialan palvelujen, kuten perheryhmäkotipalvelun näkökulmasta asiakkaina voidaan nähdä sekä työn tilaajana ja maksajana toimiva kunta, että palvelujen loppukäyttäjänä oleva pakolaisnuori. (Huttunen 2011, 16). Lillrankin mukaan (1999, 91–92) julkisten palvelujen osalta asiakkuuden määrittelemineen on haasteellista. Sosiaalipalveluiden luonne poikkeaa myös muista palveluista, sillä palvelun tarpeen arviointiin liittyy usein myös muita ihmisiä kuin varsinainen palvelun käyttäjä. (Oulasvirta 2007, 20 & 91.)

Perheryhmäkotipalvelun laadun näkökulmasta tärkeitä toimijoita kunnan lisäksi ovat alueelliset ELY-keskukset, joiden kotoutumislaisissa määritetty rooli on hoitaa kuntasijoitukset eli asiakkaiden siirtyminen vastaanottopalveluista kuntaan, perheryhmäkotien perustaminen, palveluista aiheutuvien kustannusten korvaaminen kunnille sekä valvonta. Perheryhmäkodeilla on aina ollut erilaisia tilaaja-asiakkaita. Joissain kunnissa perheryhmäkotipalvelu on kunnan omaa palvelutuotantoa, toisissa kunnissa palvelun tuottaa yritys. Turussa kunta on ostanut perheryhmäkotipalvelun Turun-ensi- ja turvakoti ry:ltä. (Kotoutumislaki 2010/1368; Sopimus yksintulleiden ilman 2011; Kotouttamisen osaamiskeskus 2019; TEM 2019.)

Palvelun käyttäjien eli pakolaisnuorten näkökulma laadusta eroaa varmasti tilaajan tai ELY-keskusten näkökulmasta. Koko laatu näyttäytyy hyvin erilaisena riippuen siitä katsooko sitä viranomaisten vai Suomessa lyhyen aikaa olleen pakolaisnuoren näkökulmasta. Pakolaisnuorten tulokulmassa oleellista on, että heidän on vaikea ymmärtää heille uutta ja aluksi vierasta palvelujärjestelmää. Tästä syystä nuoret ajattelevat palvelun laadusta hyvin arkipäiväisesti. Nuorten ei voida olettaa ymmärtävän mitä kotoutumisen tukevan palvelun laadulla tarkoitetaan.

Grönroosin (2015, 426) ja Oulasvirran (2007, 90) mukaan asiakkaat voivat arvioida vain palvelun näkyviä osia. Asiakkaat eivät täten voi arvioida esimerkiksi organisaation johtamista tai muita näkymättömissä olevia osia. Esimerkiksi arviointitilanteissa voidaan saada tietoa vain asiakkaalle näkyvissä olevista palvelun piirteistä. Pakolaisnuoret palveluiden käyttäjinä ovat usein esillä, mutta heidän kykynsä tulkita ja arvioida kokemaansa palvelua on lähes kokonaan heitä tukevien tahojen ja viranomaisien ja edustajien varassa. Pakolaisnuorten kuuleminen on hankalaa ja siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Heiltä haluttavien tietojen osalta on tärkeää selvittää millaista tietoa heillä on tutkittavasta asiasta. Tärkeää on muotoilla kysymykset siten, että nuorille on selvää, mihin he ovat vastaamassa, kuka kysyy ja kenelle heidän antamansa tieto menee, sekä mitä kysytään ja miksi.

3.2 Laatu lastensuojelun ja sosiaalihuollon näkökulmasta

Perheryhmäkotien toiminta linkittyy lastensuojeluyksiköiden toimintaan ja samankaltaisuuksia on paljon. Monet perheryhmäkoteja ylläpitävät tahot ovat olleet lastensuojelujärjestöjen ylläpitämiä. Lastensuojelun laatutyö ja laadun kehittäminen ovat

vaikuttaneet perheryhmäkotien laatuun jo pitkään. (Mikkola 1999; Lastensuojelun keskusliitto 2004.)

Yleisesti perheryhmäkotien ja muun yksintulleiden nuorten kanssa tehtävän työn laadukkuus on yhtä kuin yksintulleiden pakolaisnuorten hyvinvoinnin edistäminen. (Bruun 2017). Tämä yleinen käsitys pohjautuu muun muassa Pekurisen, Räikkösen ja Leinosen (2008, 20) laadun kuvaukseen, jonka mukaan laatu on niistä ominaisuuksista koostuva kokonaisuus, johon perustuu palvelujärjestelmän, organisaation, tuotteen, palvelun, tai tietyn prosessin kyky täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuneet odotukset. Hyvä laatu tarkoittaa sitä, että asiakas saa tarpeensa mukaisista palveluista oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Hyvä laatu on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon tai näyttöön perustuvaa palvelua, joka tuottaa kansalaiselle hyvinvointia ja pyrkii terveyden ja hyvinvoinnin maksimointiin ja riskien minimointiin. Laatu on hyvä toiminta sille asetettujen vaatimusten ja siihen kohdistettujen odotusten mukaisesti annettujen taloudellisten voimavarojen asettamissa rajoissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n (2019) mukaan hyvä sosiaali- ja terveydenhuollon laatu tarkoittaa sitä, että asiakas saa tarpeensa mukaista palvelua oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa. Hyvä laatu on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon tai näyttöön perustuvaa palvelua, joka tuottaa kansalaisille hyvinvointia ja pyrkii terveyden ja hyvinvoinnin maksimointiin ja riskien minimointiin. Laatu on hyvä toiminta sille asetettujen vaatimusten ja siihen kohdistuvien odotusten mukaisesti annettujen taloudellisten voimavarojen asettamissa rajoissa. THL:n laatu kuvaa perheryhmäkoteille tyypillistä lainmukaisesti tuotettujen palveluiden laatua palvelun lopukäyttäjälle, jossa palvelun tulee täyttää viranomaisen sille antamat vaatimukset. Kuten aiemmin todettu perheryhmäkotien tapauksissa laatua määrittelevät useat eri lait ja ohjeet. (THL 2019; Pekurinen ym. 2008.)

THL:n (2019) mukaan laadun keskeisiä elementtejä ovat:

1. Asiakaskeskeisyys, joka tarkoittaa yksilön kunnioitusta ja itsemääräämisoikeutta peruslähdekohtana palvelun toteuttamisessa. Asiakkaan asema on lainsäädännöllisesti varmistettu (Laki potilaan oikeuksista 1992/785, Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812).

2. Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, joka tarkoittaa sitä, että kansalainen saa palvelut kohtuullisessa ajassa tasa-arvoisesti asuinpaikasta, sosioekonomisesta asemasta, sukupuolesta tai etnisistä tekijöistä riippumatta.
3. Oikeudenmukaisuus, mikä tarkoittaa, että samanlaisessa tilanteessa olevat asiakkaat saavat yhdenmukaisesti hoitoa tai palvelua. Kiireellinen hoito ja palvelu tulee antaa kaikille.
4. Valinnanvapaus. Eli asiakkaalla on vapaus valita palveluntarjoaja.
5. Potilasturvallisuus, joka tarkoittaa hoidon, lääkehoidon ja laitteiden turvallisuutta. Organisaatioiden tulee laatia potilasturvallisuussuunnitelma.
6. Korkeatasoinen osaaminen, jossa ammatilliseen osaamiseen kuuluu itse toiminnassa tarvittava osaaminen, ihmisen kohtaamisen taito, arvot ja etiikka.
7. Vaikuttavuus. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tavoite on olla vaikuttavia ja siten lisätä mahdollisimman paljon asiakkaan hyvinvointia ja terveyttä.

Laatuun ja palvelun laadukkuuteen sosiaali- ja terveysalalla on viimevuosina liitetty vaikuttavuuden käsite. Vaikutus ja vaikuttavuus tarkoittavat eri asioita. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että vaikuttavuudella tarkoitetaan tavoiteltua ja usein pidemmällä aikavälillä tapahtuvaa sekä useiden erilaisten myönteisten, yksittäisten vaikutusten summaa. (Klemelä 2016.)

Myös laadun ja vaikuttavuuden käsitteillä on eroa. Yksi laadun ja vaikuttavuuden tärkeä ero voidaan havaita aikajänteen kautta. Tuotos voi olla hyvä ja laadukas heti, mutta vasta myöhemmin tiedetään oliko se vaikuttava. Laatu taas liittyy joka hetkeen palveluprosessissa (Grönroos 2015) ja sen jatkuvaa seuraamista prosessin aikana pidetään tärkeänä. Vaikuttavuus taas tulee usein vasta pitkällä aikavälillä sellaiseksi, että sitä voitaisiin mitata. Pitkä aikajänne myös hankaloittaa mittaamista. Pitkällä aikajänteellä asiaan ovat saattaneet vaikuttaa monet muutkin tekijät ja tulee vaikeaksi, tai mahdottomaksi, osoittaa, että jonkun hetken terveys- ja sosiaalipalvelut ovat juuri ne, jotka ovat asiassa vaikuttaneet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016, 13.)

Lastensuojelun laatusuositusten loppuraportissa (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 37) kuvataan laatua tavalla, joka kuvaa laatua myös perheryhmäkodin työssä. ”Laadulla tarkoitetaan palvelujen kykyä vastata asiakkaiden selvitettyihin palvelutarpeisiin järjestelmällisesti, vaikuttavasti, säännösten mukaan ja kustan-

nustehokkaasti. Laadukas palvelu ylläpitää tai parantaa asiakkaan toimintakykyä ja hyvinvointia.”

3.3 Perheryhmäkotityön laatu ja sen kehittäminen

Grönroosin (2015, 140–141) mukaan palvelun laatua on tärkeä hallita hyvin, mutta palvelun virheitä pitää hallita vielä paremmin. Laadun kehittämistä ei tule pitää vain ohjelmana tai kampanjana, vaan sen on oltava jatkuva prosessi. Laatu ja laadunparannus- ja varmistusprosessit ovat strategisia asioita, jotka vaativat ylimmältä johdolta jatkuvaa huomiota. Lisäksi jokaiselta organisaation jäseniltä vaaditaan jatkuvaa laadun merkityksen arvostusta ja laadun parantamiskeinojen ymmärtämistä.

Grönroos (2015) esittelee laadun kehittämisen kannalta tärkeitä opetuksia. Ensiksi laatu on sitä, mitä asiakkaat kokevat sen olevan. Laadun tulee perustua asiakkaiden tarpeisiin ja toiveisiin. Toiseksi laatua ei voi erottaa tuotanto- ja toimitusprosessista, jossa tuotantoprosessi on vain osa asiakkaan kokemaa laatua. Prosessin kokeminen ja vuorovaikutus ovat myös osa laatua. Kolmanneksi laatu tuotetaan paikallisesti ostajan ja myyjän välisissä totuuden hetkissä, tästä syystä laadun suunnittelun on hyvä tapahtua paikallistasolla. Neljänneksi jokainen vaikuttaa osaltaan asiakkaan kokemaan laatuun ja laatu kärsii, jos kuka tahansa epäonnistuu asiakaskontaktissa tai taustatehtävissä. Viidenneksi asiakkaat osallistuvat palveluprosesseihin tuottajina, heitä on johdettava laatua tuottavana resurssina. Eli heitä täytyy informoida siitä mitä heiltä odotetaan ja kannustaa heitä toimimaan tietyllä tavalla. Kuudenneksi jokaisen on seurattava laatua organisaatiossa, erityinen laadunvalvontahenkilöstö ei riitä. Seitsemänneksi ulkoisen markkinoinnin on oltava sopusoinnussa laadun johtamisen kanssa. Asiakkaan kokema laatu riippuu odotuksista ja todellisista kokemuksista, jotka on helppo tehdä tyhjäksi lupaamalla liikoja. (Grönroos 2015, 153–155.)

Perheryhmäkodit olivat 2000-luvulla hallinnollisesti (ennen vuoden 2010/1368 kotoitumislakia) sisäasiainministeriön alaisuudessa, jolloin alaikäisyksiköiden laatua kehitettiin osana vastaanottojärjestelmää Latu2-hankkeessa. Latu2-hankkeen tuloksena syntyi Alaikäisten vastaanotto toiminnan laatukäsikirja, jossa yksiköissä tehtävän työn laatua määriteltiin tarkasti, mutta joka hallinnollisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista johtuen on vanhentunut. (Sisäasiainministeriö 2009.)

Yksintulleille 1990-luvulla luodun järjestelmän pohjalla oli kansainvälisiä lakeja ja sopimuksia, tärkeimpänä Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien sopimus (Qvist 2010.) Perheryhmäkodin järjestelmän ja laadun kehittämiseen ovat vaikuttaneet useat tahot ja paljon kehittämistyötä on tehty yhdessä lastensuojelun toimijoiden kanssa. Vuonna 2001 julkaistiin UNHCR:n ja Pelastakaa lapset ry:n Separated children in Europe programme -ohjelman toimenpidesuosituksia Lapsen etu ilman huoltajaa tulleiden lasten vastaanotossa. (Lastensuojelun keskusliitto 2001). Väestöliiton tutkijat Anna Mikkonen ja Reetta Helander tutkivat yksintulleita 2000-luvun alussa ja teoksessa *Ikävä äitiä* he tuovat esille laajalti järjestelmän kehittämisehdotuksia. Vuonna 2004 valmistuneet Lastensuojelun keskusliiton Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit ohjasivat myös perheryhmäkotien työtä. (Lastensuojelun keskusliitto 2004) 2000-luvun lopulla laatua ohjasi Yhteiset Lapsemme ry:n ja Eri-ytishuoltojärjestöjen liitto EIJÄ ry:n Yksintulleet-projekti, jonka tarkoituksena oli psykososiaalisen arvioinnin kehittäminen yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottamisessa. (Männistö 2011.)

Perheryhmäkodin työn laatua ja sen kehittämistä ohjataan useissa laeissa. Yksittäisillä perheryhmäkodeilla on oma valvontasuunnitelma ja niiden myötä yksityiskohtaisempaa kuvausta tehtävän työn laadusta, myös toiminnan laadun kehittämisen näkökulmasta. Perheryhmäkotien palvelusopimukset sisältävät tiedon siitä mitä ELY-keskus, kunta ja palveluntuottaja kokevat sisältyvän perheryhmäkodin työhön ja sen laadun kehittämiseen. Turun kaupungin, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja Turun ensi- ja turvakoti ry:n palvelusopimuksessa on aiempina vuosina ollut viittauksia lakeihin ja asetuksiin ja palvelun vaatimukset ovat vuosien saatossa lisääntyneet vastaamaan alueen muiden toimijoiden esimerkiksi lastensuojeluyksiköiden laatua. (Kotoutumislaki 2010/1368; Sopimus yksintulleiden ilman 2011.)

2010-luvulla yksintulleita koskevan työn myös perheryhmäkotityön kehittämistä on suunnattu useaan otteeseen monen eri tahon toimesta. Seuraavassa esitellään oleellimmat perheryhmäkotityön laatuun liittyvistä alan kehittämissuosituksista viimeisen 10 vuoden ajalta.

TEM:in (2014) Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet kuvataan tarkasti ongelmakohtia, jotka liittyivät tilanteeseen ennen vuotta 2015, joka osin on muuttunut järjestelmän muututtua.

Suurimmilta osin julkaisun kehittämistarpeet ovat samoja vielä vuonna 2019, osa julkaisun kehittämisehdotuksista on toteutettu, osa vielä toteutuksen alaisena.

Yksintulleiden pakolaisten kotoutumista Varsinais-Suomessa Yksintulleita ja heidän tukemisjärjestelmäänsä tutkinut Siirtolaisuusinstituutin tutkija Krister Björklund (2014) esitti tutkimustensa pohjalta järjestelmän parantamisehdotuksia. Kuten muissa tutkimuksissa myös tässä työssä on hyödynnetty näitä ehdotuksia ja tutkimuksen tuloksia laajalti. (Björklund 2015, 63–65.) Tämän lisäksi Siirtolaisuusinstituutti on tuottanut lukuisia yksintulleisiin ja heidän kanssaan tehtävään työhön liittyviä tutkimusjulkaisuja.

Yksintulleiden elämää tutkineen akatemiattutkija Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen johtama TRUST-hanke esitti politiikkasuosituksen (TRUST 2017) liittyen yksintulleiden pakolaisnuorten asumiseen. Sen mukaan asumisratkaisuissa tulisi huomioida nuorten tarpeet ja voimavarat ja niitä pitäisi monipuolistaa. Tämä vaatisi hallinnon rajat ylittävää koordinaatiota. Poliitiikkasuosituksen mukaan nuorten kokemustietoa ei riittävästi hyödynnetä heille tarjottavissa palveluissa.

TEM:in Esiselvitys alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden oleskeluluvan saaneiden tuen ja asumisen hallinnoinnista maakuntauudistuksen jälkeen (2017b) listaa lukuisia suosituksia ja kehittämisehdotuksia. Selvityksen tulokset jäivät pitkälti hyödyntämättä, koska maakuntauudistusta ei ole vielä saatu toteutettua. Selvityksen kehittämisehdotuksia on hyödynnetty osana tämän kehittämistyön suosituksia.

Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen julkaisemassa Castanedan ym. toimittamassa Paloma-käsikirjassa (2018) annettiin yksintulleiden lasten- ja nuorten mielenterveyteen ja hyvinvointiin liittyviä suosituksia, joilla voidaan edistää heidän kanssa tehtävän työn laatua. (Emt., 378–383.)

Ehdotuksessa uudeksi kotoutumislainsäädännöksi on tehty joitain muutoksia liittyen yksintulleiden palveluihin. Ehdotus perustui edellisen hallituksen maakuntamallille, joka jäi toteutumatta. (Hallituksen esitys 96/2018.) Tulevassa kotoutumislainsäädännössä yksintulleita tukevaan järjestelmään on tulossa parannuksia edellisten selvitysten pohjalta.

4 TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTOIMINTA JA AINEISTO

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, joka tarkastelee perheryhmäkotien työn laatua. Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten kanssa tehtävää työtä Suomessa ja analysoida mitä on laadukas kotoutumista tukeva työ ja mistä sen vaikuttavuus muodostuu.

Kehittämistyön tulokset on saatu tapaustutkimuksellisilla menetelmillä analysoimalla Turun perheryhmäkodin asiakaspalautteet vuosilta 2010–2019, perheryhmäkotien ohjaajille tehty kysely ja alan asiantuntijoiden haastatteluaineistot. Tutkimuksellisen kehittämistyössä hyödynnettiin tapaustutkimuksellisuutta, joka soveltui tähän kehittämistyöhön, koska tarkoitus oli keskittyä yhteen tapaukseen; perheryhmäkoteihin ja niitä koskeviin kehittämissuosituksiin sekä hyödyntää useita eri menetelmiä ja aineistoja. (Ojasalo ym. 2014, 52). Tässä työssä tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla on perheryhmäkotien työn laatua tutkimalla pyritty tuomaan esiin toimialan hyviä käytäntöjä ja osoittamaan työn kehittämisen näkökulmia. Kehittämistyön tulosten perusteella luotiin perheryhmäkotityön laatusuositukset. (Toikko & Rantanen 2009, 19–23.)

Kehittämistehtäväni kysymykset olivat:

Mitä on laatu perheryhmäkodin työssä? Mistä laatu perheryhmäkodin työssä muodostuu ja miten perheryhmäkotien laatua voidaan kehittää?

Esittelen seuraavaksi kehittämistyön tutkimuksellisia menetelmiä, menetelmällisiä valintoja ja työn aineistoa. Kuvaan tutkimuksellista kehittämistoiminnan prosessia, jonka jälkeen esittelen työn aineiston ja kuvaan miten aineisto analysoitiin.

4.1. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessi

Tämän opinnäytetyön taustalla ja osana sen perusteluja toimii työhistoriani, jonka aikana olen pyrkinyt kehittämään omaa ammatillista osaamistani osana Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin työyhteisöä. Perheryhmäkotityön valtakunnallista kehittämistä on tehty 2010-luvulla vuosittain perheryhmäkodeille järjestettävillä perheryhmäkotipäivillä, joiden järjestäjinä toimivat TEM ja Kotouttamisen osaamiskeskus. Lisäksi perheryhmäkotityötä on kehitetty yhteistyössä alueellisesti Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sekä Turun kaupungin ja muiden Turun seudun alaikäis-toimijoiden kanssa eri hankkeissa ja verkostoissa.

Tärkeimpiä alan kehittämishankkeita ovat Turun seudulla 2010-luvun aikana olleet Halaten - hanke (Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen 2019) ja viimeisimpänä Sata omenapuuta - hanke (Sata omenapuuta 2019), jossa oli mukana nuoria tukevia tahoja Turusta ja Varsinais-Suomesta. Olin mukana kummankin hankkeen asiantuntijaryhmässä, joissa kummassakin pyrimme kehittämään maahanmuuttajanuorten, mukaan lukien yksintulleiden nuorten kanssa tehtävää toimintaa. Sata omenapuuta hankkeen aikana toimintaa kehitettiin etenkin viranomaisyhteistyön osalta. Edellä mainittujen hankkeiden ja niiden toimijoiden kautta saadut kokemukset ja tiedot innostivat tämän työn tekemisessä.

Kentältä saatujen kokemusten perusteella ongelmana oli, ettei hankkeiden ja alan uusista toimijoista usein ole käsitystä siitä, miten pakolaisnuoria Suomessa tällä hetkellä tuetaan. Pakolaisnuorten tukemisen toimintaympäristö on laaja sisältäen sekä muuttuvan suomalaisen yhteiskunnan että kansainvälisen pakolaispolitiikan muutoksineen ja nuorten yllirajaisen arjen. Yksintulleiden kanssa tehtävään työhön perehtymiseen kuluu paljon aikaa. Pakolaisnuorten ja pakolaisnuorten kanssa toimivien näkemyksiä ja kokemuksia on tärkeä tuoda esille. Perheryhmäkoti on nuorten koti. Tämä kehittämistyö voidaan nähdä pyrkimyksenä tuoda nuorten ja nuorten kodin ääntä kuuluviin.

Jatkuvat muutokset yksintulleiden ja pakolaisnuorten kotoutumista tukevan työn kentällä, turvapaikanhakijoiden määrissä, lainsäädännössä ja hallinnossa tuovat jatkuvaa haastetta toimialalle ja hankaloittavat pitkäjännteistä kehittämistä. Tämän työn tarkoituksena onkin osaltaan tuoda ilmi nuorten ja nuorten kanssa toimivien ääntä hallinnollisten muutosten pohjaksi. Kuten Toikko ja Rantanen (2009, 54) toteavat, työyhteisöjen toimintaa ei voi ymmärtää vain virallisia tavoitteita tai periaatteita tarkastelemalla, vaan olennaista on ymmärtää toimijoiden tapa hahmottaa työtä, sen tavoitteita ja ohjaavia periaatteita.

Tämä kehittämistyö eteni spagettimaisen prosessin mukaisesti, jossa perustelu, organisointi, toteutus, levittäminen ja arviointi ovat sisältyneet prosessiin, mutta niiden ajoitusta tai järjestystä ei ole voitu määritellä etukäteen. Tämän kehittämistyön aikana tapahtuneet muutokset työn kentällä, toimintaympäristössä sekä toimijoissa yhdistettynä kotoutumistyön pitkiin asiakas- ja kotoutumisprosesseihin ovat tuoneet omat mausteensa tämän tutkimuksellisen kehittämistyön kulkuun. (Emt., 72.)

Kun työn tarkoituksiksi tuli selvittää, mitä on laatu perheryhmäkodin työssä ja mistä asioista se koostuu, oli seuraavaksi organisoitava varsinaista kehittämistoimintaa. Tein esihaastatteluja TEM:ssä sekä Kotouttamisen osaamiskeskuksessa tarkoitukseni suunnata kehittämistä valtakunnallisten tarpeiden mukaisesti. Alkuvaiheessa tein opintoihini liittyviä tehtäviä ja etsin laadun näkökulmia yhdessä oman työyhteisöni kanssa. Lisäksi saatoin osana jokapäiväistä työtäni kysellä nuorilta mielipiteitä ja havaintoja. Kehittämisprosessissa siirryttiin toteutusvaiheeseen, jota kuvaan seuraavassa kahdessa luvussa.

4.1.1 Toimijoiden osallistuminen

Toimijoiden osallistuminen on yksi tutkimuksellisen kehittämistoiminnan näkökulmista ja oleellinen osa myös tätä kehittämissuunnitelmaa. Tässä työssä toimijoina nähdään kaikki perheryhmäkodin maailmaan oleellisesti liittyvät toimijat. (Kuvio 1). Toikon ja Rantasen (2009, 89) mukaan kehittäminen on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, joka edellyttää toimijoiden laaja-alaista osallistumista. Heidän mukaansa osallistumisen tulee perustua dialogiin, jonka avulla osapuolet voivat tarkastella kehittämistoiminnan perusteita, toimintatapoja ja tavoitteita.

Tämän kehittämistyön tärkeimpiä toimijoita ovat yksintulleet pakolaisnuoret. Heidän osallistumisensa näkyy Turun perheryhmäkodin asiakaspalautteissa. Lisäksi työ perheryhmäkodissa on mahdollistanut suoran yhteyden nuoriin. Työ perheryhmäkodissa perustuu luottamukselliseen dialogiseen suhteeseen nuorten ja ohjaajien välillä. Nuorten kuuleminen ja osallisuus on osa jokapäiväistä arkea. Työskentely perheryhmäkodissa on mahdollistanut nuorten näkökulmien esille tuomista kehittämissuunnitelman vaiheissa ja dialogi nuorten kanssa on ohjannut tämän työn prosessia.

Nuorten osallisuus osana kehittämistoimintaa on tutkimuseettiseltä kannalta monella tapaa haasteellinen. Kuten luvussa kaksi on kuvattu, on tärkeää muistaa, että yksintulleet nuoret ovat olleet Suomessa vasta vähän aikaa. Heidän kielitaitonsa ja kykynsä toimia arjessa ja yhteiskunnassa on monella tapaa vajavainen. Tästä syystä osallistuminen kodin ulkopuoliseen toimintaan vaatii perehdyttämistä, käsitteiden avaamista ja motiivien selvittämistä, jotta voidaan varmistua, että nuoret varmasti ovat perillä siitä, mitä ollaan tekemässä. Yksintulleiden nuorten on olosuhteista ja elämäntilanteista johtuen vaikea sitoutua tai motivoitua erilaiseen ”ylimääräiseen” toimintaan, ellei kyseisestä toiminnasta ole heille hyötyä. (Björklund 2014, 61–63.)

Perheryhmäkotien toimintaympäristössä toimivien ammattilaisten (Kuvio 1.) osallistuminen kehittämistoimintaan on myös haasteellista. Useimmat viranomaiset työskentelevät perheryhmäkotiin ja yksintulleisiin liittyvien työtehtävien parissa omien muiden vastuutehtäviensä ohella, niiden kuormittamana. Tästä syystä keskittyminen pelkästään perheryhmäkotiyhteistyön kehittämiseen on usein asia, joka ei ole ensimmäisenä viranomaistahojen kehittämislistalla. Tästä syystä yhteistyössä kentän toimijoiden kanssa on syytä panostaa hitaasti etenevään laaja-alaiseen yhteistyön ja kumppanuuksien kehittämiseen. Tässä kehittämistyössä perheryhmäkodin tärkeimmät yhteistyökumppanit ja heidän äänensä näkyvät ennen kaikkea osana työssä tehtyjä asiantuntijahaastatteluja.

Turun ensi- ja turvakoti ry oli tämän kehittämistyön tilaajana prosessin kannalta tärkeä toimija ja suuntasi tutkimusta koskemaan perheryhmäkotityön vaikuttavuutta. Tämän työn aikana Turun ensi- ja turvakoti ry hallinnoi kahta perheryhmäkotia, joista toinen, Linnankadun perheryhmäkoti, oli toiminnassa vuoden 2017 lopusta vuoden 2018 loppuun. Turun perheryhmäkodin ohjaajat ovat osallistuneet kehittämistyöhön osana opintoihin tekemiäni kehittämistehtäviä, joiden kautta on suunnattu kehittämisen prosessia. Kehittämistyön oleellisia toimijoita olivat myös asiantuntijahaastattelujen haastateltavat sekä kyselyyn vastanneet ohjaajat.

Osana tutkimuksellisen kehittämisen suuntaamista, tapasin TEM:ssä yksintulleiden asioista vastaavan ylitarkastajan, sekä kotouttamisen osaamiskeskuksen erikoisasiantuntijan. Tapaamiset auttoivat minua suuntaamaan tutkimuksen fokusta ja antoivat vinkkejä materiaaleista ja henkilöistä, joiden kautta saisin lisäinfoa. Tarkoituksena oli saada työlle valtakunnallista näkökulmaa ja tutkia valtakunnallisten kotoutumista ohjaavien tahojen mielenkiinnon kohteita. Vierailun tarkoituksena oli myös luoda pohjaa työn tulosten levittämiseksi.

4.1.2 Tapaustutkimus tiedontuotannon lähestymistapana

Tutkimuksellisen kehittämistyön aiheen valinnan ja perustelujen jälkeen kehittämistyön tiedontuotannon lähestymistavaksi valikoitui tapaustutkimus. Ojasalon ym. (2014, 52–53) mukaan tapaustutkimus soveltuu kehittämistyön lähestymistavaksi, kun tarkoitus on tuottaa kehittämis ehdotuksia. Tapaustutkimus tuottaa tietoa nykyajassa tapahtuvasta ilmiöstä sen todellisessa tilanteessa ja toimintaympäristössä. Tapaustutkimusta luonnehtii pyrkimys tuottaa syvällistä ja yksityiskohtaista tietoa tut-

kittavasta tapauksesta. Perheryhmäkotityön laatusuosituksia varten oli syytä perehtyä perheryhmäkodin laatuun eri toimijoiden näkökulmasta. Häikiön ja Niemenmaan (2007, 45) mukaan tapaustutkimuksen avulla voidaan tavoitella kulttuurisen toimintajärjestelmän kokonaisvaltaista ymmärtämistä ja pyrkiä hahmottamaan tiettyä ilmiötä eri näkökulmista. Tämän kehittämistyön osalta pyritään analysoimaan, mitä toimijoiden näkökulmasta perheryhmäkotien toimintaympäristössä tapahtuu.

Tapauksen valinta on tapaustutkimuksen tärkeä vaihe. Tärkeintä on valita tapaus, joka vastaa tutkimuskysymyksiin parhaiten. (Häikiö ja Niemenmaa 2007, 48–49; Vilka 2015, 155.) Tapaukseksi oli luonnollista valita oma työpaikkani Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkoti. Perheryhmäkodit ovat toiminnaltaan erilaisia riippuen sijaintikunnasta ja sen tuomasta toimintaympäristöstä. Tästä syystä oli luonnollista valita selkeästi yksi tapaus, yksi perheryhmäkoti. Perheryhmäkoteja Suomessa tarkastellaan tässä työssä nuorten osalta Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin kautta. Asiantuntijoiden haastattelujen ja ohjaajakyselyn osalta tarkastelu on koko valtakunnan laajuista. Tapauksena perheryhmäkoti on erityinen. Perheryhmäkoti on kotoutumista tukevan työn yksi palanen, osa suomalaista palvelujärjestelmää. Perheryhmäkoteja on tutkittu vähän, mutta niiden toimintaympäristöstä on paljon tutkimusta liittyen kotoutumiseen, pakolaisnuoriin ja pakolaisiin, kuten luvussa 2 on tuotu ilmi. Tämän työn tarkoituksena on kuvata, miltä asiat näyttävät perheryhmäkodin näkökulmasta.

Tapaustutkimuksessa rajaaminen on oleellista, koska yhtäkin tapausta voi tutkia monella eri tavalla. (Häikiö ja Niemenmaa 2007, 49). Tämä tutkimus rajautui yksinomaan perheryhmäkotivaiheeseen, mikä tarkoittaa, että työn ulkopuolelle jäi vastaanottovaihe eli turvapaikan hakemiseen liittyvä ryhmäkotivaihe. Työn ulkopuolelle jäi myös perheryhmäkodin jälkeinen aika eli jälkihuolto. Toki aineistossa viitataan näihin vaiheisiin tuon tuosta, koska ne kuuluvat oleellisesti osaksi yksintulleiden prosessia ja erityisesti jälkihuolto huomioidaan osana tämän työn laatusuosituksia. (Vilka 2015, 154–155.) Tutkimuksen rajaaminen perheryhmäkotivaiheeseen voidaan keskittää analyysi nuorten kanssa tehtävän työn laatuun, jota voidaan hyödyntää myös muiden nuorten kotoutumista tukevan työn ja asumisen (ryhmäkodit, tukiasunnot, tuettuasuminen, perheasumisen ja yksityismajoitus) osalta. Rajaamalla tutkimus perheryhmäkotivaiheeseen, mahdollisesti yksintulleiden kanssa tehtävän työn

yksityiskohtaisen analysoinnin erityisesti kotoutumisen tukemisen osalta. Aiempaa tutkimusta on tehty lähinnä vastaanottovaiheen näkökulmasta.

4.2 Tutkimusaineisto

Ojasalon ym. (2014, 37 & 55) mukaan tapaustutkimukselle on tyypillistä, että tapauksen tutkimiseen käytetään useita eri tiedonhankintamenetelmiä, jotta kohteesta saada syvälinen, monipuolinen ja kokonaisvaltainen kuva. Tässä tutkimuksessa käytettiin tiedonhankintaan kolmea tiedonhankintamenetelmää, joita ovat: Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin nuorten asiakaspalaute vuosilta 2010–2019, suomalaisten perheryhmäkotien ohjaajille suunnattu kysely ja perheryhmäkodin työtä lähellä olevien henkilöiden asiantuntijahaastattelut. Lisäksi näitä aineistoja tukivat opintojen aikana suoritettavat oppimistehtävät.

Tarkoitukseni oli alun perin tehdä vertailua yksiköiden välillä, mutta rajasin tämän pois, koska se olisi ollut työlästä ja halusin keskittyä yhteen tapaukseen ja perheryhmäkoteihin kokonaisuutena. Etenkin suunnittelemani kansainvälinen vertailu ruotsalaisen ja suomalaisen yksikön välillä olisi ollut kiinnostavaa, mutta myös se rajautui pois. Kuten Ojasalo ym. (2014, 54) tuovat ilmi prosessin edetessä kehittämiskohde täsmentyy ja on mahdollista, että se saattaa muuttua tai sitä pitää muokata.

Tässä työssä, kuten kaikkeen tutkimuksen tekemiseen kuuluu, noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä. Vilkan (2015, 41) mukaan tutkimusetiikka kulkee mukana tutkimusprosessin ideointivaiheesta tutkimustulosten kautta tutkimuksesta tiedottamiseen saakka. Tämän lisäksi, kuten luvussa kaksi on kuvattu, perheryhmäkodin työ perustuu luottamuksellisten suhteiden rakentamiseen paitsi nuoren ja ohjaajan välillä myös laajemmin nuoren verkoston ja toimijoiden kanssa. Tärkeintä on toimia kunnioittavasti ja hyviä tapoja noudattaen. Sekä työssä pakolaisten parissa että sen tutkimuksessa tulee toimia, ei oma etu, vaan nuorten etu sekä puolueettomuus ja objektiivisuus edellä. Lisäksi työtä ohjaavina ammatillisina periaatteina voidaan pitää sosiaalialan ammatillisia eettisiä ohjeita. (Talentia 2017).

4.2.1 Nuorten asiakaspalaute

Yksintulleiden pakolaisnuorten äänen kuuleminen ei ole helppoa. Nuoret osana omaa toimijuuttaan vaikenivat ja valitsevat hiljaisuuden puhumisen sijaan. (Kohli 2006, Anis & Esberg 2018.) Lisäksi yksintulleet kuuluvat haastateltavina useisiin eri haa-

voittuvassa asemassa olevien ryhmien joukkoon. (Kuula 2006, 147–153; Luomanen & Nikander 2017; Puumala & Kynsilehto 2017). Olen työssäni luonut nuoriin luottamuksellisen suhteen, enkä halunnut vaarantaa tätä suhdetta millään tapaa. Siitä syystä päätin jättää yksittäisten nuorten haastattelemisen pois tästä työstä. Nuoria haastattelemalla olisi varmasti saanut hyvää aineistoa, mutta se olisi ollut liian henkilökohtaista minulle ja nuorille ja täten kehittämistyön kannalta tutkimuseettisesti arveluttavaa. Lisäksi minulla oli mahdollisuus hyödyntää Turun ensi- ja turvakoti ry:n nuorilta kerättyä palauteaineistoa.

Turun perheryhmäkodissa alettiin vuodesta 2010 alkaen kerätä nuorilta asiakaspalautetta perheryhmäkotiasumisesta. Palautteiden avulla on haluttu saada tietoa nuorten mielipiteistä työn kehittämistä varten. Palaute on sovittu kerättäväksi nuorilta noin puoli vuotta poismuuton jälkeen. Omassa kodissa asumisen on ajateltu antavan nuorelle aikaa sopeutua itsenäiseen elämään ja perspektiiviä suhteessa perheryhmäkotiasumiseen. Palauteaineistoa on käytetty Turun perheryhmäkodin työn kehittämiseen, kuten nuorten osallisuuden ja omaohjaajatyön parantamiseen.

Grönroosin (2015, 100) mukaan laatu on sitä, mitä asiakkaat kokevat sen olevan. Nuorten asiakaspalaute kuvaa nuorten mielipiteitä perheryhmäkodissa asumisesta. Nuorten antama asiakaspalaute ei suoraan vastaa kysymyksiin perheryhmäkodin työn laadusta, mutta nuorten antaman palautteen kautta voidaan lähestyä laadun näkökulmia ja kerätä tietoa siitä, mitä nuoret pitävät tärkeänä perheryhmäkodissa ja kotoutumisessa. Tämän työn kannalta nuorten antama palaute kuvaa riittäväällä tavalla heidän näkemyksiään laadukkaasta toiminnasta. Jokaisen nuoren kokemus on erilainen. Nuorten palauteaineiston voidaan pitää kattavana, koska se käsittää useiden nuorten vastaukset, eikä vain muutaman yksittäisen nuoren näkemyksiä.

Tällä hetkellä sekä sosiaalialaa ja pakolaisia koskevan tutkimuksen parissa että työn kentällä halutaan kovasti tuoda esille kokemusasiantuntijoiden kokemuksia. Mielestäni pakolaisasiakkaita kuullessa on syytä miettiä etukäteen, kuinka hyvin esimerkiksi yksintullut nuori ymmärtämään esitetyt kysymykset ja vastaamaan niihin. TEM:n (2013, 5) mukaan kotoutuminen ei ole suoraviivainen prosessi, joka tapahtuu jokaisen kohdalla samalla tavalla. Kotoutujat osaavat kertoa omasta henkilökohtaisista kokemuksistaan ja niiden vaikutuksista. Tästä johtuen on olemassa riski, että kotoutumiskokemuksista tietoa etsivän tutkijan tavoittelema tieto, hänen esittämänsä ky-

symykset sekä kotoutujien kokemukset ja ymmärrys käsiteltävästä asiasta eivät koh-
taa. Tässä kehittämistyössä hyödynnettävä nuorten palauteaineisto kuvaa sitä miten
nuoret ovat perheryhmäkotipalvelun kokeneet ja mitä he ajattelevat elämästä, kotou-
tumisesta ja Suomessa vietetystä ajasta perheryhmäkodista poismuuton jälkeen.

Tulkinnoissa näkyy, että palautteen kerääjät ovat tunteneet vastaajat ja ohjaajilla on
ollut mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä, joten osa vastauksista on kerätty
lomakekyselypohjan täyttötavasta huolimatta keskustellen ja haastatellen. Nuoret
ovat suhtautuneet palautteen antamiseen positiivisesti. Monet ovat jännittäneet pa-
lautteen antamista, mutta lopulta pitäneet asioiden ja tapahtumien refleктоimisesta
ja muistelemisesta.

Palautteessa näkyy nuorten ja ohjaajien välinen huumori. Eräs nuori vastasi leveällä
hymyllä kysyessäni häneltä, mitä mieltä hän oli perheryhmäkodin ohjaajista: ”Ohjaa-
jat kaikki hyviä, mutta paras on Tatu.” Kysyttäessä mikä perheryhmäkodissa oli hy-
vää, eräs nuori vastasi:

”Nuori: Paikka oli minulle kuin koti ja ohjaajat kuin isejä ja äitejä,

Tatu: oletko tosissas?

Nuori: eikö tämä ole se mitä halusit, että mä vastaan ja se mitä te halutte kuulla?”

Perheryhmäkodin asiakaspalautteessa kysytään nuorilta myös taustakysymyksinä
nimeä, asumisaikaa perheryhmäkodissa ja vastauksen täyttöajankohtaa. Nuorten
tunnistettavuuden välttämiseksi nämä tiedot on jätetty pois tästä työstä. Lisäksi tä-
män tutkimuksen aineistossa vastauksista on nuorten anonymiteetin suojelemiseksi
poistettu kaikki viittaukset vastaajiin ja heihin liittyviin henkilöihin ja paikannimiin.
Palautteiden pieni otos on myös syy miksi yksilöinnit on poistettu. Lisäksi edellä
mainituilla tiedoilla tuskin olisi ollut kovin suurta merkitystä aineiston tulkinnan
kannalta. Kaikki palautteet on kerätty nuoren perheryhmäkodista poismuuton jäl-
keen ja vastaajat ovat olleet yli 18-vuotiaita. Palautteen antaminen on ollut vapaaeh-
toista ja nuorilta on etukäteen kysytty lupa palautteen keräämiseen. (Kuula 2006,
214–215.) Aineistossa on 38 kappaletta nuorten palautteita.

Nuorten vastaukset on koottu, analysoitu ja kaavioitu. Nuorten vastaukset on koottu
aineistosta yksittäisten mainintojen perusteella, joten yksi nuori on saattanut vastata
useampaan kohtaan. Vastausten tulkinnan helpottamiseksi olen koonnut nuorten

yksittäiset vastaukset eri otsikoiden alle. Yksintulleilla pakolaisnuorilla, kuten nuorilla yleensä, yksilöiden väliset erot ovat suurempia kuin erot sukupuolten, kansallisuuden, eri kielten tai eri kulttuurien välillä.

4.2.2 Ohjaajien kysely

Vuonna 2018 perheryhmäkoteja oli Suomessa enemmän kuin aiemmin. Suunnitellakseni työni aineistoa, päätin käyttää tilaisuutta hyväkseni ja kysyä muiden perheryhmäkotien ohjaajien mielipiteitä perheryhmäkodin työn laadusta. Tiesin, että perheryhmäkodeissa on intohimoisesti työhönsä suhtautuvia työntekijöitä, joilla on paljon mielipiteitä ja joista osa on kokeneita pitkään alalla työskennelleitä ammattilaisia.

Kysely on tehty lokakuussa 2018. Vastauksia tuli 23 kappaletta ja ne ovat eri puolilta Suomea. Vastauskielenä oli pääosin suomi. Yksi vastaus annettiin ruotsin kielellä, ja sen kääntämiseen sain apua ruotsia äidinkielenä puhuvalta kollegalta. Webropol -ohjelman kautta selvisi, että kyselyyn tutustuneita henkilöitä oli yli 50, mutta kyselyyn vastasi lopulta 23 ihmistä. Syyt vastaamatta jättämiseen saattoivat olla, että kysely oli aikaa vievä ja siinä ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja.

Kysely on aineistonkeruumenetelmä, jolla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Tässä työssä kysely oli tehokas tapa tavoittaa nopeasti suuri määrä ihmisiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 190; Ojasalo ym. 2014, 121.) Kysely toteutettiin Webropol -ohjelman avulla, jonka kautta lähetettiin linkki kyselyyn sähköpostin välityksellä. Sain perheryhmäkotien sähköpostiyhteystiedot vuonna 2018 perheryhmäkotipäivien yhteydessä TEM:ltä ja samalla sain mainostettua kyselyä.

Kyselyn suurimpana ongelmana pidetään mahdollista katoa. (Hirsjärvi ym. 2007, 190–191.) Sama ongelma koski tätä kyselyä. Toimitin kyselyn kaikkiin olemassa oleviin perheryhmäkoteihin. Osasta tuli vastaus, että sähköpostit eivät ole menneet perille, koska osoitteet eivät olleet enää olemassa. Tämä tarkoitti, että osa perheryhmäkodeista oli lakkautettu. Lisäksi osa kyselyn saaneista vastasi, etteivät he enää tee perheryhmäkotityötä, vaan työ oli muuttunut esimerkiksi lastensuojelutyöksi.

Avoin kysely on vastaajille haastava, koska siinä ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Tämän kyselyn osalta tätä myös haluttiin. En halunnut ohjata vastaajien vastauksia, vaan halusin tietää, mitä he todella ajattelivat. Kyselyyn saadut vastaukset olivat pitkiä ja hartaasti mietittyjä ja sisälsivät paljon kehittämisehdotuksia ja ongelmankuva-

usta. Avoimet vastaukset tekivät kyselyn analyysistä työlään, mikä selvisi vastausten analysointivaiheessa. (emt., 195). Kyselyn haasteina pidettäviä seikkoja, kuten vastaajien heikkoa tietämystä aiheesta tai vastaajien kykyä suhtautua riittävän vakavasti aiheeseen ei näkynyt vastauksissa. Osa vastauksista oli hyvinkin täynnä tunnetta ja ahdistusta. Vastauksista näkyi ohjaajien tuska, raskas työtaakka ja toimialan ongelmalliset tilanteet. (Hirsjärvi ym. 2007, 190;196; Ojasalo ym. 2014,121.)

Analysointivaiheessa aineistosta on eroteltu vastauksista erilaiset käsitteet, joita vastaajat ovat tuoneet ilmi. Yhden vastaajan vastauksesta on voinut löytyä useampi vastauskohta yhteen kysymykseen. Kaikki vastaajat vastasivat kyselyssä kaikkiin kysymyksiin, paitsi kysymykseen kahdeksan jätti vastaamatta yksi vastaajista. Ja vain viisi vastasi kysymykseen onko vielä muuta sanottavaa tai kommenttia. Vastausten tulokinnan helpottamiseksi olen koonnut vastaukset taulukoiksi. Vastausten kuvaamisessa olen käyttänyt samoja otsikoita kuin nuorten palauteaineistossa.

4.2.3 Asiantuntijahaastattelut

Tutkimushaastattelu menetelmänä tarjoaa mahdollisuuden kysyä aiheesta oletettavasti tietäviltä suoraan, mitä he ajattelevat (Tuomi & Sarajärvi 2019, 84.) Suurin osa suomalaista palvelujärjestelmää koskevista tutkimuksista on tehty haastattelemalla asiantuntijoita, jotka tekevät työtä tutkittavan aiheen parissa. Tästä syystä halusin saada tarkempia tietoja perheryhmäkodin kenttää tuntevilta haastattelemalla heitä. Tunsin suurimman osan haastateltavista etukäteen, mikä helpotti heidän saamistaan haastateltaviksi ja pääsemistä asiaan. Haastateltavien tunteminen tulee nähdä myös kriittisesti työn tulosten tulkintaan vaikuttavana asiana.

Asiantuntijoiden haastattelemiseen käytettiin tässä työssä teemahaastattelua. Hyvärisen (2017, 21) mukaan teemahaastattelun perusidea on, että ei lyödä lukkoon haastattelukysymyksiä vaan määritetään keskeiset teemat, joita haastatteluissa käsitellään. Tässä työssä haastateltavien kanssa sovittiin ennen haastattelua haastattelun teemaksi perheryhmäkodit ja niiden työn laatu. Haastatteluissa käytettiin pohjaa, joka oli hiukan erilainen jokaista haastateltavaa varten, sisältäen tarkentavia kysymyksiä liittyen kuvaamaan kunkin asiantuntijan omaa erityisosaamisaluetta. Haastattelujen kysymyspohja on tämän työn liitteissä.

Alastalo, Åkerman ja Vaittinen (2017, 214) esittävät, että asiantuntijahaastattelu ei ole itsenäinen haastattelumenetelmä, vaikka asiantuntijoiden haastatteleminen pitääkin sisällään erityispiirteitä. Tässä työssä haastateltiin vain asiantuntijoita, joten on perusteltua käyttää tässä työssä tehdyistä haastatteluista nimitystä asiantuntijahaastattelu, joissa käytettiin teemahaastattelumenetelmää. Asiantuntijuus ei ole pysyvä tila vaan se määrittyy toiminnassa ja vuorovaikutuksessa esimerkiksi ammatillisten tehtävien tai institutionaalisten tehtävien kautta. (emt, 215.) Työssä haastatellut asiantuntijat valikoituivat edellä mainitulla perusteella. Asiantuntijahaastattelut tarjosivat mahdollisuuden katsoa perheryhmäkodin työtä niiden ulkopuolelta.

Haastatteluissa painottuivat kotoutumisen paikallinen ja alueellinen, mutta myös kansallinen taso. Haastatteluja tehtiin kuusi kappaletta ja haastateltavat työskentelivät tutkijana, edustajana, vastaavana ohjaajana, kunnassa, maahanmuuttovirastossa ja ELY-keskuksessa. Asiantuntijahaastatteluaineiston avulla haluttiin tuoda lisää syvyyttä tähän kehittämistyöhön. Tarkoitus ei ollut syvällisesti analysoida haastatteluaineistoa vaan enemminkin verrata sitä nuorten palauteaineistoon ja ohjaajien kyselyaineistoon ja syventää laatusuosituksen hyödynnettävyyttä myös perheryhmäkohtyhteisön ulkopuolelle.

4.3 Aineistoanalyysi

Tässä kehittämistyössä oli käytössä kolme aineistoa. Aineiston analyysiin käytettiin sisällönanalyysimenetelmää, jota perusanalyysimenetelmänä voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018, 103) mukaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi tehtiin pääosin aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä, vaikka sitä on hankala suoraviivaisesti erottaa teorialähtöisestä sisällönanalyysistä. Työssä tehtyä analyysia kuvaa osin myös teoriaohjaavan sisällönanalyysin käsite, jossa yhdistetään aineisto- ja teorialähtöisiä analyysitapoja. Aineiston analyysi suoritettiin hyödyntäen eri aineistojen ja teorian välistä vuoropuhelua. Aineiston analyysi tapahtui useassa eri vaiheessa. Sisältöanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Vilkkä 2015, 163 & 178; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103 & 133.) Tässä työssä aineiston analyysiin käytettiin aineistonanalyysiin sisällönanalyysiiä myös sen takia, että opinnäytetyön lähestymistapa on työn tekijästä johtuen fenomenologinen, joten oli hyvä pyrkiä tiivistettyyn ja yleiseen kuvaamiseen. Työssä

yhdistyy aineistolähtöinen ja teorialähtöinen analyysi ja niitä on tässä työssä vaikea erottaa keskenään. (Vilkkä 2015, 163 & 170–171.)

Nuorten palauteaineisto oli osittain valmis aineisto. (Hirsjärvi ym. 2007, 181). Tämä aineisto osoittautui työlääksi analysoida, koska se vaati useita läpikäyntejä ja jatkuvaan rajausta. Rajasin vastauksista eniten ääniä saaneet vastaukset kysymyksestä riippuen. Pyrin löytämään vastauksia, jotka useampi nuori koki tärkeäksi. Poimin vastausten lukumäärät ja pyrin löytämään yhteisiä nimittäjiä aineistoista esiin nouseville asioille. Halusin löytää yhteistä muun aineiston kanssa. Tavoitteena oli löytää nuorten näkemyksiä perheryhmäkodin laadusta. Teemoittelin ja tyypittelin vastaukset, minkä jälkeen koostin vastauksista kaavioita. Lopulliseen työhön jäi laatusuosituksen kannalta oleelliset kaaviot.

Ohjaajakyselyn vastaukset olivat Webropol-ohjelmassa valmiiksi litteroidussa muodossa, jonka jälkeen ne teemoiteltiin ja tyypiteltiin. Kävin aineistoa läpi kunnes niistä ei löytynyt enää mitään uutta. Aineistosta löytyi yhteneviä teemoja, jotka koostin taulukoiksi. Myös ohjaajien vastausten analysointi oli työlästä, koska vastaukset olivat pitkiä ja vaativat usean läpikäynnin. Vastausten teemoittelu oli hankalaa ja työlästä. Ymmärrän nyt miksi avoimet kysymykset ovat vastausvaihtoehtollisia kysymyksiä työläämpiä analysoida.

Asiantuntijahaastattelut litteroitiin ja teemoiteltiin. Haastatteluaineiston tarkoitus oli joko tukea tai olla tukematta ohjaajien ja nuorten aineistoja ja löytää erityisiä sanallisia kuvauksia perheryhmäkodin laadusta ja siitä, missä se näkyy. Tarkoitus oli löytää yhteisiä teemoja ja erottavia teemoja. Tässä kehittämistyössä oli paljon aineistoa, joten analysointiprosessit veivät paljon aikaa. Aineistoanalyysin loppuvaiheessa eri aineistoja verrattiin myös keskenään, jolloin saatiin lopullinen tulosten esittelymuoto neljästä eri näkökulmasta.

Opintojen aikana suoritettavat tehtävät tukivat ja ohjasivat työn prosessia. Erityisesti kehittämistehtävän kautta saatuja perheryhmäkodin ohjaajien vastauksia käytettiin suuntaamaan myöhempien haastattelujen ja kyselyn kysymyksiä. Avoimen kyselyn kautta sain konkreettisia kehittämissuhteita ja kriittistä ongelmankuvausta.

Tiedonkeruumenetelminä käytettiin sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä, mikä soveltui kehittämistyön tapaustutkimukselliseen näkökulmaan. Tähän liittyen on syytä havaita erot aineistojen välillä. Asiakaspalauteaineiston vastaukset käsittelivät

pelkästään Turun perheryhmäkotien toimintaa. Ohjaajat vastasivat kysymyksiin liittyen työhönsä yksittäisessä perheryhmäkodissa. Asiantuntijahaastattelun haastattelutavat puhuivat sekä Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodista tai muista yksittäisistä perheryhmäkodeista että yleisesti perheryhmäkodeista Suomessa. Tästä syystä tuloksissa pyritään erottelemaan, puhuuko vastaaja yksittäisestä perheryhmäkodista vai perheryhmäkodeista yleisellä tasolla.

5 LAATU PERHERYHMÄKODIN TYÖSSÄ: NELJÄ NÄKÖKULMAA

Seuraavaksi esittelen työn tulokset, joiden pohjalta vastaan tutkimuskysymyksiini ”Mitä on laatu perheryhmäkodin työssä?” ja ”Mistä perheryhmäkodin työn laatu koostuu?”. Analyysini pohjalta jaottelin tulokset neljään näkökulmaan. Nämä näkökulmat ovat: laatu kohtaamisissa ja ohjaustyössä, laatu perheryhmäkodin yhteisön näkökulmasta, toimijoidenvälisen yhteistyön laatu ja kotoutumisen tukemisen laatu. Käytännön tasolla perheryhmäkotityötä tehdään yksilöiden, yhteisöjen ja yksiköiden, ympäröivän yhteiskunnan toimijoiden ja yhteiskunnan kotoutumista tukevan toiminnan yhteistyössä. Tavoitteena oli tulosten kautta päästä mahdollisimman konkreettisiin eri tahoille käytännön tasolla hyödynnettävissä oleviin laatusuosituksiin.

Viitataan tässä osuudessa sekä yksintulleilta nuorilta kerättyyn palauteaineistoon, ohjaajilta kerättyyn kyselyaineistoon ja näiden pohjalta kerättyihin taulukoihin, sekä suoriin lainauksiin. Lisäksi käytän lainauksia tekemiini asiantuntijahaastatteluihin, siltä osin kun ne liittyivät muissa aineistoissa ilmeneviin seikkoihin.

5.1 Laatu kohtaamisissa ja ohjaustyössä

Yksintulleiden kanssa tehtävä työ on usean eri toimijan toteuttamaa kotoutumista tukevaa työtä, jossa nuoria ohjataan ja kohdataan. Myös perheryhmäkodissa asumisen aikana tärkein nuorten kanssa tehtävä työ tapahtuu nuorten ja ohjaajien välisissä kohtaamisissa ja ohjaustilanteissa. Näiden ohjaustilanteiden kautta nuori voi saada tukea itsenäistymiseen ja kotoutumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan.

Taulukko 2. Mitä hyvää perheryhmäkodissa asumisessa on nuorten mielestä

OHJAUS	
Keskustelut ohjaajien kanssa	18
Tuki kouluasioissa	8
Apu tarvittaessa	6
Säännöt ja järjestys	5

YHTEISÖ	
Ohjaajat on perhe	18
Kodintuntu	12
Kaikki oli hyvää, paljon hyvää	11
Ruoka	11
Ystävät ja kaverit olivat tervetulleita	7
Yhdessäolo, toimeen tuleminen, retket ja tekeminen	7
Oma huone, oma rauha	6

Perheryhmäkodista pois muuttaneilta nuorilta perheryhmäkodin hyviä puolia kysyttäessä ohjaukseen ja kohtaamiseen liittyviä mainintoja oli lähes puolessa kaikista vastauksista. 18 nuoren vastauksessa arvostettiin ohjaajien kanssa käytyjä keskusteluja. Kahdeksan nuoren mukaan ohjaajien tuki kouluasioissa ja opiskelussa oli perheryhmäkodissa hyvää. Kuusi nuorista arvosti sitä, kun ohjaajat auttoivat, jos he tarvitsivat apua. Tämä näkyy nuorten suhtautumisessa perheryhmäkotiin myös sieltä muuttamisen jälkeen. Se on paikka, johon voi tulla, jos tarvitsee tutuilta ohjaajilta äkillistä apua jossain asiassa. Lisäksi vastaus tarpeen mukaan annetussa avussa viittaa nuorten elämään, jossa tarve saada tukea tulee ja menee ohi äkillisesti.

Kuusi nuorta kertoi oppineensa perheryhmäkodissa keskustelu- ja vuorovaikutustaitoja. Keskusteluun ja vuorovaikutukseen pääsemiseksi nuoren ja ohjaajan luottamussuhteen tulee olla riittävän vahva. Jos vuorovaikutussuhde on dialoginen ja luottamukseen perustuva, nuori oppii tehokkaammin suomen kieltä, vuorovaikutustaitoja ja muita kotoutumisen kannalta oleellisia taitoja yhdessä ohjaajan kanssa.

Perheryhmäkodin ohjaajien ja nuorten välinen suhde on myös kiintymyssuhde, mikä muodostuu prosessimaisesti kehittyen perheryhmäkodissa asumisen alusta loppuun. (TEM 2017a.) Perheryhmäkodin ohjaajat auttavat nuoria heidän tuodessa ilmi avuntarvetta. Ohjaajat tukevat nuoria heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan vapaamuotoisten keskustelujen avulla. Tämä vaatii nuorelta luottamusta ohjaajaan. Nuoren täytyy kokea ohjaustilanne niin arvokkaaksi, että hän haluaa ottaa siihen osaa.

Kaikkien nuorten kanssa ei aina päästä tällaiseen dialogiseen keskusteluyhteyteen. Hallisen (2017) mukaan jotkut nuoret välttelevät ohjaajia. Joskus voi olla, että vaikka nuorella olisi halu vuorovaikutukseen, ohjaajalla ei ole aikaa. Joskus vaikeat elämäntilanteet saattavat vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen siten, että häneen voi olla hankala luottaa. Kuten yksi haastatelluista asiantuntijoista kuvaa, ohjaajat eivät silti saa menettää luottamustaan nuoriin, vaan luottamusta pitää luoda aina uudelleen.

Kuusi nuorta arvosti ohjaajilta ohjauksen kautta saatua kykyä selviytyä vaikeiden tilanteiden ja niiden aiheuttamien hankaluuksien kanssa. He kuvasivat oppineensa, että vaikeista asioista voi selvitä ja että puhumalla saa helpotusta, jos on paha olla. Yksintulleiden ohjaamisessa tulee muistaa, että kaikilla nuorilla on ikäviä kokemuksia, joita on hyvä jossain vaiheessa käsitellä. Tämä vaatii ohjaajalta taitoa kuulla nuorta ja antaa tarvittavaa psykososiaalista tukea. Viisi nuorista piti perheryhmäkodin säännöistä ja siitä, että perheryhmäkodissa elämä ja arki pysyvät järjestyksessä.

Nuorista 13 vastasi oppineensa perheryhmäkodissa kotoutumiseen liittyviä taitoja. Kuusi vastasi oppineensa paljon ja osa sanoi oppineensa perheryhmäkodissa kaiken, millä he viittaavat perheryhmäkodissa saamaansa tukeen ja siihen, että ennen oleskeluluvan saamista he eivät kyenneet oppimaan ja ymmärtämään riittävästi. Neljä nuorta kertoi oppineensa konkreettisia taitoja, kuten pyörän korjausta tai jotain urheilulajia, usein ohjaajan tukemana, ohjaajan ja nuoren yhteisten intressien pohjalta. Perheryhmäkodissa nuorella on varmuus, että hän saa jäädä Suomeen ja hän voi alkaa oppia uusia asioita ilman pelkoa, että joutuu pois Suomesta.

Taulukko 3. Mitä huonoa perheryhmäkodissa on nuorten mielestä

OHJAUS	
Säännöt	9
Epäoikeudenmukaisuus ja puuttuminen asioihin	5
YHTEISÖ	
Ei koskaan ikävää (oli koti, ja siellä oli aina ihmisiä)	7
Tuntui, että välillä oli ikävää	4
Toiset nuoret (käytös, kiusaaminen)	3
KOTOUTUMINEN	
Siirtymät	4
Rahaa liian vähän	3

Vastauksissa perheryhmäkodin huonoista puolista, nuorista yhdeksän koki, että perheryhmäkodin säännöt olivat olleet liian tiukkoja. He käsitelivät vastauksessaan yksittäisiä tapauksia, joita olivat perheryhmäkodissa kokeneet. Näistä yhdeksästä nuoresta suurin osa koki, että lukuun ottamatta näitä yksittäisiä tapauksia kaikki oli mennyt hyvin. Perheryhmäkodissa palautteita käsitellessä on helpointa reagoida konkreettiseen palautteeseen.

Nuoret kokivat säännöt arkea hankaloittavina asioina. He kokivat, että heihin kohdistuvat säännöt olivat osoitus epäluottamuksesta heidän pärjäämiskykyään kohtaan.

Myös tapa, jolla säännöistä puhuttiin, vaikutti suuresti nuorten kokemuksiin. Joskus yksittäisen ohjaajan tapa kommunikoida kiistatilanteessa oli nuorille päällimmäiseksi mieleen jäänyt asia. Itse sääntö tai ohjaajan ohjeistama toimintatapa ei ollut merkityksellinen, vaan tapa, jolla se tuotiin tietoon ja jolla säännöstä poikkeamista jälkikäteen käsiteltiin. Esimerkiksi, jos ohjaaja kehotti vieraiden läsnä ollessa siivoamaan, se saatettiin kokea tilanteessa henkilökohtaisena loukkauksena ja varsinkin ohjaajan kehoitus tai ohjeistus jäi tunnekuohussa toissijaiseksi tai ymmärtämättä.

Viidellä nuorella oli kokemus, että ohjaajat olivat olleet epäoikeudenmukaisia ja puuttuneet asioihin turhaan tai puuttuneet asioihin, joihin ei olisi pitänyt puuttua. Näistä viidestä nuoresta osa koki, että heitä oli toisten nuorten toimesta kiusattu perheryhmäkodissa. He kokivat epäoikeudenmukaisena sen, että heidän mielestään ohjaajat eivät olleet riittävästi puuttuneet esimerkiksi kiusaamiseen tai että ohjaajat olivat kohdelleet heitä huonommin kuin muita.

Kysyttäessä kuinka perheryhmäkodin toimintaa voisi parantaa, viisi nuorista toivoi parempaa ohjausta rahan käyttämiseen ja säästämiseen sekä Kelan tukien hakemiseen. Osa näistä nuorista tiesi muita nuoria, joilla oli talouden kanssa ongelmia ja toivoivat heille parempaa tukea. Osa kertoi, että olisivat tarvinneet kyseistä tukea itselleen. Rahaan liittyvissä asioissa tärkeää on yhteistyö muiden toimijoiden, kuten pankin, viranomaisten ja Kelan kanssa. Nuorten vastauksista saa käsityksen, että raha-asoiden tiimoilta nuorten parissa on paljon tehtävää myös perheryhmäkodin jälkeen. Yhdeksän nuoren mukaan perheryhmäkodin ohjausta voisi kehittää tasarvoisempaan ja oikeudenmukaisempaan suuntaan. Heidän mukaansa nuorilta voisi kysyä enemmän mielipiteitä heitä koskevista asioista.

Nuorten vastauksissa kysymykseen perheryhmäkodin ohjaajista näkyy nuoriin luotu luottamuksellinen ja henkilökohtainen suhde sekä perheryhmäkodissa vietetyn ajan vaikutus. Nuorten on vaikea olla kriittisiä suhteessa ohjaajiin syvän ja tärkeän ihmissuhteen takia. Nuoret eivät halua puhua pahaa itselleen tärkeistä ihmisistä. Nuoret painottavat usein hyviä ja positiivisia puolia ja väheksyvät ikäviä kokemuksia. Pakolaisuus näkyy nuorten vastauksissa. Elämän Suomessa koetaan ylipäätään olevan parempaa kuin elämän ennen Suomeen tuloa. (Björklund 2014; Anis & Esberg 2018.)

Viisi nuorta kertoi saaneensa perheryhmäkodissa hyvää ohjausta kuuntelemisen, kannustamisen, kunnioittamisen ja keskustelujen muodossa. 15 nuorista koki, että

ohjaajat olivat ohjatessaan olleet kilttejä, mukavia, ystävällisiä, sosiaalisia ja hauskoja. Tämä on tärkeä havainto. Nuorille on tärkeää, että heidän saamansa ohjaus on positiivista. Isokorven (2006, 225) mukaan ammatilliseen vuorovaikutukseen kuuluu kunnioittava kohtaaminen ja ammattilaisen vastuu omista tunteista ja teoista.

Kysymyksessä perheryhmäkotien ohjaajista, jotkut nuorista toivat ilmi yksittäisiä ikäviä kokemuksia ohjaajien kanssa, mutta silti painottivat saamaansa hyvää. Useimmat nuoret näkevät perheryhmäkodin ja melkein minkä tahansa laitospöytäkirjan yhteisöasumisen parempana vaihtoehtona kuin asumisen yksin. Toisaalta nuoret korostavat itsenäistä selviytymistä, sen merkitystä ja tärkeyttä, mutta samaan aikaan he kokevat yksinasumisen yksinäiseksi ja ikäväksi. Osaltaan tämä johtuu siitä, että nuoret ovat Suomessa yksin ilman perheen tukea.

Taulukko 4. Millaista on laadukas perheryhmäkotityö ohjaajien mukaan

OHJAUS	
Asiakaslähtöistä (nuoren etu)	13
Kohtaamisiin panostavaa	10
Yksilöllistä	7
Tasa-arvoista	5
YHTEISÖ	
Turvaa luovaa (rajat, säännöt, kasvatusta)	11
KOTOUTUMINEN	
Kotoutumista tukevaa	5
YHTEISTYÖ	
Moniammatillista yhteistyötä	5

Kysyttäessä perheryhmäkodin ohjaajilta, mistä laadukas työ perheryhmäkodissa koostuu, vastaajat mainitsivat useita nuorten ohjaamiseen ja kohtaamiseen liittyviä asioita. 13 vastaajan mukaan nuorten ohjaamisen ja kohtaamisen tulisi olla asiakaslähtöistä, jolloin nuoren etu on tärkein. Kohtaamisiin panostavan ohjauksen mainitsi 10 vastaajaa. Laadukkaana ohjaamisen tulisi olla ohjaajien mukaan arvostavaa, kunnioittavaa, dialogista ja empaattista. Yksilöllisen kohtaamisen merkitystä korosti erikseen seitsemän vastaajaa ja tasa-arvoisen kohtaamisen merkitystä viisi.

Vastauksista kysymykseen, mistä perheryhmäkotityön laatu koostuu, voi tulkita ohjaajien näkevän perheryhmäkodin kotina, jonka tehtävä ei ole ainoastaan kotouttaa, vaan vakauttaa nuorten tilanne ja luoda heille turvallinen paikka, jossa kotoutumista ja nuoren itsenäisen selviytymisen taitoja voidaan alkaa tukea. 16 ohjaajaa kertoo

perheryhmäkodin laadun koostuvan ohjaajien tekemästä työstä. 14 ohjaajaa kertoo laadun koostuvan yksilöllisestä huomioinnista ja kohtaamisesta. Nuorten jokapäiväinen kohtaaminen ja näiden kohtaamisten näkeminen kotoutumista tukevana tai kotoittamisena ei ole itsestään selvää. Kotoutumisen tukemisen voi ohjaajien näkökulmasta sanoa näkyvän työn taustalla olevana tavoitteena, ei arjesta erottuvana konkreettisenä toimintona tai toimintana. Ohjaajien näkökulmasta yksilöllinen huomiointi on tärkeää myös siksi, että perheryhmäkodissa siihen on mahdollisuus, jota ei perheryhmäkodin jälkeen enää ole.

”Jos nuoren ja ohjaajan välille ei synny luottamussuhdetta?” Aina luottamusta ei synny, kuten edellä mainitusta ohjaajan kommentista ilmenee. Tällöin tiedonkulku ja yhteistyö nuoren ja ohjaajan välillä voi olla ongelmallista. Mitä voidaan tehdä? Perheryhmäkodin yhteisön merkitys on ohjaamisen ja kohtaamisen näkökulmasta suuri. Miten työyhteisön sisällä viestitään, miten ja missä ohjaajat keskustelevat? Toisin sanoen, miten nuorten kodissa viestitään ja puhutaan ongelmista. Kokevatko nuoret näissä tilanteissa, että heitä kuullaan vai eivät? Ongelmat työyhteisössä sekä ongelmat ja väärinymmärrykset nuorten ja ohjaajien välillä ovat asuinyksiköiden arkipäivää. Asiantuntijat kuvasivat, että aina kaikki ei johdu asuinyksiköstä vaan siitä, että nuorten elämään ja nuoruuteen liittyy tunnekuohuja.

”Liiallinen lastensuojelullinen ote töissä”. ”Turhat säännöt tuhoavat kodinomaisuuden.” Ohjaajien kommentit edellä kertovat perheryhmäkotityön ja lastensuojelutyön eroista. Vähemmän aikaa työtä tehneet toivat esille ongelmia siinä, etteivät ymmärtäneet miten nuoria tulee työssä kohdella. Lastensuojelun sijaishuollon yksiköillä on laajemmat oikeudet tarkistaa nuorten omaisuutta, huoneita, reppuja ja rajoittaa nuorten kulkemista. Monella vuonna 2015 pakolaisnuorten parissa työnsä aloittaneella oli kokemusta lastensuojelutyöstä. Perheryhmäkodin nuoret eivät ole sijaishuollon asiakkaita ja tästä syystä perheryhmäkotien ohjaajilla ei ole sijaishuollon yksiköiden oikeuksia. Nuorten ongelmat eivät johdu vaikeuksista rajojen ja sääntöjen noudattamisessa, vaan heillä on vaikeuksia ymmärtää ohjeita ja sääntöjä johtuen vieraaseen kieleen, viestintään ja kommunikaatioon liittyvistä hankaluuksista sekä siitä, että he ovat vasta tulleet maahan.

Taulukko 5. Mistä asioista perheryhmäkotityön laatu koostuu ohjaajien mukaan

OHJAUS	
Ohjaajien työ	16

Nuorten yksilöllinen huomiointi ja kohtaaminen	14
YHTEISÖ	
Puitteet ja resurssit	5
Kehittyminen ja kehittäminen	5
YHTEISTYÖ	
Yhteistyö sisään ja ulos	10

Vastauksissa kysymykseen, mitä ohjaajat voivat tehdä laadun eteen, ohjaajista kolmasosa piti ohjaukseen panostamista ja nuorten kuulemista tärkeänä. Erään vastaajan sanoin: ”Yksilöllinen hyvä hoito nuoria kuullen”. Kolmasosa ohjaajista piti tärkeänä myös omasta jaksamisesta ja omasta hyvinvoinnista huolehtimista. Työ pakolaisnuorten parissa on kuormittavaa ja haastavaa. On tärkeää, että työntekijät eivät jää yksin ja kokevat, että he voivat vaikuttaa ja tehdä työtä nuorten kannalta hyvin. Työnohjaus ja muut työhyvinvointiin liittyvät toimet ovat työssä jaksamisen kannalta tärkeitä. Myös asiantuntijoiden korostama yksintulleiden kanssa toimivien kouluttaminen on tärkeää ja vaatii panostusta työyhteisön johdolta. Ohjaajien toiminnan merkitys on yhteisössä suurin. Ohjaajat ovat perheryhmäkodissa töissä ja saavat siitä palkkaa. Heidän tehtävänsä on tukea nuorten hyvinvointia ja kotoutumista. Heidän tehtävänsä on kehittää perheryhmäkodin työtä. Heidän ammattitaitonsa ja se, miten he tekevät työnsä määrittävät onko perheryhmäkodin työ laadukasta vai ei.

”Kuuntelemalla nuoria, olemalla aidosti läsnä, viemällä nuorilta tullutta viestiä eteenpäin”. ”Asukkaiden taustojen ja kulttuurin tunteminen tai olemalla siitä kiinnostunut ja hyväksyä erilaisuus.” Nuorten kohtaaminen, kulttuurinen kompetenssi ja dialoginen suhde ohjaajien ja nuorten välillä koettiin ohjaajien vastauksissa tärkeäksi, kuten edeltävät sitaatit osoittavat. Tärkeää on ymmärtää, että nuoret ovat työn keskiössä. Nuorten kuuleminen ja kohtaaminen kunnioittavasti, ja luottamuksellisen suhteen muodostaminen nuoreen on työn kannalta oleellista. Sitä miten se käytännössä tapahtuu, on vaikea selittää. Nuoret ovat erilaisia. Myös tilanteet, joihin joudutaan, ovat erilaisia ja usein asiat tapahtuvat ilman, että niihin voidaan varautua etukäteen. Näissä tilanteissa pitkästä kokemuksesta on hyötyä.

Monelle ohjaajista oli tärkeää, että työtä tehdään kaikkien nuorten kanssa tasapuolisesti. Tasapuolisuus nähtiin myös tärkeänä arvona työn laadukkuuden kannalta. Tasapuolisuus on käytännön työssä hankalaa johtuen eroista nuorten välillä, nuorten kotoutumisprosessien vaiheista ja siitä, kuinka kauan he ovat olleet Suomessa. Vaiku-

tusta on sillä, kuinka paljon työntekijällä on kokemusta työstä yksintulleiden parissa. Se kuinka hyvin hän sietää hankalia tilanteita, ja kuinka hyvin hän osaa niissä toimia, ovat myös merkityksellisiä asioita näissä tilanteissa.

Ohjaajien mukaan nuoret tarvitsevat ohjauksen näkökulmasta eniten tukea itsenäistymiseen, joka sai 11 mainintaa. Seitsemän ohjaajan mielestä nuoret tarvitsevat kokemusta kuulluksi tulemisesta. Kuuden ohjaajan mukaan nuoret tarvitsevat rajoja ja rakkautta. Perheryhmäkodin työssä on hyvä tietää, mitä nuoren elämässä tapahtuu muuton jälkeen. Nuori oppii, kasvaa ja kehittyy hoitamaan asioitaan. Tähän tulisi luottaa jo perheryhmäkodissa asumisaikana. Perheryhmäkotien painopisteen tulisi asiantuntijahaastateltavien mukaan olla nuorten tukemisessa itsenäiseen elämään.

5.2 Laatu perheryhmäkodin yhteisön näkökulmasta

Perheryhmäkodin yhteisöllä on suuri vaikutus yksintulleiden kotoutumiselle. Yhteisön toimintaan vaikuttavat sekä perheryhmäkodissa asuvat nuoret että heidän kanssaan työskentelevät ohjaajat. Yhdessä he muodostavat perheryhmäkodin yhteisön. Yhteisön dynamiikkaan suuresti vaikuttava asia on se, että ohjaajat saavat palkkaa ja nuorten on pakko asua perheryhmäkodissa. Aineistosta nousi asioita, jotka eivät liittyneet perheryhmäkodin nuorten ja ohjaajien väliseen ohjaussuhteeseen vaan yhteisesti elettyyn aikaan perheryhmäkodissa. Ohjaajien vastauksissa viitattiin yhteisöön usein tarkoittaen työyhteisöä, mutta tässä analyysissä yhteisön jäseneksi lasketaan sekä perheryhmäkodin ohjaajat että nuoret.

Nuorten asiakaspalautteen ensimmäinen kysymys oli: ”Mitä hyvää oli perheryhmäkodissa asumisessa?” Suurin osa nuorten vastauksista liittyi perheryhmäkodin yhteisöön. Nuorista 18 eli lähes puolet vastasi, että perheryhmäkodissa hyvää ovat ohjaajat. Ohjaajat ovat myös nuorten mielestä tärkeä osa perheryhmäkodin yhteisöä. Moni nuori vastasi ohjaajien olevan heille kuin perhe. Kahdeksan nuorista piti perheryhmäkodin muita nuoria hyvänä asiana perheryhmäkodissa.

Kahdeksassa vastauksessa nimettiin hyväksi asiaksi perheryhmäkodin järjestämät retket, perheryhmäkodissa vietetty aika (yhdessäolo) ja yhteinen hauskanpito. Perheryhmäkodin yhteisössä on otettava huomioon nuorten erilaisuus. Joskus nuorelle voi olla vaikea osallistua yhteiseen toimintaan ja se vaikuttaa suuresti siihen, kuinka paljon voidaan yhdessä tehdä. Se, että kaikki eivät halua yhtä paljon samoja asioita vaa-

tii paljon ymmärrystä niiltä nuorilta, jotka haluaisivat enemmän yhteistä tekemistä. Retket ja yhteistoiminta ovat hyvä tapa tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisiin ihmisiin.

Nuoret arvostivat perheryhmäkodin kodintuntua. 11 nuorista nimesi parhaaksi asiakasi perheryhmäkodissa asumisessa sen, että siellä tuntui kodilta. Viisi nuorta nimesi vastauksissaan tärkeäksi oman huoneen ja oman paikan, jossa voi olla rauhassa. Osa nuorista piti tärkeänä, että sai sanoa asioihin oman mielipiteensä. Vastaus mielipiteenvapaudesta voidaan tulkita myös niin, että oma mielipide ei ole nuoren elämässä syystä tai toisesta ollut aikaisemmin itsestään selvä asia. Kysyttäessä perheryhmäkodin hyvistä puolista, osa nuorista kertoi kodinomaisuuden johtuneen siitä, ettei heillä ollut siellä asuessaan stressiä. Tällä he viittasivat elämään perheryhmäkodin jälkeen, jolloin kaikki on omalla vastuulla. Vielä perheryhmäkodissa asuessa yhteisö ja etenkin ohjaajat tukevat nuorta asioiden hoidossa.

11 nuorista mainitsi, että perheryhmäkodissa on kaikki tai paljon hyvää. Tämä kuvaa perheryhmäkodin merkitystä heille elämänkokemuksena. He ovat kiitollisia ja ymmärtävät sen tärkeäksi vaiheeksi osana prosessiaan. Mitä pidemmän aikaa nuoret ovat perheryhmäkodissa asuneet, sitä isompi merkitys sillä heille on.

Kysyttäessä perheryhmäkotiasumisen huonoja puolia nuorista seitsemän koki, ettei perheryhmäkodissa ollut mitään huonoa. Negatiivisuuteen viittaava kysymys herätti nuorissa tarpeen puolustella saamiaan palveluja. Nuoret ymmärsivät kysymyksen eri tavoin. Suurimmalla osalla nuorista oli vaikeuksia esittää saamiensa palveluja kohtaan kritiikkiä. Kuten Anis ja Esberg (2018) toivat esiin, yksintulleiden nuorten oli vaikea kritisoida uutta yhteiskuntaa ja saamiaan palveluja ja toisaalta Peltonen (2017) toi ilmi, että nuoret mieluummin menevät eteenpäin elämässään kuin jäävät murehtimaan mennyttä.

11 nuorista piti ruokaa parhaimpana asiana perheryhmäkodissa. Ruoka näkyi nuorten vastauksissa kysymyksestä riippumatta. Ruoka on iso osa nuorten elämää. Perheryhmäkodissa sitä on tarjolla aina ja säännöllisesti, kun taas omaan kotiin kaikki ruoka täytyy itse hankkia ja valmistaa. Perheryhmäkodin käytäntönä Turussa on, että nuorille tarjotaan koulupäivinä aamupala ja päivällinen. Lounasta nuoret syövät koulussa. Muuten ruokaa saa tehdä tuetusti tai itsenäisesti joka päivä klo 22 asti.

Useimmat perheryhmäkodin nuoret arvostavat terveellistä ja monipuolista ruokaa ja pitävät sitä tärkeänä. Nuoret myös ostavat itse ruokaa, johon ovat aiemmassa elämässään tottuneet. Monelle ruoka on tärkeä osa omaa kulttuuria. Ruoan merkitys korostuu etenkin osana uskontoon tai kulttuurin liittyviä juhlia ja seremonioita. Ruoan merkitystä nuorten selviytymiskeinona on korostettu tutkimuksissa. (Honkasalo 2016, Anis & Esberg 2018.)

Taulukko 6. Mitä perheryhmäkodissa nuorten mukaan oppii

OHJAUS	
Selviytymään vaikeiden tunteiden kanssa	6
Kaiken, paljon	5
Uusia taitoja	4
YHTEISÖ	
Ruoanlaittoa	20
Suomen kieltä	11
Muista kulttuureista, muiden kanssa olemista	8
Kodinhoitoa ja siivousta	6
KOTOUTUMINEN	
Itsenäistymistä, kotouduin (opin miten ollaan Suomessa)	5
Asioiden hoitoa (hakemaan asuntoa, töitä, toimimaan Kelassa, säästämään rahaa)	5

Puolet nuorista kertoi, että tärkein asia, jonka he ovat oppineet perheryhmäkodissa, liittyy ruokaan tai ruoanlaittoon. Kuten sanottu, ruoka on tärkeä osa perheryhmäkodin arkea, yhteisön elämää ja nuorten elämänhallintaa. Tämän perusteella voidaan todeta, että perheryhmäkodissa opitaan yhteisöön, kotiin ja kodinhoitoon liitettyjä tehtäviä ja asioita.

11 nuorta kertoi oppineensa perheryhmäkodissa suomen kieltä, jota käytetään ohjauskielenä muun muassa kotoutumisen tukemisen takia. Nuoret oppivat kommunikoimaan suomen kielellä nopeasti. Kielen oppiminen alkaa jo ryhmäkodissa, josta alkaa myös nuorten koulupolku ja kielen opiskelu koulussa. Perheryhmäkodissa opitaan uuden yhteisön tavat ja uusien ihmisten tavat kommunikoida. Yhteisön jäsenten väliseen kommunikointiin, dynamiikkaan ja valtasuhteisiin vaikuttaa se, voivatko he käyttää yhteistä kieltä.

Kahdeksan nuorta mainitsi oppineensa perheryhmäkodissa vuorovaikutukseen liittyviä taitoja, toisten kanssa olemista ja toisten kanssa toimeen tulemistä. Vaikka perheryhmäkodissa työskennellään nuorten kanssa pääasiassa yksilöllisesti, moni asia

riippuu siitä, millainen yhteisö perheryhmäkodissa on. Nuoret ovat erilaisia ja tulevat toimeen keskenään vaihtelevasti. Perheryhmäkodissa nuorille tulee kahnausta ja erimielisyyksiä sekä keskenään että ohjaajien kanssa. Se, miten näihin tilanteisiin suhtaudutaan ja reagoidaan, on tärkeää. Erimielisyystilanteissa ohjaajien mainitsemat ohjenuorat, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus, tulee ottaa käytäntöön. Osa puolia on kuultava ja tehtävä yhdessä päätös, jotta päästään jatkamaan eteenpäin. Nuoret kertoivat oppineensa perheryhmäkodissa asumisen aikana nuorilta ja ohjaajilta paitsi suomalaisesta kulttuurista myös muista kulttuureista.

Nuorista tuskin kukaan kokee kuuluvansa yksintulleisiin. Nuorten kokemukset ryhmään kuulumisesta ovat yksilöllisiä ja tässä asiassa yksintulleilla on keskenään hyvin vähän yhteistä. Osa on vahvasti osa lähtömaansa kulttuuria, osa ei. Osa mieltää kuuluvansa vahvasti osaksi suomalaista yhteiskuntaa, osa ei. Nuoren näkökulmasta on paljon loogisempaa olla jäsen perheryhmäkodin yhteisössä kuin osa yksintulleiden tai pakolaisten ryhmää. Osa taas kokee mieluummin olevansa yksilöitä tai kuuluvansa itse valitsemiinsa ryhmiin. Pakotettu jäsenyys ryhmissä ei sovi kaikille yksintulleille.

Nuoret kokivat osan perheryhmäkodin muista nuorista kavereikseen, toisia taas eivät. Perheryhmäkodissa nuorten välille näyttää muodostuvan kaverisuhteita, jotka eivät välttämättä jatku perheryhmäkotiajan jälkeen. Kuten nuoret kertoivat, perheryhmäkodissa on mahdollista harjoitella myös ystävyysuhteisiin liittyviä asioita. Nuorille perheryhmäkoti on heidän vastaustensa perusteella osittain kouluun verrattava paikka. Paikka jossa on tuttuja, muttei välttämättä mitään, mikä olisi osa omaksi koettua elämää. Heille perheryhmäkoti on vaihe, josta voi oppia sen minkä tarvitsee, ja jatkaa sitten eteenpäin elämässään.

Taulukko 7. Miten perheryhmäkodin toimintaa voisi nuorten mukaan parantaa

OHJAUS	
Parempaa kohtaamista ja ohjausta	9
Ohjaus rahan käytössä	5
YHTEISÖ	
Ei mitenkään, on tarpeeksi hyvä	8
Konkreettiset asumiseen ja kotiin liittyvät asiat	8
Enemmän yhdessä tekemistä ja retkiä	7

Kysyttäessä miten perheryhmäkodin toimintaa voisi parantaa, kahdeksan nuorta ei löytänyt mitään parannettavaa. Heidän mielestään perheryhmäkodissa oli vain hy-

vää. Valtaosa nuorista on tyytyväisiä ja kiitollisia saamistaan palveluista, eivätkä halua tuoda ilmi mitään negatiivista, heidän on vaikea esittää kritiikkiä. Monen oli vaikea vastata, koska kokemus asumisesta perheryhmäkodissa oli niin henkilökohtainen. Miksi perheryhmäkodin pitäisi parantaa, koska en enää asu siellä? Miksi perheryhmäkodin pitäisi parantaa, koska olen niin tyytyväinen perheryhmäkotiin?

Kahdeksan nuorta osasi nimetä oman asumisensa ajalta jotain konkreettista palautetta, mikä oli jäänyt mieleen. Mainitut asiat liittyivät ruokaan, asumisolosuhteisiin ja käytännön järjestelyihin. Konkreettiseen palautteeseen on ollut helppo vastata korjaavin toimin. Nuorten vastauksissa seitsemässä toivottiin parannuksena perheryhmäkodin toimintaan lisää retkiä ja yhdessä tekemistä.

Yhteisön merkitys ja vaikutus näkyvät vastauksissa. Suurin osa nuorista on oppinut ja kasvanut ihmisenä ohjaajien ja myös toisten nuorten kanssa käytyjen keskustelujen ja yhteisten kokemusten pohjalta. Moni nuori on ajan myötä oppinut ymmärtämään, että tietyt tapahtumat eivät olekaan johtuneet niistä, joista he niiden tapahtuessa luulivat niiden johtuvan. Nuoret oppivat paljon ihmisten välisistä eroista ja oppivat refleктоimaan elämää ja erilaisia elämäntilanteita.

Muutama nuori koki, että perheryhmäkodin ohjaajat olivat olleet epäoikeudenmukaisia tai, että säännöt olivat olleet liian tiukkoja. Kolme nuorista mainitsi kokeneensa perheryhmäkodissa huonoa kohtelua toisten nuorten taholta. Heidän mielestään toiset nuoret olivat käyttäytyneet huonosti perheryhmäkotia ja heitä kohtaan. Neljä nuorta kertoi kokeneensa perheryhmäkodissa ikäviä asioita, mutta eivät tarkemmin selittäneet, mitä tarkoittivat. Osa oli ikävöinyt perhettä, osa kokenut elämänsä jossain vaiheessa ikäväksi. Yksittäiset hyvät ja huonot kokemukset jäivät nuorten mieleen.

Taulukko 8. Mitä mieltä nuoret ovat perheryhmäkodin ohjaajista

OHJAUS	
Mukavia, ystävällisiä, kilttejä, kohteliaita, sosiaalisia ja hauskoja	15
Kuuntelevia, kannustavia, kunnioittavia ja keskustelevia	5
Omaohjaaja auttoi	3
YHTEISÖ	
Parhaita, todella hyviä	13
Hyviä ihmisiä	7
Erilaisia (mm. ikä, sukupuoli)	6
Ohjaajat olivat kuin perhe	3

Kysyttäessä mielipiteitä perheryhmäkodin ohjaajista, lähes puolet nuorista puhui ohjaajista positiivisesti, heille ohjaajien merkitys oli suuri. He kuvasivat ohjaajia positiivisin adjektiivein. Heidän mukaansa perheryhmäkodin ohjaajat olivat mukavia, ystävällisiä, kilttejä, kohteliaita, sosiaalisia ja hauskoja. Nuoret kuvasivat ohjaajia ”hyviksi ihmisiksi”. Osalle nuorista ohjaajista tulee kuin perheenjäseniä. Tästä syystä tuntuu resurssien hukkaamiselta jättää työ vain perheryhmäkotivaiheeseen. Nuoriin luotu syvä luottamuksellinen suhde ei pääty asumisajan päättyessä. Perheryhmäkodin luomaa suhdetta nuoriin olisi mahdollista hyödyntää myös asumisajan jälkeen.

Viiden nuoren mukaan oli hyvä asia, että ohjaajat olivat erilaisia. Nuorten mukaan ohjaajissa oli eroa iän, sukupuolen, temperamentin ja persoonallisuuden osalta. Ohjaajien erilaisuuden kautta nuoret näkivät mahdollisuuden oppia toimimaan erilaisien ihmisten kanssa.

Taulukko 9. Tarvitsevatko nuoret apua perheryhmäkodilta poismuuton jälkeen

YHTEISÖ	
Tarvitsen	13
En tarvitse	6
Joskus	6

”Kyllä, vaikka olen asunut 20 vuotta Suomessa tulen kysymään”

”Jos tulee vaikeaa, perheryhmäkoti auttaa”; ”tulen, jos jotain tapahtuu”

”Soitan aina perheryhmäkotiin, Muilla ei ole aikaa, enkä tunne heitä.”

Edellä olevat sitaatit ovat nuorten vastauksia kysymykseen: ”tarvitsetko apua perheryhmäkodilta sieltä poismuuton jälkeen?” Nuorista 13 kertoi tarvitsevansa perheryhmäkodin tukea vielä poismuuton jälkeen. Kuusi nuorista vastasi, että he tarvitsivat apua perheryhmäkodilta välillä. Kuusi nuorta koki, ettei tarvitse perheryhmäkodin apua. Perheryhmäkodin merkitys on suuri myös sieltä poismuuton jälkeen. Nuorten on ymmärrettävästi helpoin ottaa vastaan tukea ja apua itselle tutulta ja luotettava taholta. Toki toisille ihmisten vaihtuminen voi tehdä myös hyvää. Monet nuorista eivät koe tarvitsevansa apua lainkaan, mutta monet käyvät perheryhmäkodissa, jos tulee tarvetta. Monet nuoret käyvät kiittämässä perheryhmäkodin ohjaajia esimerkiksi valmistuttuaan koulutuksesta tai muiden elämän suurten asioiden yhteydessä.

Kotoutumiseen liittyvissä vastauksissa nuoret toivat esiin yhteisöön liittyviä asioita. Nuoret kertoivat ystävien merkityksestä kotoutumiselle. Lisäksi nuoret toivat esiin perheestä erossa olemiseen liittyviä vaikeuksia. Nuoret, jotka olivat saaneet perheensä Suomeen, kertoivat kotoutumisen helpottuneen, vaikka elämä perheen tulon myötä olikin muuttunut työläämmäksi perheen asioiden hoitamisesta johtuen. Nuoret kuvasivat elämäänsä poismuuton jälkeen yksinäiseksi ja toivoivat, että ”joku voisi joskus välillä käydä puhumassa”.

Perheryhmäkotityön laatuun liittyvissä vastauksissa yhteisön näkökulmaa edustivat 11 vastaajan mainitsemat turvaan ja sääntöihin liittyvät käsitteet. Erotin nämä käsitteet ohjauksen ja kohtaamisen sijaan yhteisöön liittyviksi asioiksi. Vastauksissa kyseiset käsitteet eivät kuvailleet millaista ohjaamisen pitäisi olla, vaan millaisia ovat vastaajan kasvatukselliset arvot, jotka suuntaavat ohjaustehtävää.

Kolme neljästä ohjaajasta vastasi perheryhmäkotityön laadun koostuvan yhteistyöstä perheryhmäkodin tiimin eli ohjaajien välillä. Vastaajien mielestä perheryhmäkodin työyhteisö on kodin tärkeä palanen ja ohjaajien välinen toiminta määrittää sen millaiseksi perheryhmäkodin yhteisön tunnelma lopulta muodostuu.

Viisi ohjaajista mainitsi laadun koostuvan puitteista ja resursseista. Kodin ympäristöllä ja kodin tiloilla on suuri merkitys perheryhmäkodin toiminnassa. Suuri merkitys on myös sillä, kuinka monta nuorta kodissa asuu, ja kuinka paljon työntekijöitä yhtä nuorta kohti on työvuorossa. Henkilöstön määrä vaikuttaa siihen, kuinka paljon työssä on aikaa pohtia työn laatua ja sisältöjä. Nuorten määrä vaikuttaa siihen, kuinka paljon yhteen nuoreen voidaan panostaa. Omaohjaajatyön kannalta on oleellista, että ohjaajilla on aikaa käytettävänä. Jos yksintyöskentelyä on yksikössä paljon ja nuorten määrä on suuri, yksilölliseen tukemiseen ei pystytä panostamaan riittävästi.

Yksittäisissä vastauksissa kysymykseen, mistä perheryhmäkotityön laatu koostuu, korostettiin pienten yksiköiden laadukkuutta verrattuna suurimpiin yksiköihin. Sama asia ilmeni myös asiantuntijahaastattelussa ja nuorten palauteaineistossa. Mitä vähemmän nuoria, sitä yksilöllisempää ja laadukkaampaa ohjausta voidaan tarjota. Yli puolet ohjaajista kertoi laadun koostuvan nuorten yksilöllisestä kohtaamisesta ja ohjaamisesta.

Asiantuntijat toivat ilmi, että ilman huoltajaa saapuville pakolaisnuorille ei ole olemassa kansallista tai kansainvälistä suositusta siitä, millainen asumisratkaisu olisi

paras, tai mikä ratkaisu olisi parempi, kuin toinen. Suurin osa tutkimuksista ja selvityksistä puoltaa monipuolisia ratkaisuja asumiseen sisältäen kaiken mahdollisen perheasumisen ja laitosasumisen väliltä.

Taulukko 10. Mitkä asiat ohjaajien mukaan edistävät laadukkaan perheryhmäkotiön toteutumista

OHJAUS	
Asiakaslähtöisyys työssä	9
YHTEISÖ	
Toimiva yhteistyö yhteisössä	14
Työn johtaminen ja organisointi	13
Ammattitaitoinen henkilökunta	12
YHTEISTYÖ	
Verkostotyö	7

14 ohjaajaa piti yhteistyötä yhteisön sisällä asiana, joka edistää perheryhmäkodin laadun toteutumista. 13 ohjaajaa mainitsi työnjohtamisen ja organisoinnin edistävän perheryhmäkotiön laatua. 12 ohjaajan mukaan perheryhmäkodin laadun toteutumisesta edistää ammattitaitoinen henkilökunta. Kohtaaminen ja ohjaus eivät itsessään tee työstä laadukasta, koska työn onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä on useita.

Taulukko 11. Haasteet perheryhmäkotiön laadulle ohjaajien mukaan

YHTEISÖ	
Työyhteisön sisäiset ristiriidat	16
Työntekijöiden vaihtuvuus	5
Ongelmat johtamisessa	3
KOTOUTUMINEN	
Suomalainen yhteiskunta / kotoutumisen 2. suunta	5
Ulkopuolinen työolosuhteiden heikentäminen (liian suuri yksikkö, siirrot)	5
YHTEISTYÖ	
Yhteistyötä	5

Kolme neljästä vastaajasta piti työyhteisön ongelmia suurimpana haasteena perheryhmäkodin laadulle. Vastauksissa oli näkyvissä yksittäisiä kokemuksia työyhteisön sisäisistä ristiriidoista. Viidellä vastaajalla oli maininta työntekijöiden vaihtuvuudesta ja kolme vastaajista oli kokenut työyhteisössään ongelmia johtamisessa. Vastaajat kuvasivat työn olevan haasteellista ja raskasta. Vastaukset kertovat työn lyhytjänteisyydestä pakolaisten määrän lisääntymisestä johtuen.

Ohjaajien mukaan nuoret tarvitsevat perheryhmäkodilta turvallisen, kodinomaisen ympäristön. Tämä sai 16 mainintaa. Kahdeksan ohjaajan mukaan nuoret tarvitsevat turvallisen aikuisen läsnäoloa ja huomiota. Neljä ohjaajaa mainitsi nuorten tarvitsevan perheryhmäkodilta tukea ja rytmiä arkeen. Nuoren ihmisen elämä uudessa yhteiskunnassa ei ole helppoa ja osa nuorista tarvitsee apua elämänhallinnassa.

Taulukko 12. Mitä nuoret tarvitsevat ohjaajien mielestä perheryhmäkodilta

OHJAUS	
Itsenäistymisen tuki (asiakkaan toimijuuden vahvistaminen)	11
Kuulluksi tuleminen	7
Rajat (ja rakkaus)	6
YHTEISÖ	
Turvallinen kodinomainen ympäristö	16
Turvallisen aikuisen läsnäolo ja huomio	8
Arkirytmii	4
KOTOUTUMINEN JA YHTEISTYÖ	
Koulun ja opiskelun tuki	5
Harrastukset ja vapaa-aika	4
Kielen oppiminen	4

Ohjaajien mukaan perheryhmäkodin työntekijät voivat edistää työn laatua yhteisön näkökulmasta kolmella tavalla. 12 ohjaajan mukaan laatua edistää panostaminen yhteistyöhön sekä perheryhmäkodin sisällä että ulospäin. Nuoren tukeminen on yhteistyötä muiden tahojen kanssa. (Kuvio 1.) Tärkeitä yhteistyökumppaneita nuorten tukemisessa ovat sosiaalityöntekijät, edustajat, opettajat ja nuoren terveyttä ja hyvinvointia tukevat tahot (lääkärit, sairaanhoitajat ja psykologit jne.) Nuorta tukevia tahoja ovat myös harrastusten ja vapaa-ajan toimintaa edistävät tahot, kuten järjestöt ja urheiluseurat. Tukihenkilöt ja tukiperheet ovat osalle nuorista tärkeitä.

Yhdeksän ohjaajan mukaan työn ja työyhteisön kehittämisen näkökulmasta työntekijöillä on tärkeä rooli laadun edistämässä. Jokainen nuori on erilainen ja vaatii kehittyvää työtettä, jotta yhteisö ja työntekijä pystyvät vastaamaan nuorten muuttuviin tarpeisiin. Yhdeksän mainintaa ohjaajilta perheryhmäkoti-yhteisön laadun kehittämiseksi sai olemassa olevien lakien, ohjeiden ja sovittujen pelisääntöjen noudattaminen. Kuten Pelastakaa lapset ry (2019) toteaa, meillä on jo tällä hetkellä useita dokumentteja ja sopimuksia, joissa sovitaan, mitä työn tulee pitää sisällään. Tärkeintä on, että tehdään systemaattisesti sitä, mitä on luvattu.

Perheryhmäkodin laadun mittaamisen kannalta perheryhmäkodin yhteisö nähdään tärkeänä. Ohjaajista 15:n mukaan palvelun laatua voi mitata seuraamalla nuorten hyvinvointia. 12 ohjaajan mukaan laatua voi mitata kysymällä palautetta nuorilta. Kuusi ohjaajaa kertoi itsearviointin mittaavan palvelun laatua, ja kaksi sanoi tutkimusten kautta voitavan mitata perheryhmäkodin työn laatua. Kuten Grönroos (2015) toteaa, työn laatu on asiakkaan ja työntekijän välisissä kohtaamisissa.

5.3 Toimijoiden välisen yhteistyön laatu

Nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen tukeminen laadukkaasti vaatii eri kotoutumista tukevien tahojen toimivaa yhteistyötä. Yhteiskunnassa yksilön vastuu on suuri ja nuoret tarvitsevat tukea ennen kuin ovat valmiita ymmärtämään omia oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Tähän he tarvitsevat tukea kaikilta yhteiskunnan toimijoilta.

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä yksittäisillä toimijoilla ja työntekijöillä on suuri vastuu. Nuoren näkökulmasta tämä vastuu ilmenee niin, että asiat joko toimivat ja sujuvat helposti, tai eivät. Ohjaajien tehtäväksi jää opastaa nuoria toimimaan välillä hyvin vaikeasti muotoiltujen ohjeiden mukaisesti. Terveystieteiden ja koulussa paperisten ohjeiden merkitys on suuri. Suomalaisessa palvelujärjestelmässä yksilön on oltava perillä asioistaan, ja usein nuorten on mahdotonta tietää, mihin heidän tekemänsä valinnat voivat johtaa. Tähän lyhyen aikaa maassa olleet pakolaisnuoret tarvitsevat paljon apua.

Taulukko 13. Miten nuoret kokevat pärjänneensä muutettuaan omaan kotiin

KOTOUTUMINEN	
Hyvin	13
Huonosti (KELA/rahaongelmat, yksinolon vaikeus)	11
Kodista on tullut oma koti tottumalla	4
Olen pärjännyt hyvin, mutta elämä on vaikeaa	3
YHTEISÖ	
Vastuu perheestä hankalaa (mikäli perhe tullut Suomeen)	4

Muutto omaan kotiin on iso asia kaikille nuorille, vaikka osa on odottanut sitä koko perheryhmäkodissa asumisen ajan. 11 nuorista kertoo, että on pärjännyt huonosti muutettuaan yksin. Puolet nuorista kokee pärjänneensä hyvin. Itsenäistyminen ja osaksi yksilökeskeistä yhteiskuntaa tuleminen on osalle nuorista vaikea paikka. Osalla taas resilienssi ja kyky selviytyä on niin vahva ettei itsenäistyminen tunnu pahalta, ja he kokevat voivansa luottaa omiin selviytymistaitoihinsa. Osalle perheryhmäkoti

on muotoutunut kodiksi, ja silloin myös poismuutto ja yksinäinen elämä siellä asumisen jälkeen on vaikeampaa. Osa nuorista koki siirtymät ja muutokset erityisen vaikeiksi. Se, mitä nuori on aiemmin joutunut kokemaan, vaikuttaa nykyhetkeen. Monella nuorella on ikäviä kokemuksia liittyen matkoihin ja siirtymiin siksi nämä asiat korostuvat muutostilanteissa riippumatta nuorten koulutustasosta tai kotoutumisen vaiheesta. (Anis & Esberg 2018.)

Puolet nuorista on kokenut yksin muuttamisen positiivisen asiana ja puolet on kokenut siinä vaikeuksia. Tämä kuvastaa tutkimuksessa havaittua nuorten samanaikaista haavoittuvuutta ja resilienssiä. (Wernesjö 2014; Kaukko 2015; Anis & Esberg 2018.) Nuoret pärjäävät hyvin, mutta heillä on hankalaa, koska he ovat yksin ilman perheen tukea. Tähän vaikuttaa jokaisen oma elämäntilanne ja eläminen useassa eri siirtymävaiheessa. Ovatko he mielessään vielä kiinnittyneitä menneeseen, vai jo matkalla kohti tulevaa? (Björklund 2014.)

Neljä nuorta, jotka olivat saaneet perheensä Suomeen, kuvasivat perheen tulemisen aiheuttamaa taakkaa ja vastuuta. Vastuu oli langennut nuorille, koska he olivat tulleet Suomeen aiemmin, jolloin heidän oletettiin auttavan kaikkia perheenjäseniä kotoutumisessa. Nuoret kertoivat, että nyt heistä oli tullut ohjaajia. Tämä vastaa Ehjä ry:n julkaisun Onnistuneeseen perheenyhdistämiseen (Lehtonen & Niinimäki, 2015) kuvausta siitä, mitä nuoren elämässä tapahtuu, kun perhe tulee Suomeen.

Taulukko 14. Ovatko nuoret mielestään saaneet tukea perheryhmäkodista muutettuaan?

Kyllä (oma verkosto, prk, tukihenkilö, sos.tt ja ohjaaja)	20
En	5

Yli puolet nuorista kertoi saaneensa tukea eri tahoilta poismuuton jälkeen. Nuoret kertoivat saaneensa apua perheryhmäkodista, sosiaalityöntekijältä, ohjaajilta, infopisteistä ja muista kunnan kotoutumista tukevista toiminnoista. Toiset nuoret kokevat tarvitsevansa paljon apua ja toiset kokevat kunniallisemmaksi pärjätä ilman tukea. Joskus poismuuttaneet nuoret kommentoivat toisilleen avun hakemista perheryhmäkodista. He ihmettelivät miksi toiset nuoret vielä käyvät perheryhmäkodissa saamassa apua. Osa nuorista kokee perheryhmäkodin ainoaksi kodikseen Suomessa ja käyvät siellä kertomassa kuinka he ovat pärjänneet, mitä heille kuuluu tai muistelemassa menneitä aikoja. Erityisesti tämä näkyy vuonna 2018 lakkautetun perheryhmäkodin nuorten vastauksissa, sillä heillä ei ole mahdollisuutta reflektoida asu-

misaikaansa tuttujen ihmisten kanssa. Ohjaajat ja asiantuntijat toivat omissa vastauksissaan esiin huolen niiden nuorten pärjäämisestä, joiden asumisyksikkö on lakautettu ja, joilla ei ole mahdollisuutta saada neuvoa tutusta paikasta, tutuilta ihmisiltä.

Taulukko 15. Mihin asioihin nuoret kokevat tarvitsevänsä apua

KOTOUTUMINEN JA YHTEISTYÖ	
Paperiasiat (KELA, TE –toimisto jne.)	19
Talous ja raha-asiat	10
Koulu ja opiskelu	8
Viralliset asiat (migri, oikeusapu, asunto, terveys)	8
Käytännön asiat	5
YHTEISÖ	
Yksinäisyys	2

Nuoret tarvitsevat poismuuton jälkeen tukea samalla tavalla kuin perheryhmäkodissakin. He tarvitsevat apua silloin kun ongelma on akuutti. He eivät välttämättä tarvitse seurantaa, vaan erityisesti tukea elämän haasteellisissa tilanteissa, joita tulee harvakseltaan ja usein yhtäkkiä. Se, että nuorilla on paikka, johon on mahdollisuus olla yhteydessä ympärivuorokautisesti, auttaa nuoria ja vastaa heidän tarpeisiinsa parhaiten. Jos nuoria tavataan vain muutaman kerran vuodessa, suurin osa mahdollisista ongelmista on ehtinyt jo unohtua.

Vain muutaman vuoden maassa olleille suomalainen byrokratia aiheuttaa hankaluuksia. Viranomaisen lähettämä paperi ja sen asiasisältö ei aukea nuorille ja viranomaisasioiden selvittämiseen tarvitaan apua. Suomalaisessa palvelujärjestelmässä toimimisen oppimiseen menee vuosia ja vain tekemällä oppii. Usein perheryhmäkodissa paperien täyttö ohjaajien avustuksella on nuorelle aluksi täysin käsittämätöntä. Tähän oppii ajan myötä vaiheittain, toiston avulla.

Nuorten vastaukset kysymykseen ”Missä tarvitset apua poismuuton jälkeen?” kertovat suomalaisesta palvelujärjestelmästä ja kotoutuvien haasteista. Kela mainitaan puolella vastauksissa, kuten myös käsite ”paperit”, jolla tarkoitetaan erilaisia lomakkeita, laskuja ja muita postitse toimitettavia lippuja ja lappuja, joiden varassa yhteiskunta toimii. Kuten eräs nuori kuvailee: ”Joskus paperi tulee (postissa), ei ymmärrä”. Kotouttamistyö on joskus papereiden merkitysten selvittämistä.

Koulutus, opiskelu ja kielitaidon kehittyminen ovat nuorten kotoutumisen kannalta tärkeitä asioita. Koulussa nuoren yhteiskunnalliset ja kielelliset taidot kehittyvät. Nuoret tarvitsevat paljon apua kouluun liittyvissä asioissa. Nuoret tarvitsevat henkilökohtaista tukea, etenkin siirtyessään koulusta toiseen, koulutuksen nivelvaiheissa. Tärkeää on koulun ja perheryhmäkodin välinen yhteistyö, jossa omaohjaajilla ja nuorten opettajilla on suuri vastuu. Opettajien ja ohjaajien yhteistyöllä voidaan parhaiten tukea nuoren siirtymiä koulutuksesta toiseen. (Rantakokko 2013, 91; Björklund 2015, 48–50; Saukkonen 2018.)

Nuoret kaipaavat apua myös muissa koulu- ja opiskeluasioissa. Ammattikoulussa täytyy opetella opiskeltavan alan koko sanasto ensimmäisen vuoden aikana, tämä on hankalaa muutaman vuoden Suomessa olleelle, koska se on hankalaa peruskoulun ja lukion suorittaneillekin nuorille. Koulusiirtymät ja erityisesti siirtyminen oppilaitoksesta ja tasolta toiselle ovat vaikeita ja näihin liittyen nuoret kaipaavat usein apua. Vaikka nuoria ohjataan koulussa hyvin, vaaditaan opiskelupaikan valintaan päätöksiä, joita nuoret usein eivät koe osaavansa ilman apua tehdä. (Rantakokko 2013; Björklund 2014, 35–36.)

Nuorten vastaus ”viralliset asiat” kysyttäessä, missä asioissa he apua tarvitsevat pitää sisällään maahanmuuttoviraston lupa-asioihin, oikeusapuun sekä asunto- ja terveysasioihin liittyviä asioita. Lisäksi ”viralliset asiat” kertoo siitä, kuinka yksin nuoret ovat näiden asioiden äärellä. Nuorten on vaikea hahmottaa, mitä heiltä vaaditaan ja halutaan. Ohjaajan on usein selvitettävä nuorelle järjestelmän käytäntöjä sekä sitä, mitä asiat tarkoittavat ja miten kannattaa toimia välttääkseen turhaa työtä.

Viiden ohjaajan mielestä laatu perheryhmäkodin työssä on moniammatillista ja tilannesidonnaista yhteistyötä. 10 ohjaajaa nimesi perheryhmäkodissa tehtävän työn laadun koostuvan yhteistyöstä perheryhmäkodin ja muiden toimijoiden kanssa. Seitsemän ohjaajaa näki verkostotyön edistävän perheryhmäkotityön laatua. Asiantuntijahaastatteluissa korostettiin myös yhteistyön tärkeyttä osana perheryhmäkotityön laatua. Erityisesti korostui nuoren tukeminen edustajan, sosiaalityöntekijän ja omaohjaajan välisessä yhteistyössä.

Pelkkä oman työyhteisön kehittäminen ei riitä. Muuttuvassa toimintaympäristössä yhteistyön kehittäminen ei ole helppoa ja vaatii työyhteisöltä panostusta ja resursseja. Asiantuntijahaastatteluissa tuotiin esille kuinka nuorten kanssa tehtävän työn ke-

hittäminen onnistuu vain eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehittämällä. Yksikään toimija ei pysty yksin edistämään nuorten hyvinvointia, vaan siihen tarvitaan toimijoidenvälistä yhteistyötä ja sen kehittämistä.

Viisi vastaajista korosti oppimisen, kehittämisen ja kehittymisen merkitystä laadukkaassa yhteistyössä yksiköstä ulospäin. Heidän mukaansa on tärkeää, että perheryhmäkodin työ ei ole staattista ja pysyvää, vaan reflektiivistä, alati muuttuviin tilanteisiin reagoivaa toimintaa. Asiantuntijahaastattelussa korostettiin jatkuvaa työn kehittämistä ja parantamista.

Taulukko 16. Mitä perheryhmäkodin työntekijä voi ohjaajien mukaan tehdä työn laadun eteen

OHJAUS	
Yksilöllinen hyvä hoito, nuoria kuullen	6
Omasta jaksamisesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen	6
YHTEISÖ JA YHTEISTYÖ	
Yhteistyö sisään ja ulos	12
Työn ja työyhteisön kehittäminen	9
Noudattaa lakia, ohjeita ja sovittuja pelisääntöjä	9

Yhdeksän ohjaajan mukaan perheryhmäkodin työntekijät voivat edistää perheryhmäkodin laatua noudattamalla lakia, ohjeita ja sovittuja pelisääntöjä. Perheryhmäkodin työssä noudatetaan eri lakeja, joissa toimijoiden vastuita on määritelty enemmän tai vähemmän tarkasti. Tärkeää on muistaa ja muistuttaa eri tahoja sovituista asioista ja toimia sen mukaan.

Taulukko 17. Mitä yhteistyökumppanit voivat ohjaajien mukaan tehdä perheryhmäkotiön laadun edistämiseksi

YHTEISTYÖ	
Yhteistyö, sen edelleen kehittäminen ja lisääminen	13
Toimijoidenvälinen yhteinen linja (ohjaajat, sosiaalityöntekijät, edustajat)	8
Tiedonkulun edistäminen	4

13 ohjaajan mukaan perheryhmäkodin yhteistyökumppanit voivat edistää perheryhmäkotiön laatua yhteistyötä tekemällä, sitä kehittämällä ja sen tekemistä lisäämällä. Kahdeksan ohjaajaa korosti toimijoidenvälisen työn merkitystä ja siinä yhteisesti sovitun linjan noudattamista. Neljä ohjaajaa kertoi yhteistyökumppanien voivan parantaa perheryhmäkodin laatua tiedonkulkua parantamalla.

Neljä ohjaajaa piti perheryhmäkotityön haasteena ulkopuolelta tulevaa työyhteisön olojen heikentämistä, tarkoittaen yksiköiden perustamista ja nopeaa lakkauttamista, nuorten siirtämistä useaan kertaan yksiköstä toiseen ja liian suuria yksiköitä. Liian suurten yksiköiden haasteet nostetaan esiin tutkimuksissa, myös Ruotsissa. Erityisen ongelmallisina pidettiin asuntola- ja leirityyppisiä asumismuotoja, joita kohtaan esitivät kritiikkiä nuoret, ohjaajat ja asiantuntijat. (Suikkanen 2010, 34–36; Mikkonen, 2011, 82; Celikaksoy & Wadensjö 2015; Castaneda ym. 2018, 376.) Ohjaajat pitivät ongelmallisina jatkuvia muutoksia palvelujärjestelmän rakenteissa, toimintaympäristössä ja hallinnossa.

Viiden ohjaajan mukaan suomalaisen yhteiskunnan vastaanottavuus ja vastaanotto-kyky on uhka perheryhmäkodin laadun toteutumiselle. Myös yksittäiset nuoret ja asiantuntijat olivat huolissaan asiasta. Nuoret kohtaavat arjessaan rasismia monessa muodossa. Ennakkoluuloiset puheet, katseet, rasistiset vitsit ja suhtautuminen nuoriin ennen kaikkea maahanmuuttajina on nuorille arkipäivää. Nuoret kohtaavat rasismia yhteiskunnan rakenteissa työ- ja työharjoittelupaikan saamisessa, opintoihin ohjautumisessa ja asuntomarkkinoilla. Eräs haastateltavista asiantuntijoista kuvasi suomalaisen yhteiskunnan ongelmaksi sen, ettei muualta tulleiden koeta olevan osa yhteiskuntaa, vaan heidät nähdään ja kohdataan erityisinä suomalaisessa yhteiskunnassa. Toinen asiantuntija piti ongelmallisena sitä, että pakolaisnuoret nähdään nuorina maahanmuuttaja-etuliitteellä. (Rastas 2007; Souto 2011; Anis & Esberg 2018; Holmström 2018.)

Yhteistyön näkökulmasta ohjaajien vastaukset perheryhmäkodin laadun mittaamiseen olivat mielenkiintoisia. Nuoren arjen ja hyvinvoinnin seuraamista korosti 15 ohjaajaa ja sitä tehdään esimerkiksi sosiaalityöntekijöille toimitettavilla kuukausiraporteilla. Palautteen keräämistä nuorilta suositellaan, mutta tietoa siitä, kuinka yleinen tämä käytäntö on, ei ole olemassa. Palautteen keräämisellä ei itsessään ole vaikutusta, vaan tärkeää on palautteen käsittely ja siihen reagointi. Turun perheryhmäkodissa asiakaspalautetta on käsitelty kaksi kertaa vuodessa pidettävillä kehittämisspäivillä, jolloin on myös päätetty toimenpiteistä, joilla palautteeseen vastataan.

”Isoilla paikkakunnilla enemmän ja parempia palveluja, pienillä paikkakunnilla ei välttämättä mitään”. Ohjaajan vastaus kertoo kuntien välisistä eroista. Kunnan palvelut ovat olennaisia perheryhmäkodin työlle. Jos kunnassa on tarjolla runsaasti mo-

nipuolisia palveluja, myös perheryhmäkodin työ helpottuu. Nuoret tarvitsevat erityisesti vapaa-ajan palveluja ja terveyspalveluja. Suurissa kaupungeissa esimerkiksi mielenterveyspalveluita on paremmin saatavilla, ja osassa suurista kunnista on tarjolla myös erityispalveluja pakolaistaustaisille. (Castaneda ym. 2018.) Tärkeimmät kunnan palvelut nuorten kannalta ovat opetus- ja koulutuspalvelut, joiden osalta kunnat ovat erilaisessa asemassa. Toisissa kunnissa on paljon koulutuspalveluita ja niitä on tarjottu pitkään myös pakolaistaustaisille. Kokoneiden, pitkään palvelua tarjonneiden palveluntuottajien kanssa on mahdollista kehittää pitkäjänteistä yhteistyötä, mikä parantaa kotoutumisen tukemisen laatua.

Puolet ohjaajista vastasi yhteistyön tekemisen olevan asia, jolla perheryhmäkodin työntekijät voivat edistää työn laatua. Samoin vastauksissa kysymykseen, mitä yhteistyökumppanit voivat tehdä laadun parantamiseksi, puolet ohjaajista korosti yhteistyötä ja sen edelleen kehittämistä ja lisäämistä. Yhteistyötä korostetaan kautta koko aineiston. Kolmannes vastaajista mainitsi toimijoidenvälisen tiedonkulun olevan tärkeää. Tärkeänä nähtiin mahdollisuus työn ja työyhteisön kehittämiseen ja kehittämistyön tekeminen käytännössä. Lisäksi yhdeksän vastaajaa korosti, kuinka tärkeää on noudattaa olemassa olevia ohjeita, lakeja ja sovittuja pelisääntöjä.

Osa ohjaajista kuvasi viranomaisten epäselvyyksiä toimintatavoissa. Tilanteet, joihin joudutaan, tapahtuvat usein osapuolille, myös viranomaisille, ensimmäistä kertaa, eikä niihin ole voitu ennalta varautua. Perheryhmäkodin ohjaaja toimii lähellä nuorta ja on nuoren tärkein tukija ja auttaja. Ohjaaja auttaa nuorta ymmärtämään, mitä erilaisissa nuoren elämään liittyvissä kokouksissa puhutaan. Aina ei riitä, että asiat käydään läpi tulkkia apuna käyttäen. Kokouksissa ja palaverissa, joissa nuoren asioita käsitellään viranomaisten kanssa, nuori saattaa olla jännittynyt ja poissa oleva, mikä vaikeuttaa asian ymmärtämistä ja kykyä toimia viranomaisten kanssa.

5.4 Kotouttamisen ja kotoutumisen tukemisen laatu

Kysyttäessä perheryhmäkodissa opituista asioista 13 nuorta kertoi oppineensa kotoutumiseen liittyviä taitoja perheryhmäkodissa. Näissä vastauksissa viitattiin itsenäiseen selviytymiseen tai suoraan kotoutumiseen liittyvään oppimiseen. 11 nuorta kertoi oppineensa suomen kieltä ja kahdeksan nuorta kertoi oppineensa asioiden hoitoa liittyen konkreettisiin toimiin, kuten erilaisten hakemusten tekemiseen.

11 nuorista oli sitä mieltä, että perheryhmäkodissa kaikki oli hyvää ja parasta. Perheryhmäkodissa nuori voi tuttujen ihmisten ja turvallisen yhteisön avulla tulla osaksi yhteiskuntaa tavalla, joka ei ole mahdollista ilman perheryhmäkodin kaltaista yhteisöä. Perheryhmäkodissa yksintulleiden tilanne tasoittuu ja voidaan selkeästi keskittyä kotoutumisen tukemiseen. Nuoret, jotka saapuvat Suomeen täysi-ikäisenä tai täysi-ikäistyvät pian Suomeen saavuttuaan, jäävät paitsi tästä tuesta ja se olisi hyvä ottaa huomioon myös heitä tuettaessa.

Nuoret oppivat omien sanojensa mukaan perheryhmäkodissa ”elämää Suomessa”. Se, mitä nuoret tällä tarkoittavat vaihtelee riippuen nuoresta ja hänen aikaisemmasta elämäkokemuksestaan sekä siitä minkälaisista olosuhteista nuoret ovat Suomeen tulleet. Perheryhmäkodissa harjoitellaan vastuun ottamista omista asioista ja mitä se tarkoittaa nuorille uudessa yhteiskunnassa.

Toimeentulo on tärkeä asia nuorten elämässä. Toimeentulon nuorten kotoutumisen alkuvaiheessa turvaa pitkälti Kansaneläkelaitos kuntien sosiaalitoimen ja työvoimatoimistojen tukemana. Suomalaisen palvelujärjestelmän ehdoilla toimimisen oppimiseen menee vuosia ja moni nuorista kokee, että on parempi mennä töihin ja tienata omaa rahaa kuin tuskailta Kelan lomakkeiden parissa. Yksi asiantuntijoista totesi nuorten olevan alttiita hyväksikäytölle, koska he ovat jatkuvasti rahan tarpeessa.

Kolme nuorista koki, että he eivät saaneet riittävästi taloudellista tukea perheryhmäkodissa. Raha ja toimeentuloon liittyvät asiat ovat hankalia nuorille ja myös kotoutumista tukeville tahoille. Perheryhmäkodissa opetellaan rahan käyttöä ja talouden hallintaa, mutta monen nuoren kanssa lähdetään liikkeelle nollassa. Harvalla nuorella on aiempia kokemuksia pankkitileistä tai nettipankkitunnuksista. Usein taloudenpitoa opetellaan virheitä tekemällä ja niistä kärsimällä. Valitettavasti virheet taloudenpidossa aiheuttavat joskus pitkäkestoisia seuraamuksia.

Taulukko 18. Miten nuoret ovat mielestään kotoutuneet Suomeen

YHTEISÖ	
Ystävien avulla	3
KOTOUTUMINEN	
Hyvin	26
Suomi on hyvä ja turvallinen maa	9
Oma tausta on vaikea	4
Selviän itsenäisesti	3

Kolme neljästä nuoresta koki, että kotoutuminen Suomeen on onnistunut heiltä hyvin. Nuoret kertoivat, että heistä ”tuntuu suomalaiselta” ja viittasivat usein konkreettisiin saavutuksiin, kuten tutkintoihin tai työtodistuksiin. Ylipäätään sen, että on työtä tai opiskelupaikka, koettiin kertovan onnistuneesta kotoutumisesta.

Mitä kotoutuminen on nuorten mielestä? Työtä, opiskelua, kielitaitoa, tutkinto, ystäviä, normaalia elämää, velan takaisinmaksua Suomelle, suomalaiselta tuntumista ja sitoutumista paikkaan. Nuoret olivat kiitollisia, että saivat mahdollisuuden elää turvassa, turvallisessa paikassa. Nuorista yhdeksän kertoi, että Suomi ja Turku on heille koti, jossa on hyvä olla. He kokivat näin, vaikka heidän perheensä ja sukulaisensa asuivat maailmalla.

Syitä siihen, että nuorten kotoutuminen oli mennyt huonosti, olivat ongelmat Kelan ja toimeentulon kanssa, yksinolon vaikeus ja pelot liittyen yksin selviytymiseen ja olemiseen. Osalla nuorista oli ollut haasteita terveyden tai opiskelun kanssa ja he kokivat niiden hankaloittaneen kotoutumista.

Taulukko 19. Mitä harrastuksia nuorilla oli perheryhmäkodissa

Kuntosali	20
Jalkapallo	11
Uinti	10
Kamppailulajit	5
Jumppa, zumba	4
Musiikki	4
Tietokone	2

Harrastukset ja vapaa-ajan toiminta ovat merkittävä osa perheryhmäkodin arkea ja nuorten elämää. Niistä haetaan helpotusta odottamiseen ja tylsiin hetkiin. Fyysisen harrastuksen kautta voi helpottaa mahdollista yksin ilman perhettä olemiseen ja elämiseen liittyvää ahdistusta. Kotoutumisen kannalta harrastukset ovat hyviä, koska kodin ulkopuolella tapaa suomalaisia. Vapaa-ajantoimintaa tulisi olla tarjolla monipuolisesti, koska se on tapa tutustua paikallisiin ihmisiin. (Björklund 2015, 63–65.)

Kaikilla nuorilla ei ole kokemuksia harrastuksista ja enimmäkseen harrastamaan on opittu vasta Suomessa. Harrastusten ja vapaa-ajan toimintaan tarvitaan ohjausta, mahdollisuuksien tarjoamista ja kokeiluja. Suosituimmat harrastukset olivat jalkapallo ja kuntosalilla. Nuoret taustoista riippumatta haluavat käydä kuntosalilla ja moni

kokee kuntosalilla käymisen itsensä kehittämisen välineenä ja terveellisten elämäntapojen edistäjänä. Jalkapallo taas on universaali laji, jota voi pelata missä vain.

Nuorista löytyy kansallisen tason lahjakkuuksia moneen lajiin. SM-tason urheilijoita on Turun perheryhmäkodissa ollut nyrkkeilyssä, painissa ja yleisurheilussa. Kyseiset nuoret eivät ole harrastaneet lajeja ennen Suomeen tuloa, vaan kaikissa tapauksissa harrastaminen on aloitettu vasta Suomessa. Toiset nuoret käyttivät harrastuksiin aikaa enemmän, toiset vähemmän. Monilla nuorista oli useampi harrastus.

Mitkä asiat edistävät laadukkaan perheryhmäkotityön toteutumista? Yksi ohjaajista mainitsi vastauksessaan motivoituneen henkilökunnan, jolla on mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä. Yli puolet ohjaajista nimesi laadun toteutumista edistäviksi asioiksi resursseihin, rakenteisiin ja puitteisiin liittyvät tekijät.

Ohjaajien vastauksissa kysymykseen, mitä laatu on perheryhmäkodissa, viisi vastaajaa vastasi laadun perheryhmäkodissa olevan kotoutumista tukevaa. Kolme neljästä ohjaajasta vastasi nuorten tarvitsevan perheryhmäkodilta turvallisen kodinomaisen paikan. Vastaajat kuvasivat kodinomaisen paikan sisältävän turvallisia aikuisia, rajoja ja rakkautta, säännöllistä arkea sekä mahdollisuuden tulla kuulluksi. Kolmannes ohjaajista korosti nuorten tarvitsevan tukea itsenäistymiseen. Asiantuntijahaastattelussa näkyi myös itsenäisyyden tukemisen tärkeys. Haastateltujen mukaan ei saisi liikaa silotella polkua nuoren edessä, ja pitäisi valmistaa nuorta tulevaan itsenäistymiseen. Viisi ohjaajaa kertoi nuorten tarvitsevan perheryhmäkodilta tukea harrastuksiin ja vapaa-aikaan, kouluun ja opiskeluun sekä kielen oppimiseen.

Monet nuoret kaipaavat paikkaa, jota voi kutsua kodiksi. Kodinomaisen turvallisen paikka nuorille pitää sisällään myös kannustavan ja hyväksyvän ilmapiirin, josta nuori voi ponnistaa ja saada voimaa. Osalla nuorista saattaa olla lukuisia sisaruksia ja voi olla, että he saavat ensimmäistä kertaa elämässään yksilöllistä kannustusta ja hoivaa, jonka vaikutukset ovat erilaiset ja riippuvat tilanteesta ja ihmisestä. Perheestä erossa oleminen vaikuttaa nuoriin eri tavoin ja nuorten tarpeet vaihtelevat sen mukaisesti.

Taulukko 20. Miten perheryhmäkotityön laatua voi ohjaajien mielestä mitata

KOTOUTUMINEN, YHTEISÖ JA YHTEISTYÖ	
Nuorten arjen ja hyvinvoinnin seuraaminen	15
Palautteen kerääminen nuorilta	12
Itsearviointi	6
Tutkimukset	2

Kolme neljästä ohjaajasta nimesi perheryhmäkotityön laadun mittaamisen välineeksi nuorten arjen ja hyvinvoinnin seuraamisen sekä kyselyiden ja palautteen keräämisen nuorilta. Itsearviointin ja tutkimuksiin osallistumisen näki tärkeänä muutama vastaajista. Kyselyyn vastanneet pohtivat tätä kysymystä selkeästi työntekijä-, työyhteisö- ja ministeriötasolla. Vastuu on perheryhmäkodilla, kun taas osa ajatteli vastuun nuorista olevan jossain muualla, korkeammalla taholla.

Työn pitkäjänteisyyttä ja pitkää elämänlaajuista prosessia ohjaajat korostivat esimerkiksi näin ”Työn laadun näkee monesti vasta kun nuori on muuttanut omilleen” Tärkeä kysymys on, että missä laatu silloin näkyy? Eräs asiantuntijoista kuvaili perheryhmäkodissa asuneiden eroa nuoriin, jotka eivät ole asuneet perheryhmäkodissa sanomalla, että perheryhmäkodin nuorilla oli paremmat elämönhallintataidot kuin nuorilla, jotka eivät ole asuneet perheryhmäkodissa.

Yksilöllisiä eroja yksintulleiden nuorten välillä ja vaikeutta vertailla kotoutumista kuvaa seuraava ohjaajan vastaus: ”Työn vaikutukset näkyvät pitkän ajan kuluessa ja asiakkaiden lähtötilanteet vaihtelevat rajusti”. Nuoret ovat erilaisia ja yhdistäviä tekijöitä nuorten välillä on aika vähän, nuorta ikää ja pakolaisuutta lähtösyynä lukuun ottamatta. Asiantuntijahaastatteluisissa korostettiin myös nuorten erilaisuutta. Asiantuntijat pitivät tärkeänä nuorten elämästä kerättävää tietoa, jonka kautta voitaisiin tukea yksintulleiden kotoutumista yhteiskunnassa. Kyselyyn vastanneet ohjaajat toivoivat asumisyksikköajan jälkeistä selvitystä nuorten tilanteesta. Ongelmaksi muodostuu se, ettei ole tahoja, jolla olisi resursseja selvittää asiaa perheryhmäkotien näkökulmasta. Nuoret häviävät tilastoista, kun he muuttavat omaan kotiin. Ja se tavaltaan on perheryhmäkotien tarkoituskin, toimia tukena kotoutujan siirtyessä kohti tavanomaisen kansalaisen palveluja.

Vastaajat pohtivat sitä, kuinka moni yksikkö kerää asiakkailta palautetta. Nykyisin asiakaspalautemalleja on tehty myös perheryhmäkotityöhön, joten uskon, että useampi yksikkö jo kerää palautetta oman työnsä kehittämiseksi. Mihin palauteaineistoa käytetään, onkin sitten eri asia. Asiakaspalautteen keräämisen avulla voidaan helposti vastata konkreettisiin esille tulleisiin ongelmiin, ja sitä voidaan käyttää myös palvelun kehittämiseen pitkäjänteisesti. Asuminen missä tahansa asuinyksikössä on ihmiselle kokemus, josta jokaisella löytyy jotain sanottavaa.

Useampi vastaajista toi ilmi toiveen siitä, että ulkopuolinen taho tekisi kyselyn yksintulleiden palvelun laadun toteutumisesta. Kenellä on vastuu nuorista? Kunta vastaa alueensa asukkaista, myös perheryhmäkotien nuorista. Muiden tahojen vastuut ovat lyhytaikaisia. ELY-keskukset ja maahanmuuttovirasto vastaavat oleskelulupiin, prosesseihin ja lainmukaisuuksiin liittyvistä asioista. Miten tilanne muuttuu, jos perheryhmäkotien hallinnointi siirtyy tulevaisuudessa maakuntien alaisuuteen? Kuten eräs asiantuntija sanoi, maakuntaudistus parantaa asioita joissain paikoissa, mutta luokittelee alueita toisaalle.

6 PERHERYHMÄKOTITYÖN LAATUSUOSITUKSET

Seuraavaksi vastaan tutkimuskysymykseeni ”Kuinka perheryhmäkotien työn laatua voi kehittää?”. Esittelen kehittämistyön tietoperustan ja tulosten analyysin pohjalta tuotetut perheryhmäkotityön laatusuositukset. Laatusuositukset esitellään neljästä jo aiemmin esitellystä näkökulmasta, jotka ovat kohtaamisen ja ohjaamisen laatu, laatu yhteisön näkökulmasta, toimijoidenvälisen yhteistyön laatu ja kotoutumisen tukemisen laatu.

Nämä suositukset ovat keinoja, joilla voidaan edistää yksintulleiden nuorten hyvinvointia ja kotoutumista yhteiskunnassa. Suositukset ovat keinoja, joiden avulla yksittäiset ohjaajat ja erilaiset asuinyksiköt voivat kehittää omaa toimintaansa. Suositukset ovat myös tarkoitettu yksintulleiden kanssa toimiville ja heitä tukeville yhteistyötahoille nuorten ja perheryhmäkotien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi. Lisäksi suosituksia voidaan käyttää pohjana koko palvelujärjestelmän kehittämiseksi hallinnollisten uudistusten yhteydessä. Suositukset ovat täten yleistettävissä myös perheryhmäkotien ulkopuolelle.

6.1 Suositukset nuoren kohtaamiseen ja ohjaamiseen

Tämän kehittämistyön aineiston perusteella ohjaajien työ on perheryhmäkodin laadun oleellisin tekijä. Asiakkaiden ohjaaminen ja kohtaaminen perheryhmäkodissa tekee työstä laadukasta. Työ perheryhmäkodissa perustuu luottamukselliseen dialogiseen suhteeseen nuorten ja ohjaajien välillä. Tämän suhteen muodostuminen on kiintymyssuhteen kehittymisen kaltainen prosessi, joka jatkuu myös perheryhmäkotiasumisen jälkeen. (TEM 2017a). Yksintulleita nuoria yhdistää se, että he ovat tulleet Suomeen ilman perhettään, mutta muuten he ovat keskenään erilaisia ja tarvitsevat

erilaista tukea, mikä täytyy ottaa huomioon heitä kohdatessa. Perheryhmäkodin ohjaajan monimuotoista työtä kuvaa opiskelutehtävässäni luoma perheryhmäkodin modularisointimalli.

Kuvio 2. Perheryhmäkotityön modularisointimalli (Soveltaen Jaakkola, Orava & Varjonen 2009.)

Dialogisen ohjaussuhteen kautta voidaan päästä yhteiseen ymmärrykseen ja varmistua siitä, että nuori tietää ja oppii asioita, joita hänen halutaan oppivan. (Mönkkönen 2007, 86.) Luottamuksen ollessa vahva, nuori oppii tehokkaammin. Yhteisen kielen puuttuminen hankaloittaa vuorovaikutusta yksintulleiden ja heitä kohtaavien välillä. Yhteisen kielen puuttuessa on tärkeää, että nuori kohdataan kunnioittavasti ja kohteliaasti. Nuoret loukkaantuivat epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ja siitä, jos heitä ojennettiin toisten nuorten läsnä ollessa. Isokorpi (2006, 225) toteaa, että ammatillisessa vuorovaikutuksessa tärkeää on kunnioittava kohtaaminen myös vaikeissa tilanteissa ja ammattilaisen vastuu omista tunteistaan ja teoistaan.

Nuorten kohtaamisessa on tärkeää asiakaslähtöisyys nuoren edun mukaisesti ja erityisesti yksilölliseen kohtaamiseen panostaminen. Dialogissa on tärkeää vastavuoraisuus ja se, että osapuolet kokevat tulevansa kuulluiksi. Dialogisen suhteen muodostaminen vaatii aikaa ja kehittyä ajan kuluessa. Nuoret käyttävät vaikenemistä selviytymiskeinona, mikä saattaa hankaloittaa suhteen luomista. (Björklund 2014, Kohli

2006, Wernesjö 2014). Ohjaajiin luotu luottamuksellinen suhde auttaa nuorta luottamaan myös muihin toimijoihin suomalaisessa yhteiskunnassa. Luottamuksellisen dialogisen suhteen kautta nuori oppii tehokkaammin kotoutumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä taitoja.

Perheryhmäkotityön alkuvaiheessa luottamuksellisen suhteen luomiseksi tulee pyrkiä vakauttamaan nuoren tilanne. Vasta oleskeluluvan saannin jälkeen nuori voi alkaa kotoutua. Vakauttamista on turvallisuuden tunteen luominen nuoren arkeen, johon kuuluvat kodinomaisuus, arkirytmii ja nuoren saattaminen osaksi uutta yhteisöä. Tässä omaohjaajan rooli, arjen tapahtumien sanoittajana, on tärkeä. Vakauttamisen jälkeen voi panostaa nuoren itsenäistymistä ja kotoutumista tukevaan toimintaan, mikä on yksi perheryhmäkodin tärkeimpiä tehtäviä.

Yksintulleilla on taustalla ikäviä, osalla jopa traumatisoivia, kokemuksia, joita heidän kanssaan on hyvä käydä läpi. Luottamuksellinen dialoginen suhde nuoriin takaa parhaiten sen, että nuori saa tarvitsemaansa apua. Kolmasosa pakolaisnuorista kärsii vakavammista mielenterveyden ongelmista, joiden hoitamisessa ohjaajan tuki yhteistyössä ammatillisen hoitohenkilökunnan ja nuoren kanssa on merkittävä. (Suikkanen 2010; Castaneda ym. 2018, 380.)

Yksintulleiden nuorten ohjaamisessa tulee ottaa huomioon se, että ohjattavat ovat nuoria ja nuoruuteen kuuluu tunnekuohuja, huonoa käytöstä, auktoriteetin vastustamista ja kiukuttelua. Nuorten avuntarve on useimmiten äkillinen ja apua otetaan sieltä, mistä sitä saadaan. Klemetilän (2018) mukaan nuoria kohdatessa halun ymmärtää tulisi olla suurempi kuin halun auttaa. Kaikki nuoret eivät tarvitse apua, vaan heille on tärkeää, että he voivat luottaa avunantajan ”hyvyyteen”, eli siihen, että hän todella haluaa nuoren parasta eikä vain aja omaa asiaansa ”auttamalla”. Luottamuksen syntymistä voi edesauttaa erilaisin toiminnallisina menetelmin, kuten rentoutuksen, musiikin, kerronnan, kuvataiteen ja liikunnan keinoin. Myös vertaistuen saaminen kokemusasiantuntijoilta ja muilta vastaavassa tilanteessa olevilta tukee luottamuksen syntymistä. Haastetta työhön lisää se, että osa nuorista saattaa jopa vältellä ohjaustilanteita. (Hallinen 2017, 57–58; Castaneda ym. 2018, 376–378.)

Perheryhmäkodin työ on henkisesti kuormittavaa ja työntekijöiden työssä jaksamiseen tulee panostaa. Työssä jaksamisen ja työn laadukkuuden ylläpitämisen kannalta tärkeitä asioita ovat ohjaajille tarjottava työnohjaus, työn kehittämisen mahdollista-

minen ja mahdollisuus koulutukseen. Grönroosin (2015, 521) mukaan työntekijät, joilla on valta hoitaa palvelutilanteet itsenäisesti ja joilla on siihen tarvittavaa teknistä osaamista ja motivaatiota, täyttävät lupaukset tehokkaasti ja asiakaslähtöisesti.

Perheryhmäkodin ohjauksesta on tärkeää saada palautetta. Palautteen kysyminen on tärkeää sekä perheryhmäkoti asumisen aikana, että sen jälkeen. Palautteeseen vastaaminen on tärkeää. Pois muuttamisen jälkeen nuori voi reflektoida asumisaikaansa ja tällöin nuorilta saadaan työn kehittämiseen pidemmällä aikavälillä vaikuttavaa palautetta. Palautetta kysyessä on hyvä muistaa, että nuorten on tutkimusten mukaan vaikea olla kriittisiä saamiaan palveluita kohtaan. Lisäksi on hyvä huomioida, että nuoret vaikenevat asioista selviytymiskeinona. Tämä tuo lisähaasteen palautteen kysymiselle ja sen tulkinnalle. (Kohli 2006; Wernesjö 2014.; Björklund 2014; Anis & Esberg 2018, 208.)

6.2 Suositukset yhteisön toiminnalle

Nuorten asuinyksiköt pitäisi nähdä koteina. Perheryhmäkodin työn laadun kannalta kodin yhteisön toiminta on merkittävässä osassa. Perheryhmäkoti on nuorille heidän ainoa kotinsa Suomessa, vaikka se onkin viranomaisten heille osoittama. Yhteisöllä on suuri vaikutus yksintulleiden kototutumiseen. Nuoren sosialisoituminen yhteiskuntaan tapahtuu perheryhmäkoti yhteisön jäsenyyden avulla (Ulvinen 2014, 82–83).

Samaan aikaan perheryhmäkoti on ohjaajien työpaikka, heidän työyhteisönsä. Tämä tulee ottaa huomioon perheryhmäkoti työtä kehitettäessä ja sitä organisoidessa. Nuoret ja yhteistyökumppanit tulee ottaa mukaan kehittämiseen ja ongelmien ratkaisuun. On tärkeä saada aikaan tunne siitä, että koko työyhteisö, asiakkaat ja yhteistyökumppanit työskentelevät kohti yhteisiä tavoitteita ja ovat ratkaisemassa samoja yhteisesti määritettyjä ongelmia. (Huotilainen & Saarikivi 2018, 30–33.)

Millainen koti on perheryhmäkoti? Se, millainen nuoren suhde perheryhmäkotiin kotina ja siellä työskenteleviin ohjaajiin on, on tärkeää yhteisön toimivuuden kannalta. Toisille perheryhmäkoti on alusta lähtien koti, johon tullaan käymään myös pois muuttamisen jälkeen, vaikka perhekin olisi tullut Suomeen. Osa nuorista ei koe tarvetta tulla perheryhmäkotiin enää sieltä muuttamisen jälkeen. Suurimmalle osalle yksintulleista perheryhmäkodin merkitys on jotain näiden väliltä. Ohjaajien tehtävä on edistää nuoren tuleamista perheryhmäkodin yhteisön jäseneksi.

Nuoret arvostavat perheryhmäkodin ohjaajia ja näiden tukea osana yhteisöä. Kaukon (2014) mukaan yksintulleet tytöt kuvasivat kodinomaisuutta edistävänä asiana sen, että ohjaaja oli luotettava ja aina saatavilla. Tässä kehittämistyössä nuoret kuvasivat ohjaajat hyväksi asiaksi perheryhmäkodissa, osa koki ohjaajat perheenjäsenikseen. On tärkeää, että nuoret tuntuivat olonsa turvalliseksi paikassa, jonka he voivat kokea kodikseen, jossa ohjaaja on aina saatavilla. Haasteena yhteisölle ja yhteisöllisyydelle on se, että nuoret tulevat eri taustoista, kieliryhmistä ja eri elämäntilanteista. (Kauko 2014, 109)

Yksintulleet nuoret pitävät tärkeänä perheryhmäkodin yhteisön kanssa vietettyä yhteistä aikaa, ohjaajien ja muiden nuorten kanssa yhdessä oloa, sekä retkiä, hauskanpitoa, ja vain tavallista yhdessä olemista. Nuoret arvostavat perheryhmäkodissa omaa huonetta, omaa rauhaa ja kodintuntua. Perheryhmäkotien yhteisön toimintaan, toimintoihin, tiloihin ja niiden viihtyisyyteen sekä kodinomaisuuteen panostaminen on työn laadun kannalta tärkeää.

Osana kodinomaisuutta nuoret arvostavat ruokaa ja kotiin liittyviä yhteisiä tehtäviä. Myös Honkasalo (2016) kuvaa ruokakulttuurin merkitystä yksintulleille ja Anis & Esberg (2018) mainitsevat ruokakulttuurin toimivan yhtenä nuorten selviytymisstrategiana. Ruoka on merkittävä osa yhteisön kulttuuria, arkea ja järjestystä. Ruoka on elämänhallinnan kannalta tärkeää ja siihen on nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi syytä panostaa. Ruoanlaiton lomassa voi käsitellä vaikeitakin asioita. Atrian iskulause ”hyvä ruoka, parempi mieli” pitää paikkansa perheryhmäkotien arjessa.

Perheryhmäkodin yhteisön vuorovaikutuksessa on syytä kiinnittää huomiota yhteisön käyttämään kieleen. Nuorten kielitaito vaihtelee ja vaikuttaa vahvasti nuorten mahdollisuuden toimia yhteisön jäsenenä. Ohjaajien tulee ohjatessaan huomioida nuoren kielitaidon taso ja toimia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti nuorten kanssa kielitaito huomioiden. Perheryhmäkodin yhteisön ja ennen kaikkea ohjaajien tulee tukea nuorten jäsenyyttä yhteisössä. Yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää myös nuorten jälkiohjauksessa järjestämällä nuorille esimerkiksi ryhmätoimintaa, retkiä ja urheilua ja muuta vapaa-ajan toimintaa.

Ohjaajan työssä on olennaista se, että ohjaajien yhteistyö toimii ja siihen panostetaan muun muassa työnohjauksen ja koulutusten avulla. Työyhteisön toiminnan laatuun vaikuttavat oleellisesti työhön tarjolla olevat resurssit. Nuorten kohtaamisiin tulee

voida käyttää aikaa. Tämä tulisi huomioida lainsäädäntötasolla työn organisoinnissa ja henkilöstömitoituksissa. Kun työvuorossa on samaan aikaan useampi työntekijä, voidaan hoitaa sekä yksittäistä nuorta, että äkillisiä asioita. Lainsäädännön ja ohjeistuksen tulisi olla tältä osin niin selkeä, ettei alaikäisyksiköissä työskenneltäisi jatkuvasti yksin. Laadun kannalta tärkeää on lainmukainen henkilöstömäärä, henkilöstön kokemus ja koulutus.

On hyvä pohtia, miten yhteisössä käsitellään sääntöjä ja kuinka tiukasti niitä noudatetaan. Laitetaanko huomio-ohjeet paperilapuilla seinille ja saako kananmunaa pais-taa klo 22 jälkeen? Oheisten asioiden merkityksistä toiminnalle on puhuttu valtakun-nallisia perheryhmäkotipäiviä myöten. Nuoret kokivat perheryhmäkodin tiukat säännöt ikäviksi ja turhiksi. Paperiset ohjelaput seinillä rikkovat kodinomaisuutta, joten niiden tarpeellisuutta ja hyötyä on syytä pohtia.

Kotouttamistyön laadun ja kehittämisen kannalta on tärkeää noudattaa olemassa olevia sääntöjä ja ohjeita. (Castaneda ym. 2018, 376). Kuten Pelastakaa lapset ry (2019) esitti, sosiaalialan työn laadulle on Suomessa olemassa monta ohjetta, palvelusopimusta ja lakia. Yksiköillä on useita omavalvontasuunnitelmia ja muita laadun kuvauksia. Hyvän laadun aikaansaamiseksi olisi tärkeää, että tehdään, mitä on luvattu ja panostetaan tehtävään työhön. Tätä korostettiin myös asiantuntijoiden haastat-teluissa, joissa muun muassa asiakasraportit ja omavalvonta nähtiin tärkeänä.

Työyhteisön sisäiset ongelmat ovat haaste perheryhmäkotityön laadulle. Työyhteisö-jen ristiriidoilla tarkoitetaan käytännössä vaikeuksia selvitä vaikeista tilanteista. Vai-keita tilanteita tulee, ja vaikeuksista tulisi voida avoimesti keskustella. Yhteisön vai-kutus perheryhmäkotityön onnistumiseen on merkittävä. Se, miten työyhteisössä organisoidaan ja johdetaan työtä, vaikuttaa merkittävästi työn laadukkaaseen toteu-tumiseen. Se, millaisia nuoria yksikössä on, vaikuttaa siihen, millaisia asioita työyh-teisölle tulee ratkaistavaksi. Jokainen yhteisön palanen vaikuttaa toiseen.

Yksintulleiden asuinyksiköt eivät ole lastensuojeluyksiköitä. Tästä syystä joissain ti-lanteissa voi olla tarpeen puuttua lasten ja nuorten tilanteisiin mahdollisesti myös lastensuojelun keinoin. Asuinyksiköiden yksintulleille tulisi tarjota ensisijaisesti avo-huollon tukitoimia sijaishuollon sijaan. Tämä tarkoittaa, että lastensuojelutoimia tar-vittaessa perheryhmäkoti on ensisijaisesti nuorten koti. TEM:in julkaisussa viitataan lastensuojelun laatusuositukseen, joiden mukaan lastensuojeluasiaan liittyvässä vi-

ranomaisyhteistyössä yhteistyön koordinointi on yksintulleiden sosiaalityöntekijän vastuulla. TEM (2014) kuvaa myös lastensuojelun ja alaikäisyksiköiden eroja rajoittamistoimenpiteissä. Lastensuojeluyksiköillä on laajemmat valtuudet kuin perheryhmäkodeilla. Tärkeää on muistaa, kuten Gottberg (2016) on todennut, että ”kasvatus-toimenpiteisiin ei tarvitse kysyä lupaa käräjäoikeudelta”. (TEM 2014; TEM 2017a.)

Suurimmalla osalla yksintulleista on perhe toisessa maassa. Nuoret elävät yllirajaista arkea, jossa perhe vaikuttaa suuresti nuoren jokapäiväiseen elämään. Heikkilän (2019) mukaan meidän tulisi ajatella kotouttamisprosessi kaksisuuntaisen sijaan kolmisuuntaisena, jolloin kotoutumisprosessiin tulee mukaan lähtömaan edustama kolmas suunta, joka ei häviä ihmisen muuttaessa, vaan on edelleen tärkeä osa ihmisen elämää, ja jossa on hänelle tärkeitä kokemuksia ja ihmisiä. Tätä kolmatta suuntaa tulisi enemmän ottaa huomioon kotouttamistyössä Suomessa.

6.3 Suositukset toimijoiden väliseen yhteistyöhön

Vuoren (2015) mukaan osa kotoutujien parissa toimivista ammattilaisista pitää jatkuvasti yhteyttä toisiin ammattilaisiin, koska se auttaa yhteyden pitämisessä ja asiakkaiden neuvonnassa. Jatkuva yhteydenpito ja yhteistyön kehittäminen ovat olennainen osa kotoutumista tukevaa työtä. Kaikkien kotoutumistyötä tekevien tulee panostaa yhteistyön jatkuvaan kehittämiseen ja yhteistyön tekeminen mainitaan toimialan kehittämiseksi tehdyissä suosituksissa. (TEM 2014; Björklund 2015; TEM 2017b, 23).

Yksintulleet tarvitsevat tukea asuessaan perheryhmäkodissa ja vielä enemmän muuttaessaan pois perheryhmäkodista. Nuoren täytyy omaan kotiin muutattaessaan ottaa itse vastuu elämästään. Vaikka nuorilla on kyky selviytyä itsenäisesti, he tarvitsevat tukea selviytymiseen heille uudessa yhteiskunnassa. (Martiskainen 2016; Castaneda ym. 2018, 378.)

Nuorten jälkihuolto on huomioitu kotoutumislaisissa siten, että kunnat voivat saada jälkihuoltoon rinnastettavista palveluista korvausta. Kunnissa jälkihuoltoon rinnastettava työ on kuitenkin hyvin eritasoista. (Martiskainen 2016.) Nuorten tukeminen on tärkeää kaikilla kunnan toimialoilla. Yksintulleiden ja ilman perhettä elävien nuorten haasteita voi olla vaikea ymmärtää. Usein yksintulleet eivät halua mainostaa olevansa yksin, mikä vaikeuttaa entisestään nuorten saamien palvelujen kohdentam-

mista. Yksintulleiden nuorten jälkihuolto ja tukeminen vaatii yhteistyötä ja on yksi tärkeimpiä yksintulleita koskevia asioita.

Yksintulleiden nuorten avun tarvetta kuvaa se, että he tarvitsevat avun heti ja ottavat avun sieltä, mistä sen saavat. Perheryhmäkodista pois muuttaneet nuoret kokivat tarvitsevansa apua paperiasioihin, lomakkeisiin, Kelan kanssa asioimiseen, asumiseen sekä lupa- ja kansalaisuusasioihin liittyen. Nuoret tarvitsevat apua myös kouluun ja opiskeluun liittyen. Aiemmin tutkimuksessa on tuotu ilmi nuorten tarve tukeen etenkin opiskelun nivelvaiheessa sekä koulutuksen merkitys onnistuneen kotoutumisen näkökulmasta. (Rantakokko 2013; Björklund 2014; Saukkonen 2018.)

Suomessa ei systemaattisesti seurata, eikä arvioida kotoutujien kotoutumista ainaakaan viranomaisten toimesta. Kotoutumisen seuranta ja arviointi on moniulotteista ja moninaiset tekijät tekevät siitä haasteellista, mutta sitä tulisi kuitenkin kaikin puolin pyrkiä edistämään. (Saukkonen 2018, 13.) Kun nuori muuttaa pois perheryhmäkodista, moni asia elämässä muuttuu. Kehittämistyön toimijat toivoivat lisää seurantaa, tutkimustiedon hyödyntämistä ja keräämistä nuorten kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi. Esimerkiksi nuorten jälkihuoltoa ei ole nuorten näkökulmasta tutkittu Suomessa. Kaivattaisiin myös nuorten kotoutumispolkua koskevaa tutkimusta, joka auttaisi luomaan kuvaa suomalaisesta kotoutumisesta ja kotouttamisesta.

Nuorten asuinyksiköiden velvoittamista nuorten jälkihuoltoon ja nuorten kotoutumisen seurantaan tulisi pohtia. Asuinyksiköissä nuorilla on tuttuja aikuisia, joihin he jo luottavat ja joilta heidän on helppo ottaa tukea vastaan. Jälkihuollosta ei ole Suomessa yksintulleiden osalta selkeää ohjeistusta, ja yksintulleiden palvelut riippuvat nuorten asuinkunnan palvelutarjonnasta. (Björklund 2015, 64–66; Martiskainen 2016.) Yksintulleiden jälkihuoltoon pitäisi olla monipuolisesti vaihtoehtoja, joista yksi olisi perheryhmäkodin jälkihuolto.

Alaikäisyksiköiden sopimukseen olisi hyvä lisätä pykälä siitä, että nuoret saisivat asua perheryhmäkodissa 18 vuotta täytettyään, jos se koetaan muiden toimijoiden (perheryhmäkoti, sosiaalityöntekijä ja edustaja) taholta järkeväksi ja jos he itse ovat siihen suostuvaisia. Kotoutumislain mukaan nuoret ovat kotouttamiskorvaukseen kuuluvien toimien piirissä kunnes täyttävät 21 vuotta. Lastensuojelun jälkihuollon ikärajan noustua 25 ikävuoteen on jo todettu, että kotoutumislakia (2010/1369) voidaan muuttaa, jotta sama saadaan koskemaan myös yksintulleita. (Bruun 2019).

Työn laadun kannalta tärkein asia on yhteistyön jatkuva kehittäminen eri toimijoiden välillä. Yhteistyötä perheryhmäkotien, TEM:in ja ELY-keskuksen kanssa on vuosittain vähän ja sitä voisi olla enemmän. Nyt kun nuoria tulee vähemmän, olisi aikaa panostaa järjestelmän kehittämiseen, mutta samaan aikaan nuorten määrän väheneminen vähentää myös yhteiskunnan ja päätöksentekijöiden näkökulmasta yksintul-leita koskevan asian painoarvoa.

Perheryhmäkodin työssä kuntien väliset erot näkyvät hyvässä ja pahassa: yhtäällä yhteistyö on helpompaa ja toisaalla on hankaluuksia. Perheryhmäkodeissa, ELY-keskuksissa, TEM:issä tai Maahanmuuttovirastossa ei voida vaikuttaa kuntien toimintaan. Tulevilla uudistuksilla voi olla suuri merkitys siihen, miten asiat tehdään jatkossa. Tällä hetkellä kotoutuminen tapahtuu pitkälti kunnissa ja paikallistasolla. (Saukkonen 2018.) Kuinka paljon eri ongelmakohtiin voidaan vaikuttaa tulevilla hallinnollisilla muutoksilla? Monen mielestä TEM voisi koordinoida perheryhmäkotien toimintaa enemmän. Kuinka se tulisi tehdä? Toiminnan resursoinnilla on suuri merkitys. (TEM 2017b, 22–24.)

Suomalainen palvelujärjestelmä muuttuu muun muassa nuorten opetuksen osalta jatkuvasti. Muutosten keskiössä eivät ole pakolaisnuoret ja heidän tarpeensa, vaan he joutuvat toimimaan pelinappuloina systeemissä, joka muuttuu poliittisen ohjauksen ja rahoituspäätösten mukaan. Marginaalinen ryhmä muuttuu yhteiskunnassa merkittäväksi esimerkiksi turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä, kuten vuonna 2015, jolloin nuoria oli paljon ja heille oli pakko löytää asumispalveluja, soveltuvaa opetusta ja koulupaikkoja.

Suomalainen työvoimapolitiikka on tärkeä osa kotoutumista. Sen keskiössä ja sitä toteuttamassa olevat TEM:in alaiset TE-palvelut ovat jatkuvan poliittisen ohjauksen kohteena ja uusia ohjeita tulee koko ajan. Tilanteen tasalla pysyminen ja ohjeiden mukaan toimiminen vaatii säännöllistä yhteydenpitoa TE-toimiston työntekijöiden kanssa. Tässä on iso ristiriita. Jos lain ja ohjeiden mukaan toimiminen vaatii ammatilaiselta jatkuvaa selvittämistä ja yhteydenpitoa toisten ammattilaisten kanssa, ei voida olettaa, että Suomessa muutaman vuoden olleet kotoutujat kykenevät ymmärtämään muuttuvia ohjeita ja toimimaan niiden mukaisesti.

Aiemmin esille tuotu olemassa olevien sääntöjen ja ohjeiden noudattaminen on tärkeää myös toimijoidenvälisen yhteistyön laadun kannalta. Jatkuvat hallinnolliset ja

muut muutokset palvelujärjestelmässä tuovat yhteistyölle ja sen kehittämislle haastetta. Kuntien väliset erot heikentävät palvelujen saamisen yhdenmukaisuutta, erityisesti mielenterveys- ja harrastuspalveluiden osalta. (Castaneda ym. 2018, 377–378.)

Nuoret ovat tuoneet ilmi, kuinka vaikea suomalaisten nuorten ja muun muassa opettajien on vaikea ymmärtää sitä, että heillä ei ole perhettä. Yhteiskunnan eri toimijoiden on hankala ymmärtää yksintulleiden ja heidän ohjaajien roolia ja merkitystä nuorten elämässä. Yksintulleista ja heitä tukevasta järjestelmästä on tietoa mutta onko se edelleenkin riittävän hyvin kaikkien saatavilla? Tiedotusta tulee lisätä sekä yksittäisissä tapauksissa, että yleisellä tasolla koko yhteiskunnassa.

Suomalaisen yhteiskunnan heikko kyky vastaanottaa pakolaisia ja suomalaisessa yhteiskunnassa oleva rasismi hankaloittavat nuorten kotoutumista ja kotoutumisen tukemista. Rasismi vaikuttaa nuorten elämässä monella tapaa. Rakenteellinen rasismi vaikuttaa työpaikan ja asuntojen saamiseen, arkipäivän rasismi vaikuttaa poissulkeemisena, huuteluna, nimittelyinä ja ikävinä katseina. Nuorten näkeminen maahanmuuttajanuorina toiseuttaa nuoret tavallisesta nuoruudesta. (Rastas 2007; Souto 2011; Haikkola 2014; Kuusisto-Arponen 2016b; Anis & Esberg 2018, 203–206.) Kurjen (2018) mukaan Suomessa on vaara, että kovapintaisesta ”selviytyjämaahanmuuttajasta” tulee standardi - vaatimus, joka jokaisen maahan tulevan ihmisen taustasta riippumatta tulee täyttää.

On hyvä muistaa, että myös muut kuin yksintulleet tarvitsevat apua. Suomesta oleskeluluvan saavat yli 18-vuotiaat nuoret tarvitsevat tukea. He eivät saa asumisyksiköiden palveluja, vaan jäävät jälkihuoltopalvelujen varaan. Heillä ei ole tukenaansä ja tästä syystä heidän asemansa on alaikäisenä asuinyksiköissä pidemmän aikaa asuneita huonompi.

6.4 Suositukset kotoutumisen tukemiseen

Nuorille kotoutuminen on selviytymistä itsenäisesti ja pärjäämistä yksin. Tämän työn aineistossa nuorista kolme neljästä kokee kotoutuneensa hyvin Suomeen. Heistä kotoutuminen on työllistymistä, opiskelua ja tutkintojen suorittamista, suomen kielen oppimista ja Suomen kodiksi kokemista. Lisäksi nuoret kokivat kotoutumisen Suomeen olevan ystäviä ja velan takaisinmaksua Suomelle, koska ovat täällä saaneet uu-

den mahdollisuuden. Nuoret kokivat saaneensa perheryhmäkodilta eväitä kotoutumiseen.

Harrastusten merkitys on nuorille suuri ja he harrastavat paljon. Nuoret kokivat harrastukset tärkeiksi selviytymisensä kannalta. Ohjaajien näkökulmasta harrastukset ovat tärkeitä myös kotoutumisen kannalta, koska harrastusten kautta tapaa suomalaisia. Harrastuksiin panostaminen on koettu tärkeäksi aiemmissa yksintulleita koskevissa suosituksissa. Nuorten tukemista vapaa-ajan toiminnassa ja harrastuksissa tulee edelleen kehittää ja tarjota nuorille mahdollisuuksia kokeilla uusia harrastuksia.

Tässä tutkimuksessa tulee ilmi, että pienten yksiköiden työ koetaan laadukkaammaksi kuin suurten. Suurissa yksiköissä ei saavuteta samaa tasoa kodinomaisuudessa, eikä nuorten yksilöllisessä tukemisessa. Mutta millä tavalla saataisiin, kuten eräs asiantuntija toteaa, ”huonommin toimivat perheryhmäkodit toimimaan yhtä hyvin kuin paremmin toimivat”? Al-Rozzi (2010) kuvaa nuorten kokemuksia asuinyksiköistä, joiden mukaan pieni yksikkö on kuin koti ja iso yksikkö kuin lentokenttä. Nuoria vastaanottovaiheessa haastatellut Honkasalo (2016) kuvaa nuorten elinolosuhteita, joissa huolet helposti tarttuvat nuoresta toiseen. Tämä korostuu suurissa yksiköissä, joissa ei ole aikaa panostaa nuorten yksilölliseen tukeen. (Suikkanen 2010, 34–36; Mikkonen 2011, 82; Hallinen 2017.) Miten pieniä yksiköitä voi suosia käytännössä ja mitä kotoutumislaissa tulevaisuudessa säädetään perheryhmäkotien ja muiden alaikäisyksiköiden henkilöstön koulutuksesta, määrästä ja asuinyksiköiden koosta sekä nuorten määrästä per asuinyksikkö? (Vrt. TEM 2017b.)

Nuorten asuinyksikköjen sijaintia on hyvä miettiä asuinkunnan palveluiden saatavuuden ja kulkuyhteyksien kannalta. Jatkuva muutos ja sen vaikutukset, hoitopaikoihin kulkeminen syrjäseuduilta sekä heikko terveyspalvelujen ja harrastuspaikkojen saatavuus mainitaan pienillä paikkakunnilla asumisen ongelmina myös muissa tutkimuksissa. Miten voidaan tukea yksintulleiden sijoittumista paikkakunnille, joissa on heidän tarvitsemiaan palveluja? Tutkimusten mukaan pakolaistaustaiset muuttavat isoille ja kasvaville paikkakunnille riippumatta siitä, mihin päin maata heidät on aiemmin sijoitettu. (Forsander 2013, 242; Sjöblom-Immala 2016; Saukkonen 2018; Castaneda ym. 2018, 377–378.)

Vastuu yksintulleiden hyvinvoinnista kuuluu Suomessa sekä TEM:ille, että sisäasiainministeriölle. Björklundin (2015) mukaan ilman huoltajaa olevien pakolaisnuor-

ten asiat eivät yhdessäkään Pohjoismaassa ole yhden viranomaistahon vastuulla. Yhtäläisyyksistä huolimatta vastaanottoyksiköillä ja perheryhmäkodeilla on toisistaan eroavat tehtävät. Halutaanko jatkossa painottaa yksintulleiden kotoutumista ja nuorten tulevaisuutta vai jotain muuta? Saadaanko laatua aikaan valtakunnallista ohjeistusta lisäämällä vai antamalla alueellisesti vapaat kädet tulkita nykyistä lakia ja toimia alueen tuomien erityispiirteiden ja reunaehtojen mukaisesti? Kentällä kaivataan valtakunnallista ohjeistusta TEM:iltä. Kaikille toimijoille ELY-keskusten kautta tuleva ohjeistus tai perheryhmäkotipäivät eivät riitä, vaan asuinyksiköissä haluttaisiin enemmän valtakunnallisen tason yhteistyötä. Viranomaisyhteistyötä tulee edelleen kehittää ja tiedonvaihtoa lisätä.

Perheryhmäkoti on yksintulleiden koti, mutta jos yksiköitä jatkuvasti perustetaan ja suljetaan, ei voida puhua kodista eikä kodinomaisuudesta. Suurimpana erona kunnissa toimivien perheryhmäkotien ja maahanmuuttoviraston alaisten ryhmäkotien tai hybridiyksiköiden välillä voidaan nähdä se, että vastaanottoyksiköissä ei voida puhua samalla tavalla kotoutumisen tukemisesta kuin perheryhmäkodeissa. Nykyinen tilanne, jossa yksintulleet on sijoitettu monenlaisiin asumismuotoihin, on monella tapaa haastava. Ryhmäkodeista ja perheryhmäkodeista on olemassa tutkimusta, mutta muun muassa hybridimalliset yksiköt ovat vielä uusia eikä niitä ole tutkittu. Kuinka hyvin maahanmuuttoviraston ja ELY-keskuksen yhteistyö toimii hybridiyksiköissä ja kuinka turvapaikanhakuvaiheen traumatisoiva vaikutus oleskeluluvan saaneille on pystytty minimoimaan? (TEM 2017b, 22–24.)

Aiemmissä suosituksissa on todettu, että nuorten asumispalveluissa on hyvä suosia moninaisuutta, jota nyt ainakin riittää. Asiantuntijat toivat ilmi, että ilman huoltajaa saapuville pakolaisnuorille ei ole kansainvälisestäikään olemassa suositusta siitä, millainen asumisratkaisu olisi paras tai mikä ratkaisu olisi parempi kuin toinen. Suurin osa tutkimuksista ja selvityksistä puoltaa monipuolisia ratkaisuja asumiseen sisältäen kaiken mahdollisen perheasumisen ja laitosasumisen väliltä. Suositeltavaa olisi, että kaikille yksintulleille olisi tarjolla perheryhmäkodin kaltainen turvallinen paikka kotoutua Suomeen.

Jos yksintulleiden kanssa tehtävään työhön ja heidän kotoutumiseensa panostetaan jatkossa, ja jos työtä edelleen kehitetään, voidaan välttyä pahimpien uhkakuvien toteutumiselta. Suomalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajanuoren syrjäytymisris-

ki on kuusinkertainen muihin nuoriin verrattuna. (Myrskylä 2011). Haikkolan (2014) mukaan maahanmuuttajanuorista puhuttaessa tulisi välttää yleistämistä. Yksintulleet ovat tutkimusten mukaan kotoutuneet hyvin, mutta kuinka hyvin yksintulleet ovat kotoutuneet pitkällä aikavälillä ja mitkä asiat tukevat heidän kotoutumistaan?

Mikä on perheryhmäkotien tulevaisuus? Mihin suuntaan turvapaikanhakijoiden määrät ovat kehittymässä lähitulevaisuudessa? Onko Suomessa parempi varautumiskyky turvapaikanhakijanuorten määrän äkillisen lisääntymisen varalta? Miten jälkihuolto saadaan konkreettiseksi toiminnaksi kaikissa kunnissa? Muuttuuko perheenyhdistämislainsäädäntö ja kuinka nopeasti? Miten voimme yhdessä vastata pakolaisnuorten muuttuviin määriin ja siitä johtuviin haasteisiin? Varaudutaanko lisääntyviin asiakasmääriin vai keskitytäänkö laadukkaan työn tekemiseen ja kehittämiseen tässä ja nyt? Miten pidetään huoli työn laadusta määrien kasvaessa?

6 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tarkoitus on ollut selvittää, mitä on laatu perheryhmäkodin työssä, mistä työn laatu koostuu ja kuinka työn laatua voidaan kehittää. Tässä työssä tuodaan esiin analysoiden teorian ja käytännön työstä saatujen kokemusten kautta perheryhmäkodin työn laatuun vaikuttavia tekijöitä, eikä vastaavaa ole aiemmin Suomessa tehty. Työn tuloksena syntyivät perheryhmäkotityön laatusuosituksen, joita voidaan hyödyntää yksintulleiden pakolaisnuorten kanssa tehtävässä työssä sekä laajemmin lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä yhteiskunnassa, esimerkiksi lastensuojelussa ja nuorisjärjestöissä.

Yhteiskunta muuttuu. Pakolaisten ja yksintulleiden määrä maailmalla ei ole vähenevässä. (EMN 2018). Tästä syystä yksintulleiden parissa tehtävä työ ja sen kehittäminen jatkuu. Pakolaisten määrän vaihtelu ja yhteiskunnalliset muutokset tulevat jatkumaan ja muovaavat kotouttamisen kenttää edelleen. Nuorten kotoutumista tukevan työn tulee jatkossakin pysyä muuttuvan yhteiskunnan mukana. Toivon, että tätä kehittämistyötä voidaan hyödyntää tulevan muutoksen suuntaamiseksi tukemaan työnkäytäntöjä ja yksintulleita pakolaisnuoria.

Kotoutumiseen ja yksintulleisiin liittyvää tutkimusta on tehty paljon ja sitä tehdään edelleen. Olisi kiinnostavaa nähdä kansainvälistä tutkimusta siitä, miten nuoria kohdataan heidän asuinyksiköissään eri maissa. Lisäksi käytännön kotoutumiseen liitty-

vää tutkimusta olisi hyvä saada lisää esimerkiksi nuorten jälkihuoltoon tai yksilöllisiin kotoutumispolkuihin liittyen. Kehittämisen ja tutkimuksen yhdistäminen tässä työssä innosti ja kehitti ainakin itseäni. Olisi kiinnostavaa nähdä työn kehittämisen ja tutkimuksen yhteistyötä lisää myös jatkossa. Perheryhmäkodin ja työn kehittämisen maailmassa oleellista on kaikkien toimijoiden ja osapuolten välinen dialogi. Osapuolten välistä dialogia tulee vaalia, eikä sitä tule koskaan ottaa itsestäänselvyytenä.

Tämä opinnäytetyö on ollut pitkä ja elävä prosessi, joka on jatkunut opintojeni alusta alkaen yli kaksi vuotta ja johon ovat vaikuttaneet monet ennakoimattomat tekijät. (Vrt. Vilka 2015, 204). Kokemattomuuteni tutkijana on näkynyt siinä, että tutkimuksen teossa on mennyt paljon aikaa. Oma asemani tässä työssä on ollut toimia kentällä kehittäjä-asiantuntijana yhdessä nuorten ja muiden toimijoiden kanssa, mikä on vaikuttanut tähän kehittämistyöhön monella tapaa. Lopullisen arvion tämän kehittämistyön käytettävyydestä joudun jättämään lukijan arvioitavaksi.

Tämän työn vaikutusten arviointi on vielä hankalaa. Uskon tämän kehittämistyön tuloksista olevan hyötyä niille, jotka haluavat jatkaa aihepiirin tutkimista. Toivon, että työ auttaisi, ettei kotoutumisen pyörää tarvitsisi enää aivan alusta alkaa rakentaa. Toivon, että keskustelu pakolaisten kotoutumisen tukemisesta yhteiskunnassa jatkuu. Suomalaisessa järjestelmässä riittää kehitettävää ja Suorannan ja Ryytäsen (2015, 16) hengessä meillä riittää tehtävää, jotta voimme muuttaa yhteiskuntaa yhdenvertaisemmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi paikaksi myös pakolaisina tulleeille.

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi etenee opinnäytetyön palauttamisen ja julkaisemisen jälkeen vielä tutkimuksellisen kehittämistoiminnan mukaisesti tulosten jakamisen muodossa. Aion hyödyntää tuloksia perheryhmäkotitoiminnan ja yksintulneiden kotoutumisen kehittämiseksi Turun seudulla ja valtakunnallisesti yhteistyössä muiden tahojen, ennen kaikkea nuorten ja läheisimpien yhteistyökumppanien kanssa. Uudistaminen edellyttää itsestäänselvyksien kyseenalaistamista ja siinä meillä riittää tehtävää myös tulevaisuudessa. (Toikko & Rantanen 2009, 174.)

Haluan kiittää kaikkia opinnäytetyöhön osallistuneita. Olen tyytyväinen siihen, että kehittämistyön prosessi tulee nyt ainakin sen kirjoittamisen osalta päätökseen.

LÄHTEET

- Aitoaho, Elina 2016. Omaohjaajatyö ja sen kehittäminen Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa. Opinnäytetyö. Yhteisöpedagogi amk. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina 2017. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 214-232.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2004. The icebreakers: Somali-speaking youth in metropolitan Helsinki with a focus on the context of formal education. Helsinki: Väestöliitto.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) 2013. Olemme muutaneet ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5-14.
- Anis, Merja & Esberg, Riti 2018. Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Teoksessa Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 189-213.
- Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti 2014. Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Työpapereita 56/2014.
- Björklund, Krister 2014. ”Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa” Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Björklund, Krister 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in Nordic context. Turku: Institute of migration.
- Bruun, Anna 2017. Esihaastattelu tutkimukseen perheryhmäkotityön laadusta. Viitattu 24.11.2019. anna.bruun@tem.fi
- Bruun, Anna 2019. Yksintulleiden palveluiden kehittäminen. Esitys seminaarissa Yksintulleiden pakolaisnuorten perhe- ja kotoutuminen. Siirtolaisuusinstituutissa. 15.5.2019.
- Castaneda, Anu E & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. Palomakäsikirja. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 5/2018.
- Çelikaksoy, Aycan & Wadensjö, Eskil 2015. Unaccompanied Minors and Separated Refugee Children in Sweden. An Outlook on Demography, Education and Employment. Bonn, Germany: Institute for the study of labour.
- EMN. European migration network 2018. Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination in the EU plus Norway - Synthesis Report. Viitattu 24.11.2019. http://www.emn.fi/files/1856/00_eu_synthesis_report_unaccompanied_minors_2017_en.pdf

Freire, Paolo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. suom. Kuortti, Joel. Tampere: Vastapaino.

Forsander, Annika 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.) 2013. Muuttajat, kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus Oy, 220-246.

Gottberg, Eva 2016. Luento: Lastensuojelulaki 2016. Lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki - mikä muuttui. Turun yliopisto. 17.3.2016. Turun kesäyliopisto.

Grönroos, Christian 2015. Palvelujen johtaminen ja markkinointi. suom. Tillman, Maarit. Helsinki: Talentum.

Haarakangas, Kauko 2008. Parantava puhe. Helsinki: Magnetum Oy.

Haikkola, Lotta 2014. Epämääräinen puhe syrjäytyvistä maahanmuuttajanuorista ei auta nuoria. Teoksessa Gretscel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena .) 2014. Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 43-46.

Hallinen, Erja 2017. Luottamuksen rakentuminen yksintulleiden alaikäisten turvaipaikanhakijoiden kanssa tehtävässä työssä. Pro gradu- tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Hallituksen esitys 2018/96. Esitys uudeksi kotoutumislainsiksi. Viitattu 19.11.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_96+2018.pdf.

Hedlund, Daniel 2017. Unaccompanied minors in Sweden: Policy trajectories and contemporary issues. Esitys seminaarissa Kokemuksia Euroopasta: Hyviä käytäntöjä yksin tulleiden alaikäisten arjen tukemiseen. Tampereen yliopisto. 22.11.2017.

Heikkilä, Elli 2019. Kaksisuuntaisesta kolmisuuntaiseen integraatioprosessiin. Siirtolaisuus, Migration. 1/2019, 57.

Helander, Reetta & Mikkonen, Anna 2002. Ikävä äitiä. Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Helsinki: Väestöliitto.

Herz, Marcus & Lalander, Philip 2017. Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying 'unaccompanied children' as being alone in Sweden. Journal of Youth Studies, 20:8/2017, 1062-1076.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmström, Kaisa 2018. ”Ikävä on kyllä todella paljon” Narratiivinen tutkimus maahanmuuttajanuorten mielen hyvinvoinnin rakentumisesta maahanmuuttoprosessissa. Pro Gradu tutkielma. Kasvatustiede. Lapin yliopisto.

Honkasalo, Veronika 2016. Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. Näkökulma 28. Nuorisotutkimusseura ry. Viitattu 24.11.2019. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokulma28_honkasalo.pdf.

Huottilainen, Minna & Saarikivi, Katri 2018. Aivot työssä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

- Huttunen, Laura 2011. Laatu ja sosiaalialan yrittäjä- teemahaastattelujen sisällön analyysi. Pro gradu- tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.
- Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11-45.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 41-56.
- Iisakkila, Tatu 2019. Pakolaisnuorten kotoutumista tukevat toimijat.
- Isokorpi, Tiia 2008. Napit vastakkain- ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jaakkola, Elina & Orava, Markus & Varjonen, Virpi 2009. Palvelujen tuotteistamisesta kilpailuetua. Opas yrityksille. Helsinki: Tekes.
- Karlöf, Bengt & Ösblom, Svante 1993. Benchmarking. Tuottavuudella ja laadulla mestariksi. suom. Tillman, Maarit. Helsinki: Weilin+Göös.
- Kaukko, Mervi 2014. Ehjempään aikuisuuteen osallistavan kasvatuksen keinoin. Teoksessa Heikkilä, Elli (toim.) Haavoittuneesta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Tuusula: Siirtolaisuusinstituutti, 103-116.
- Kaukko, Mervi 2015. Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.
- Kauko, Outi 2015. Yksinäisyys alaikäisten turvapaikahakijoiden valottamana. Yhteiskuntapolitiikka 80:1/2015, 34-45.
- Kivijärvi, Antti 2019. Väliinputoajat? Maahan muuttaneet nuoret aikuiset instituutioiden reunamilla. Luento Turun yliopistossa 22.4.2019.
- Klemelä, Juha 2016. Järjestöt, vaikuttavuus ja raha. SROI-arviointimenetelmä. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.
- Klemettilä, Antti 2018. Pakolaistaustaisen nuoren mielenterveyden haasteet. Esitys perheryhmäkoti-illassa Pieksämäellä. 25.9.2018.
- Kohli, Ravi K.S: 2006. The sound of silence. Listening to unaccompanied asylum-seeker children say and do not say. British journal of Social Work 36:5/ 2006, 707-721.
- Kopakkala, Aku 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita prima Oy.
- Kotouttamisen osaamiskeskus 2019. Perheryhmäkoti ja muu asumisyksikkö. Viitattu 19.11.2019. <https://kotouttaminen.fi/perheryhmakoti-ja-muu-asuinyksikko>
- Kurki, Tuuli 2018. Immigrant-ness as (mis) fortune? Immigrantisation through immigration policies and practices in education. Faculty of Educational Sciences, Helsinki Studies in Education 40. University of Helsinki.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2016a. Perheettömiksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Fingeroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria &

Tiilikainen, Marja (toim.) 2016. Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi. Tampere: Vastapaino, 89-110.

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2016b. Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa. Näkökulma nro 33. Nuorisotutkimusseura ry. Viitattu 24.11.2019. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokolma33_kuusisto-arponen.pdf.

Laari, Hanna & Rummakko, Sanna 2016. Ensisijaisesti lapsia? Näkökulma nro 38. Nuorisotutkimusseura ry. Viitattu 24.11.2019. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokolma_38_laari_rummakko.pdf.

Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1368. Viitattu 23.11.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785. Viitattu 23.11.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812. Viitattu 23.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.

Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 23.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun keskusliitto 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lavikainen, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Ruuskanen, Kristiina 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2014:4.

Lehtonen, Anna & Niinimäki, Tuire 2015. Perheenyhdistämisen HYVÄT KÄYTÄNNÖT. Työskentelymalli perheenyhdistämisen kautta saapuvien maahanmuuttajien vastaanottoon. Ehjä ry. Verkkojulkaisu. Viitattu 19.11.2019. https://static1.squarespace.com/static/588b45a9be659431218f8388/t/592ef31f37c5811d2cbdad3f/1496249227777/opy_opas.pdf.

Lillrank, Paul (1999) Laatumaa. Laadun filosofia, tekniikka ja johtaminen tietoyhteiskunnassa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaara, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 287-296.

Martiskainen, Taina 2016. Jälkihuollon erityiskysymys: Yksin Suomessa – ilman huoltajaa tulleiden lasten jälkihuolto. Teoksessa Pukkio, Saana & Hipp, Tiia (toim.) 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 93-100.

Martiskainen, Taina 2017. Vastaanottokriisistä kotouttamiseen. Ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret toimenpiteiden kohteina kotouttamisen ja lastensuojelun rajoittamisella. Esitys seminaarissa Kokemuksia Euroopasta: Hyviä käytäntöjä yksin tulleiden alaikäisten arjen tukemiseen Tampereen yliopisto 22.11.2017.

Mikkola, Pirjo 1999. Laadun elementit sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Mikkonen, Anna G. 2011. Miten tukea Suomeen ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia ja -nuoria? Teoksessa Alanko, Salli & Marttinen, Irma & Mustonen, Henna (toim.) 2011. Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry. Yksintulleet projektin loppujulkaisu, 78-93.
- Myllymäki, Kalle 2014. Teoksessa Heikkilä, Elli (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 9-14.
- Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Männistö, Yrjö 2011. Esipuhe teoksessa Alanko, Salli & Marttinen, Irma & Mustonen, Henna (toim.) 2011. Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry. Yksintulleet projektin loppujulkaisu, 5-6.
- Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Novitsky, Anita & Alitolppa-Niitamo, Anne 2012. Kotoutujan roolipaletti-toimintamalli maahanmuuttotyöhön. Helsinki: Väestöliitto.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. (3. painos). Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Oulasvirta, Leena 2007. Palvelun laadun arviointi moniportaisessa julkisessa organisaatiossa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto.
- Paippi, Meira 2019 Turvapaikanhakijat ja suomalaisuus: kotouttamiskeskustelussa rakentuva kansallisuuden kuva. Teoksessa Lyytinen, Eveliina (toim.) 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 253-278.
- Parrila, Sanna 2002. Perhehoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.
- Pekurinen, Mauri & Räikkönen, Outi & Leinonen, Tuija 2008. Tilannekatsaus sosiaali- ja terveydenhuollon laatuun vuonna 2008. Helsinki: Stakesin raportteja 38/2008. Viitattu 18.11.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76850/R38-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pelastakaa lapset 2019. Mitä on laatu ja vaikuttavuus lastensuojelussa. Blogikirjoitus. Viitattu 19.11.2019. <https://www.pelastakaalapset.fi/blogi/mita-on-laatu-ja-vaikuttavuus-lastensuojelussa/>
- Peltonen Kirsi 2017. Unaccompanied refugee minors- Issues of mental health and interventions. Tampere: University of Tampere. Stress points. eNewsletter. Viitattu 24.11.2019. <http://sherwoodistss.informz.net/admin31/content/template.asp?sid=54142&brandid=4463&uid=1044618441&mi=6440456&mfqid=33021250&ptid=&ps=54142>.
- Pietilä, Irja 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina. Teoksessa Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli (toim.) 2013. Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 46-55.

Puumala, Eeva & Kynsilehto, Anitta 2017. Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. ? Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 357-377.

Qvist, Leena-Maija 2010. Esipuhe teoksessa Heikkilä, Sanna (toim.) 2010. Ohjaaja kulkee vierellä ja tuuppii oikeaan suuntaan. Helsinki: Erityishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry, 4.

Rantakokko, Valtteri 2013. Koulutuspolun muodostaminen ja toimijuus Suomeen turvapaikanhakijoina yksin tulleiden nuorten kertomuksissa Oulussa 2012. Pro gradu-tutkielma. Kulttuuriantropologia. Oulun yliopisto.

Rantakokko, Valtteri 2019. Sosiaalinen tuki ja toimijuus ilman perhettään Suomessa asuvien maahanmuuttajanuorten kokemuksissa. Opinnäytetyö. Sosionomi amk. Lapin AMK.

Rastas, Anna 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampere: Yliopistopaino Oy.

Salo-Lee, Liisa 2005. Kohden kulttuurienvälistä kompetenssia. Teoksessa Varis, Tapio (toim.) 2005. Uusrenessanssijättelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto. Ammattikasvatuksen tutkimus ja koulutuskeskus. OKKA- säätö, 123-134.

Sata omenapuuta 2019. Sata omenapuuta hankkeesta. Viitattu 24.11.2019. <http://www.sataomenapuuta.fi/>

Saukkonen, Pasi 2018. Kotoutuminen tapahtuu kaupungeissa. OECD:n raportti tarjoaa hyviä neuvoja kotouttamiseen paikallistasolla. Helsinki: Työpapereita 5/2018. Viitattu 20.11.2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_08_27_Tyopapereita_5_Saukkonen.pdf.

Sisäasiainministeriö 2009. Alaikäisten vastaanottotoiminnan laatukäsikirja. Versio 2.0. 15.12.2009.

Sjöblom-Immala, Heli 2016. Katsaus somalialaisten, irakiläisten ja afganistanilaisten maan sisäiseen muuttoliikkeeseen Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2016. Viitattu 20.11.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75055/TEMrap_27_2016.pdf.

Sopimus ilman huoltajaa saapuvien pakolaislasten sijoituksesta 2011. Viitattu 24.11.2019. <http://ah.turku.fi/perla/2011/0119001x/2449633.htm>.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu 23.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2019. Yksityisen terveydenhuollon palvelujen tuottajien omavalvontasuunnitelman sisältöä ja laatimista koskevat määräykset. Määräys 2012/2. Viitattu 23.11.2019. https://www.valvira.fi/documents/14444/37132/Maarays_2_2012_yksityisen_terveydenhuollon_omavalvontasuunnitelma.pdf.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Suikkanen, Sirkku 2010. Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turva-
paikanhakija- ja pakolaislasten ja nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palve-
luiden tarpeestaan. Helsinki: Helsingin diakonissalaitos.

Suoranta, Juha 2005. Radikaali kasvatus. Helsinki: Gaudeamus.

Suoranta, Juha & Rynnänen, Sanna 2014. Taisteleva tutkimus. Helsinki. Into kustan-
nus Oy.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 19.11.2019.
https://talentia.ejulkaisu.com/2017/eettisetohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf.

Tapaninen Anna-Maria 2018. Rajalla laboratoriossa: Iän arviointia, iän määrittämistä
ja ikämääriä. *tiede & edistys* 43:3, 216-237. Viitattu 7.11.2019. <https://koneensaatio.fi/wp-content/uploads/Tapaninen-Tiede-ja-edistys-3-2018-1.pdf>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon laatu- ja vaikut-
tavuusindikaattoreiden arviointi palvelupakettien näkökulmasta Koottuja indikaatto-
reita kehittämistyössä huomioitaviksi. Työpaperi 26/2016. Viitattu 19.11.2019.

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131370/TY%C3%962016_26_Vaiku-
ttavuusindikaattorit_valmis_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131370/TY%C3%962016_26_Vaikutavuusindikaattorit_valmis_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Viitattu 19.11.2019 [https://thl.fi/fi/web/sote-
uudistus/palvelujen-tuottaminen/laatu](https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/laatu).

TRUST 2017. Yksintulleiden maahanmuuttajanuorten asumiseen tarvitaan monipuoli-
sia ratkaisuja. POLITIIKKASUOSITUS TOUKOKUU 2017. Viitattu 19.11.2019.
[http://www.transculturaltrust.net/wp-content/uploads/2017/05/Yksin-tulleiden-
maahanmuuttajanuorten-asumisen-ratkaisut-2017.pdf](http://www.transculturaltrust.net/wp-content/uploads/2017/05/Yksin-tulleiden-maahanmuuttajanuorten-asumisen-ratkaisut-2017.pdf).

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. (3.
Painos). Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel-
sinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turjanmaa, Elina 2017. Helpompaa olla omien kanssa? Maahanmuuttajanuorten ja
suomalaistaustaisten nuorten väliset kaverisuhteet Turussa, Raisiossa ja Uudessa-
kaupungissa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Turner, Victor 2007. Rituaali. suom. Forde, Maarit. Helsinki: Suomen Antropologi-
nen Seura ja Kustannusosakeyhtiö Summa.

Turun ammattikorkeakoulu. Halaten- hanke. Viitattu 20.9.2019.
<http://halaten.turkuamk.fi/>

Turun ensi- ja turvakoti ry 2014. Vuosikertomus 2014.

Turun ensi- ja turvakoti ry 2017. Vuosikertomus 2017.

Turun ensi- ja turvakoti ry 2018. Vuosikertomus 2018.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013. TEM raport-
teja 38/2013. Viitattu 24.11.2019.

<https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Kotouttamisen+kokonaiskatsaus+2013+23102013.pdf>.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. 29/2014. Viitattu 24.11.2019.

<https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisten+turvapaikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a. Alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä- käskikirja. Verkkojulkaisu. Viitattu 23.11.2019

<https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/5289460/K%C3%A4sikirja-Ilman-huoltajaa-tulleiden-alaik%C3%A4isten-psykososiaalinen-tukeminen.pdf/4521d8f5-508e-4213-8ef8-1d322e998858/K%C3%A4sikirja-Ilman-huoltajaa-tulleiden-alaik%C3%A4isten-psykososiaalinen-tukeminen.pdf>. Viitattu 23.11.2019

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b. Esiselvitys alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden oleskeluluvan saaneiden tuen ja asumisen hallinnoinnista maakuntauudistuksen jälkeen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueet. 18/2017. Viitattu 24.11.2019.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79736/TEMrap_18_2017_verkkojulkaisu.pdf.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2018. Sähköposti perheryhmäkotien yhteystiedoista. anna.bruun@tem.fi. Viitattu 24.11.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2019. Kotouttamisen hallinto ja toimijat. Viitattu 22.11.2019. <https://tem.fi/kotouttamisen-hallinto-ja-toimijat>.

Ulvinen, Veli-Matti 2014. Syrjäytymisen ja hyvinvoinnin kokemuksen tutkimisesta. Teoksessa Koivisto, Kaisa & Kukkola, Jani & Latomaa, Timo & Sandelin, Pirkko (toim.) 2014. Kokemuksen tutkimus IV. Annan kokemukselle mahdollisuuden. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 91-111.

Venkula, Jaana 2011. Epävarmuudesta ja varmuudesta. Helsinki: Books on demand GmbH.

Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kirjoita. (4. painos). Jyväskylä: PS-kustannus.

Vuori, Jaana 2015. Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. Yhteiskuntapolitiikka 80. 4/2015, 395-404. Viitattu 20.11.2019. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129563/vuori.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Wernesjö, Ulrika 2014. Conditional belonging. Listening to unaccompanied young refugees voices. Upsala: Upsala University, Department of sociology.

Yalom, Irwin D & Leszcz, Molly 2005. The Theory and Practice of Group Psychotherapy. New York: Basic books.

LIITTEET

Liite 1. Asiantuntijahaastattelun kysymyspohja

- 1. Haastateltava ja perheryhmäkodit.**
Miten työsi liittyy perheryhmäkoteihin? Mitä työtehtäviä teet perheryhmäkoteihin liittyen? Mitä toimijoita työhösi perheryhmäkotien kanssa liittyy.
- 2. Perheryhmäkotien laatu.**
Miten näkyy työsi näkökulmasta? Mitä voit tehdä laadukkaamman perheryhmäkotoiminnan eteen?
- 3. Perheryhmäkodin laadun arviointi, mittaaminen ja vertailu?**
Mistä laatu muodostuu/ koostuu? Millä laadua voi seurata ja miten?
- 4. Nykyinen järjestelmä ja vuoden 2010/1368 kotolaki.**
Mitä hyvää? Mitä positiivisia/negatiivisia vaikutuksia työn laatuun?
- 5. Mitä voisi tehdä perheryhmäkotien tai pakolaisnuoristotyön laadun eteen mitä ei vielä tehdä?**
Koulutukset ja kehittämistoiminta?
- 6. Miten vuosi 2015 näkyi työssäsi?**
Miten vaikutti kotoutumistyön laatuun?
- 7. Kokemuksia alaikäisten vastaanottojärjestelmän toimivuudesta?**
- 8. Yksintulleet asiakkaina?**
Kokemuksia perheryhmäkodeista ja niiden laadusta?
- 9. Mikä on nykyisten sopimusten, ohjeiden ja sääntöjen vaikutus?** Mitä ne kertovat laadusta? Onko niitä riittävästi ja onko niistä hyötyä?
- 10. Mitä kotouttamistyössä tulisi tutkia, mitä ei vielä ole tutkittu?**
- 11. Onko jotain lisättävää, kysyttävää tai kommentteja?**

Liite 2. Kysely ohjaajille

LAATU PERHERYHMÄKODIN TYÖSSÄ

Tämä kysely on osa Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa työskentelevän Tatu Iisakkilan Humanistiselle ammattikorkeakoululle tekemää YAMK-opinnäytetyötä. Kysely on suunnattu perheryhmäkodissa työskenteleville. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä on laatu perheryhmäkodin työssä ja mistä se muodostuu.

Kyselyyn vastataan anonyymisti. Vastaukset analysoidaan ja julkaistaan osana valmista opinnäytetyötä.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia.

Kiitoksia vastauksistanne!

1. Kuinka vanha olet?

- 18-23
- 24-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60 tai enemmän

2. Kuinka pitkään olet työskennellyt perheryhmäkodissa

- 0-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- 5-10 vuotta
- 10- vuotta tai enemmän

3. Millaista on laadukas työ perheryhmäkodissa?

4. Mistä asioista perheryhmäkodin työn laatu koostuu?

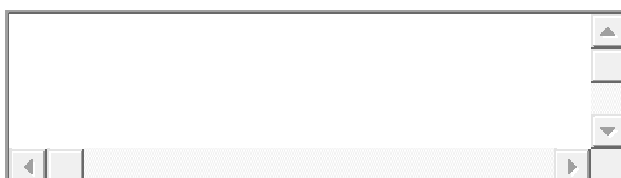
5. Mitkä asiat edistävät laadukkaan perheryhmäkoti-työn toteutumista?

6. Mitkä asiat hankaloittavat, haittaavat tai tuovat haasteita perheryhmäkoti-työn laadun toteutumiselle?

7. Miten perheryhmäkodin työntekijä voi edistää perheryhmäkoti-työn laatua?

8. Mitä perheryhmäkodin yhteistyökumppanit kunta, koulu, edustajat, vastaanottokeskukset ja ELY-keskus sekä Työ- ja elinkeinoministeriö voivat tehdä perheryhmäkoti-työn laadun edistämiseksi?

9. Mitkä ovat tärkeimmät asiat, joita perheryhmäkodin nuoret tarvitsevat perheryhmäkodilta?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

10. Miten perheryhmäkodin työn laatua voidaan mitata tai arvioida?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

11. Lisättävää, kysyttävää tai kommentteja?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

Liite 3. Perheryhmäkodin palautelomake. Turun ensi- ja turvakoti ry.

Palautelomake*Perheryhmäkoti*

Pvm

Asiakas:

Sukupuoli: Nainen Mies

Asumisaika kuukausina:

Mitä hyviä puolia perheryhmäkodissa asumisessa mielestäsi oli?

Milloin koit, että perheryhmäkodista oli sinulle hyötyä?

Milloin tuntui, että prk:ssa asuminen oli ikävää?

Miten arvioit omaa kotoutumistasi? Miten olet kotoutunut Suomeen?

Miten perheryhmäkodin toimintaa voisi mielestäsi parantaa?

Millaisia taitoja opit perheryhmäkodissa?

Mitä harrastuksia sinulla oli perheryhmäkodissa asuessasi?

Mitä mieltä olit perheryhmäkodin työntekijöistä?

Kuinka hyvin seuraavat asiat toteutuivat mielestäsi?

Mikäli haluat tarkentaa jotakin kohtaa, voit kommentoida väittämien perässä olevaan kommentit kohtaan.

	Huonosti	Melko huonosti	Melko hyvin	Hyvin
1. Sain riittävästi valvontaa ja minusta pidettiin huolta?	☒	☐	☐	☐
2. Sain hyvän hoidon ja kasvatuksen?	☒	☐	☐	☐
3. Sain turvallisen ja virikkeellisen ympäristön kasvaa aikuiseksi?	☒	☐	☐	☐
4. Minua kohdeltiin oikeudenmukaisesti ja tasa-arvois..	☒	☐	☐	☐
5. Sain tarvitsemani terveyspalvelut?	☒	☐	☐	☐
6. Sain riittävästi vaikuttaa asioihin itseäni koskevissa päätöksissä?	☒	☐	☐	☐
7. Sain harjoittaa omaa kulttuuriani ja uskontoani?	☒	☐	☐	☐
8. Sain riittävästi tulkkausta virallisten asioiden hoitamiseen?	☒	☐	☐	☐
9. Sain haluamaani koulutusta?	☒	☐	☐	☐

Kommentit:

Miten olet pärjännyt perheryhmäkodista muuttamisen jälkeen?

Oletko saanut mielestäsi riittävästi apua muutettuasi asumaan yksin?

Missä asioissa tarvitset/olet tarvinnut apua?

Koetko tarvitsevasi apua perheryhmäkodilta?